

RIIGIKOGU

IV koosseis.

VII istungjärk.

167. koosolek.

10. juulil 1931.

Sisu:

1. Päevakorra täiendamine.
2. Teatamine komisjoni antud seaduseelnõust.
3. Teatamine muudatusest Riigikogu koosseisus.
4. ja 6. Põllutöökoja seadus — II lugemisel.
5. Järgmise koosoleku määramine.
6. Sisupunkt 4. järg.
7. Käitise tööliskonna asutiste seadus — II lugemisel.
8. Öppe- ja kasvatustöö ülevälve seadus — II lugemisel.
9. Öppejõudude teenistuse seadus — II lugemisel.
10. ja 12. Tööstuslike käitiste tööaja seadus — II lugemisel.
11. Järgmise koosoleku edasilükkamine.
12. Sisupunkt 10. järg.
13. Pärandusmaksu muutmise seadus — II lugemisel.
14. Maal asuvate kinnisvarade kinnisvaramaksu seaduse muutmise seaduse täiendamise seadus — I lugemisel.

Koosoleku avab abiesimees M. Martna kell 10.16 min.

Sekretäri kohal sekretäri teine abi O. Gustavson.

1. Päevakorra täiendamine.

Majanduseminister M. Punga ettepanekul täiendatakse päevakorda 7. punktiga — maal asuvate kinnisvarade kinnisvaramaksu seaduse muutmise seaduse täiendamise seadus — I lugemisel.

2. Teatamine komisjoni antud seaduseelnõust.

Sekretär: Riigikogu juhatus andis:

1. maal asuvate kinnisvarade kinnisvaramaksu seaduse muutmise seaduse rahaasjanduse komisjoni.

3. Teatamine muudatusest Riigikogu koosseisus.

Sekretär: Riigikogust on tagasi astunud Villem Maaker 9. juulil 1931 asunikkude, riigirentnikkude ja väikepõlvipidajate koonduse Läänemaa valimis-

ringkonna nimekirja järgi. Riigikogu töist osa võtma kutsutud Johannes Lehtman.

4. Põllutöökoja seadus — II lugemisel.

Üldkomisjoni aruandja J. Holberg.

Üldkomisjoni kaasaruandja A. Leps.

Juhataja: Ma kavatsen jätta ära seaduseelnõu paragrahvide teksti ettekandmise. Hääletan seaduseelnõu osade viisi.

(Pealkiri.)

R. Kuris: Lugupeetud Riigikogu liikmed! Kui esimesel lugemisel põllutöökoja seaduse juures pikemalt peatuti põllutöökoja poliitilise iseloomu ja konstruktsiooni juures, siis tahaksin mina nüüd teisel lugemisel peatuda tema agronoomilise külje, nimelt põllutöökoja agronoomilise nõuande küsimuse juures. Põllutöökoja seaduse § 3 järgi korraldab põllutöökoja agronoomilist nõu- ja abiandmist; toetab, valitseb ja peab üleval kutsekoole, katseasutusi, õppetöökodasid ning teisi põllumajandusele üldkasulikke asutusi ja edendab põllumajanduslikku kutsehariidust väljaspool kooli. Meie teame, et suurem hulk meie rahvast, eeskätt põllupidajad, toetavad põllumajanduslikke ja agronoomilise nõuande organisatsioone, sellepärast on paratamata tarvis pilku heita meie agronoomilise töö senisesse käiku ja tema väljasaadetesse praeguse seaduse ja põllutöökoja puhul. Meie teame, et põllumajanduse nõuande alal on kõik aeg teutsenud eraorganisatsioonid. Eesti riigi algpäevil oli põllumajanduse nõuande organisatsiooniks ainuüksi põllumeeste keskselts. Kui meie selle keskseltsi nõuandet vaatame, siis näeme, et see oli korraldatud programmita ja peamiselt sisaldas põllumajanduse propagandat, kus agronoomilised jõud, suurem osa mitteagronoomid mitmesuguse haridusega, osalt ka põllutöökeskkooli lõpetajad, kandsid oma teoreetilistes kõnedes ette põhimõtteid, millistega levitati teatud suurpõllumeeste ideed. Arusaadav, et see poliitiline propaganda põllumajanduse alal ei saanud anda kuigi suuri tagajärgi ja muutus põllumeestele ainult sõnade tegemiseks. Kui sinna juurde veel seltsis agitatsiooniline politikategemine, siis pean ütleva, põllumees tihti vaatas nõuandja peale üle öla. Sarnane olukord ei ole põllumajanduse

edendamise seisukohalt lubatav. Kui tule-
tame meelde selleaegseid poliitilisi karja-
sid j.n.e., siis tuleb mulle meelde üks põl-
lumeeste keskseltsi instruktor minu kodu-
kohas, kes püüdis näidata, et üks tõug
loomi kuhugi ei kõlba sellepärast, et
selle tõuseltsi eesotsas ei olnud juhtivatel
kohtadel teatud poliitilise rühma inimesed,
ja teine tõug oli ainult see, kes võib Eesti
põllumajandust vee peal hoida. Toodi isegi
karikatuurid degenerereerunud loomade
tüüpidest. Nõuandjad aga, saades palka
riiklikkudest toetustest, võtsid osa aktiiv-
sest politikast. Harjumaal, kust mul on au
esindajana Riigikogus olla, mitmel korral
riiklikkudel palkadel olevad nõuandjad
põllumeeste kogude nimekirjades kandi-
deerisid esimesel kohal, muu seas selle-
aegne keskseltsi nõuandja ja praegune
maapanga direktor Johanson võttis osa
poliitilisest kihutusetööst Harjumaal ja
kandideeris esimesele kohale maavoli-
kokku, ja isegi sai sinna läbi viidud. Seda
muidugi ei saanud rahvas heaks pidada.
Päris selge on, et sellest olukorrast pidi
leitama väljapääseteed, et põllumajan-
dust viia erapooletu nõuande alla. Mina
ei taha selle halva aja juures pikemalt
peatada, mul tulid ainult mõned katkendid
sellest ette kanda. Meie näeme, samal ajal
tekkis neis ringkondades sallimatus kõi-
kide teiste vastu, kes midagi põllumajan-
duses ette võtsid. Mina mäletan, kui 1922.
aastal asunikku liit ellu kutsuti ülemaa-
lise asunikku koosoleku poolt, kui liidul
ei olnud mingeid ressursse selleks, et alga-
jatele asunikele korraldada mingit nõu-
annet...

Juhataja: Mina ei leia, et asunik-
kude liidust kõnelemine mingis ühenduses
oleks seaduseelnõu pealkirjaga. Ma pa-
luksin Teid konkreetsemalt seaduseelnõu
pealkirja kohta kõneleda.

R. Kuris: Põllutöökoja seadus ise-
enesest tahab kindlasti ühe suurema kor-
raldusena läbi viia agronoomilist abian-
net, ja seepärast ma tahtsin ainult üksik-
kud põhjendused siia juurde tuua, millest
õieti need küsimused on tekkinud, ja kui-
das võib kujuneda põllutöökoja juures see
agronoomiline nõuandmine, mida põllu-
töökoda kui niisugune tahab läbi viia.
Meie teame, et paralleelsus agronoomilise
nõuande alal on isenesest lubamata. Aga
sel ajal, kui ühisagronoomilise nõuande
töökste ettepaneku tegi asunikku ja riigi-
rentnikkude ülemaaline liit, siis sel ajal
põllumeeste keskselts ütles sellest ära, an-
dis selleks kirjaliku vastuse, et ta ei soovi
asunikku organisatsiooni keskseltsi liik-
meks võtta. Minu härrad, missugused või-
malused olid siis paralleelsuse ärahoidmi-
seks? (V a h e l h ü ü e.) Lugupeetud härra

minister Hünerson, Teie olite selle keskseltsi peasekretär, mina olin asunikku liidus juhataja, ja mina liidu nimel pöörasin keskseltsi poole kirjaga — teiste juhataja liikmete allkirjad olid ka seal — ja sain kirjaliku vastuse, mis kandis praeguse Põllutööministri Jürman'i allkirja, kas Teie allkirja ta ka kandis, seda ma hästi ei mäleta, ja selles kirjas eitavalt öeldi koostööst ära, ja et asunikku liitu ei võeta põllumeeste keskseltsi liikmeks. (V a h e l h ü ü e.) Sellest on juba ligemale 9 aastat möödunud, ja mina usun, et härra Hünerson vast laseb kontrollida ja ei kahtle selle juures. (V a h e l h ü ü e.) On arusaadav, et sarnaste poliitiliste agronoomide olukorras tähendatud vastus tundus harilik. Liikmeks astumise ettepanek asunikku liidu poolt on tehtud ja vastus põllumeeste keskseltsi poolt oli kirjalik ja eitav, võib-olla, et arhiivist vastuse kätte saada võib. Härra minister, Teil on võimalik keskseltsi 1922. a. kirjawahtuse hulgast vastuse ära kirja tingimata leida. (V a h e l h ü ü e.) Kui oleks agronoomilist nõuannet püütud vähegi ühisele teele juhtida, siis poleks tulnud paralleelsust, see on meile kõigile arusaadav. Edasi ei jäänud asunikku liidu organisatsioonidel teist teed, kui korraldada agronoomilist ja ehituslikku nõuannet iseisvalt. Nüüd näeme juba, et eelpoolkirjeldatud olukorra tõttu tekkis kaks agronoomilist organisatsiooni, mida puht agronoomiliselt seisukohalt õigustatuks ei saa pidada. Kuidas sellest raskusest üle saada? Eelmine Riigikogu pidas vajaliku korraldada nõuannet sel teel, et agronoomilise nõuande töö talumajandusnõuandebüroole üle anti. Sellega taheti poliitiliselt erapooletut nõuannet ja ühtlust kätte saada. Härrad Riigikogu liikmed! Igal seadusel võib olla vigu, kuid eelpooltähendatud mõtte sai seaduseandja siiski läbi viia. (V a h e l h ü ü e.) Härra rkl. Soots, ma pean ütleva, et talumajandusnõuande büroo tegevuses on viidud nõuande töö esijoones kohtade peale. See on uus asi. Jaoskondade agronoomid viidi põllupidajate juurde maale. Siamaani saadeti neid keskkohast ainult kõnelejatenäena maale. Nüüd on nad keskkohast põllumehe juurde viidud. Suurem nõuanne ja suurem tähtsus on antud tegelikule põllupidamisele. Praktilised alad on tõstetud esimesele kohale. Õppereisid j. m. on jalgale seatud. See on agronoomilisel alal suur samm edasi. Ei saa eitada seda, et turundamise küsimused on talumajandusnõuande büroos päevakorra võetud, neid küsimusi siamaani teiste organisatsioonide nõuandjad teinud ei ole. Üheks tähtsamaks küsimuseks oli ka väiketaludele erinõuande korraldamine. Väiketalud vajavad erilist nõuannet kanakasvatuse ja

aiapidamise asjus, mis suuremate talude juures nii teraval kujul esile ei kerki, kuna need küsimused paratamata on väiketalude eluküsimused. Ja nii kui ma mäletan, siin I lugemisel rkl. härra Tonkman ütles, et ta, olles büroo peakoosolekul, ei ole leidnud seal agronoomilisi sihte, tähendab põllumajanduse tervendamise sihte, siis ma pean ütleva, et minul oli juhus samal koosolekul olla, ja need sihid olid seal teatavaks tehtud terves 2 broshüüris: üks oli ajakirjas „Agronoom“ — „Agronoomiline töökorraldus ja sisu“, siis „Põhilaused Eesti põllumajanduse arendamise sihtjoontes“. Need on kirjanduslikud materjalid, (V a h e l h ü ü e.) mille kohta, härrad põllumeeste kogude tegelased, teie ridadest ei ole ühtki rida vastu kirjutatud või näidatud, et need sihid õiged ei ole. (V a h e l h ü ü e.) Teie ridades istub hulk agronoomi, kes oleksid võinud need sihid ümber lükata. Aga ei ole suudetud näidata, et need sihid õiged ei ole. Aga siit kõnetoolilt tulla ütleva, et seal ei olnud sihte, see ei ole õiglane. Ka ei saa keegi öelda, et see või teine poliitiline vool on tahtnud seal büroos juhtival kohal olla, sest talumajandusnõuande büroos on esindatud kõik voolud, nii teaduslikud kui poliitilised, kes põllumajandusest aga üldse huvitatud on. Kõige tugevamini on ülikool esindatud. (V a h e l h ü ü e.) Härra minister, kui Teie nii mõtlete, et kui tasakaalus ollakse, siis sammugi edasi minna ei saa, siis paistab selgelt, et põllutöökoda tahate nii korraldada, et ta Teie viisi hooga edasi läheks, muidugi kogude suunas. Ma pean ütleva, et talumajandusnõuande büroos istub üks teie rühma inimene vastutaval kohal, (V a h e l h ü ü e.) ta ei ole aga ühtki ettepanekut ja parandust teinud, vaid kõike heaks kiitnud, ja huvipuudusel hulkadele koosolekutele ta üldse ei ole leidnud tarvilikuks tulla. (V a h e l h ü ü e.) Härra minister, siinemaale oli seal Teie lähem kaastööline agronoom Onno, keda väga vähe huvitas erapooletu põllumajanduse nõuande töö. (V a h e l h ü ü e.) Aga, härra minister Hünerson, see härra oli Teie lähem kaastööline põllumeeste keskseltsis. Ainult praeguses juhatuses on ligemale aasta aktiivne põllumeeste kogude inimene — Valga maakonna esimees Ruus. (V a h e l h ü ü e.) Härra minister, kas praegune Valga maavalitsuse esimees on teie rühma inimene või mitte? (V a h e l h ü ü e.) Siit on näha, kuivõrt põllumeeste kogude tegelane on üldse huvitatud põllumajanduse arendamisest. Kui büroo juhatus liikmel kogumehel ei ole rühma volitust kaasas, siis ei olevat millekski kohustatud, ei ole nad kohustatud põllumajanduse edendamiseks isegi midagi tegema, ei

ole kohustatud ka samme astuma, et põllumajanduse sihtjooned õiged oleksid j.n.e. Ainult siis, kui on olemas rühma volitus ja enamus kindlustatud, leiavad kogumehed ainult õige tee olema, ja seda meie näeme kõige paremini põllutöökoda juures.

Kui nüüd üldse põllumajanduse tervendamise sihtjoontest rääkida, siis minu arvamise järgi neid sihtjooni ei ole, kogumehed, teie rühma tegelastel kuskil. Mul on juhus olnud pöörata härra Põllutööminister Jürman'i poole kahel korral, ükskord rahaasjanduse komisjonis ja teinekord riigi eelarve arutamise puhul käesoleval kevadel, aga ma ei ole selle peale mitte vastust saanud, millised on Põllutööministril need põllumajanduse tervendamise sihtjooned ja töökavad. (V a h e l h ü ü e.) Vaadake, härra Põllutööminister Jürman praegu veel kinnitas vahelhüüdes, et põllumajanduse sihtjooni võib ainult töö näidata, seda ei tohi ega tarvitse tema arvates Riigikogu ja teised teada, — sellest ja tema tööst järeldan, et neid sihtjooni ja kavasid sellel ministril ei ole üldse. Põllutöökoda peaks aga olema loomulikult ühtlustavaks asutuseks, mitte mõnesuguste lahkkelide toomiseks põllupidajate perse, kuid meie näeme, et kui väikemajapidamised viiakse töölistkoja alla, nagu valitsus kavatseb, siis on täiesti loomulik, et agronoomiline nõuanne väikemajapidamistele viiakse ka sinna. Samuti viiakse sinna aianduse, mesinduse, kanapidamise nõuanne j.n.e. Loomulikult kujuneb sellega kaks paralleelset asutust nõuande korraldamise alal ja kolmandana sealjuures eriseltsidel tuleb veel ellu kutsuda paralleelset nõuannet. Selge on, et kõik see killustab rohkem agronoomilise nõuande tööd, kui kunagi varem on seda tehtud.

Nii näeme, et just agronoomilist nõuannet on võimata sel juhul korraldada ühest kohast, kui peale põllutöökoda tuleb töölistkoda, ja kui tegutsevad aianduse-, mesinduse j.n.e. seltsid. Siis on arusaadav, et siin läheb paralleeltöö edasi, mis meie põllumajandusele ja majandusele kahjuks võib tulla. Nii tekib põllupidajale nõuanne kahes kohas, esiteks niioelda ülemkojas, kus suuremad talupidajad koos, ja teiseks alamkojas või töölistkojas, kuhu väikemaapidajad koondatud.

Agronoomilise töö heaks kordamiseks on tarvis kõikide voolude koostööd ja heatahtlikku suhtumist kätte saada. On tarvis rakendada sellele tööle ka kohalikud seltskondlikud organisatsioonid. On tarvis järjekindel koostöö läbi viia mitmesuguste põllumajandusliikude organisatsioonide ja ühisuste juures. On vajalik riigi- ja omavalitsusliikude asutuste heatahtlik suhtumine ühistöö sihtidele ja koostööle.

Meie näeme, et agronoomilisele nõuandele, mida praegu teostatakse talumajandusnõuande büroo kaudu, on põllumehe poolt antud tema lühikesele tegutsemisele vaatamata otsekohene tunnustus. Tegelik talupidaja poolt on büroo tegevus, vaatomata põllumeeste kogude ning nende häälekandja mahategemistele, leidnud täielikku heakskiitmist. Ainult üksikud tegelased põllumeeste ridadest on püüdnud näidata mitterahulolematust. Rahulolematuse põhjused on jäänud aga tumedaks, sest senine arvustus on nurisemise laadi, töö ise aga on jäetud arvustajate poolt kahe silma vahele. Mispärast on praegune agronoomilise nõuande tegevus rahuldanud põllumehi? Nimelt agronoomid on asetatud põllupidajatega lähedasse kontakti, koha pealsete põllumajandusliikude organisatsioonide vahekorrd on tihenend, vastastikune arusaamine üksteise vahel on kasvanud, põllumajanduslikud organisatsioonid, põllumeeste seltsid, on uuesti ellu äratunud. Agronoomid ei tee tegemist poliitiliste küsimustega, mis ajaksid vahekorrad teravaks. Nende ülesanne on erapooletu töö tegemine, ja seda hindavad kõik, välja arvatud kogupõllumeeste juhid. Mõneltpoolt on tehtud põhjendamatu id etteheiteid, isegi sääraseid, et büroo agronoomid olevat talud pankrotti viinud. See ei ole uudiseks olnud üksikute kogupõllumeeste juhtede suust kuulda siin või seal, kus nendega kokku puutud. Mina tahaksin paari sõnaga näidata, missugused võisid üldse alused olla siis selleks.

Meie teame, et kõik talumajandusnõuande büroo poolt korraldatud nõuanded, mis siamaani on teostatud, on olnud erapooletud, kuid kui vaatame eelmistesse aegadesse, siis näeme, et seal on hulk vigu tehtud ja sääraseid, mida nüüd alles põhjendada oleme õigustatud. Käsitame kas või linakasvatamise küsimust. Eks olnud põllumeeste ajakiri „Põllumees“ see, kes linakasvatust energiliselt edendas, arendas ja soovitas talupidajatel linad saata eriti Apja. (V a h e l h ü ü e.) Just Teie, härra Hünerson, olite see, kes kirjutas, et viige kõik linad ilma kodus läbi ajamata Apja, Abja — see on see ainuke õige tee. (V a h e l h ü ü e.) Aga mis ütlete Teie nüüd, kui just selletõttu praegu suurem osa Abja talusid on raskustesse sattunud? (V a h e l h ü ü e d.) Niisamuti kunstväetise asjus on viimasel ajal püütud põllumeeste kogude juhtide poolt seletada, et siin on agronoomid liialdanud. Peame ütleva, et ei ole kuulnud sääraseid liialdusi, pealetükkivaid soovitusi, nagu mõni aeg tagasi oli, kui juhtival kohal sel ajal olid teised tegelased, õieti põllumeeste keskseltsi ringkonnast. Härra minister Hünerson, Teie raputate küll pead, aga vast lubate, et ma Teile väikese mälestuse

meelde tuletan: „Põllumehest“, 1925. aastakäigust, lhk. 65, kus kirjutab agronoom J. Hünerson, (V a h e l h ü ü d e d.) loeme: „Põllumeestel tuleb tshiilisalpeetri ja teiste lämmastiku väetisainete ühistellimisi kiiresti korraldada, sest midu on kindel, et kevadel Eestist lämmastikväetist ei ole saada niipalju, kui tarvis läheb.

Asi on nõnda kindel, et imet sünnib, kui meie siin beaksime eksima. Seda pidagu iga põllumees meeles,“ (V a h e l h ü ü d e d.) „kes oma rukkiväljalt tuleval suvel tahab leiba saada.“

Lugupeetud minister, Teie olete see, kes ütleb, et agronoomid on need, kes on soovitanud põllumehele kunstväetist ja sellega talud raskustesse viinud. Ma võiksin veel tsiteerida teist asja, kus on öeldud, et kui muud raha ei ole, siis põllumehed kasutage maaparanduse laenusid, et saada kunstväetist. Aga sealt ajast on need põllumeeste vekslid... (V a h e l h ü ü d e d.)

Mis aga mõtleb põllutöökoda agronoomilise abiandmise alal ette võtta, selle kohta põllutöökoja seadus ei ütle kuigi palju, ütleb ainult, et koda korraldab agronoomilist abiandmist. Nii valitsuse esindaja kui ka aruandja ei ole ette toonud, kuidas kavatseb põllutöökoda agronoomilist abi korraldada, kas kavatseb ühiseid teid põllumajanduse alal otsida ja ühiseid ideid propageerida, või tahab jätkata lõikumistööd, kas ta kavatseb õigeks tunnistada kohapealist agronoomilist abiandmist põllupidajaile või tahab tuua kõik agronoomid ühte keskpunkti, kus neid telefoniteel komandatakse? See küsimus on täitsa selgusetu, ja ma pean õigustatuks küsida nii valitsuse esindaja kui ka aruandja käest, kuidas tahetakse näha agronoomilist nõuannet meie praeguse seaduse järgi korraldatavas põllutöökojas. Kas on lootud, et koda paremini korraldab agronoomilist nõuannet, kui seda seni on tehtud? Mina arvan, et praegu ei ole koja loojatele endilegi selge, et koda üldse paremini hakkab seda nõuannet korraldama, kui seda praegu tehtud. Kuidas praegusele põllutöökojale ja senistele põllumajandusliikudele organisatsioonidele vaadatakse, kuidas ja kas senised eraorganisatsioonid edasi kestavad, missuguseid toetusi ja summe koda hakkab ise kasutama ja millist kasutamist tema edasi annab teistele, selle kohta pole antud mingit seletust. Agronoomilist nõuannet teostavad kõige paremini kohapealsed agronoomilised nõuandjad ja nende tegevust minu arusaamise järgi halvata ei tohi. Näib, et põllutöökoja loomisega tahetakse agronoomide erapooletule südametunnistusele jällegi lõpp teha, nende sõnad ja teod peavad käima ainult läbi ühe, s.o. kogupõllumeeste erakonna poliitilise filtri. Kuid põl-

lumajanduse heakäekäigu pärast üks erakond ei tohi kunagi saada agronoomilise töö politiliseks mõjutajaks!

K. Tonkman: Austatud Riigikogu liikmed! Tõsiasiade jaluleseadmiseks pean järgmist teatama selle kohta, mis rkl. Kuris ette tõi. Kuskil ei ole faktidega kindlaks tehtud, et Eesti põllumeeste keskseltsi tegelased, agronoomid ja instruktorid erakondlikku kihutusetööd teinud. Selle küsimuse üle on pikalt ja laialt vaieldud, kui Talumajandusnõuande büroo seadus arutusel oli, sellepärast on asjata praegu vaielda ja aega raisata. Pean aga kindlasti tagasi tõrjuma need ebaõiged väited, mis rkl. Kuris ette tõi. Mis agronoomilise nõuande büroo tegevusse puutub, siis on põllumehed selgesti toonitanud, et see büroo oma konstruktsiooni ja kokkuseade poolest ei suuda agronoomilist abi ega nõu anda, nagu see põllumajandusele tarvis on. Kui põllumeeste keskseltsi esindajad büroo koosolekute osa võtsid, — muu hulgas olen ka mina sealt osa võtnud — siis oleme alati teatanud, et meie informatsiooni otstarbeks seal oleme, sellepärast et ettepanekud, ka kui need väiksed ja olulise tähtsusega, mis nii selged on olnud, kui kaks korda kaks on neli, ka need lükati tagasi. (V a h e l h ü ü e.) Ei sugugi. See pärast ei saa öelda, et see nõuandebüroo nõuannet asjalikult ja erapooletult toimiks. Paberit tarvitatakse büroos palju. Mul on mitu korda juhtumisi olnud, kus olen näidanud, kuidaviisi agronoomid peavad büroole aru andma ja kui mitme tuhande küsimuse peale vastust andma, ja see paberivahn tuleb büroosse kokku, kus teda sorteeritakse.

Mis puutub koha peal agronoomide töösse, siis pean ütleva, et mõni neist on tõesti töötaja ja suudaks mõndagi teha, aga praegu on neil press büroo poolt peal, nad ei saa nii tegutseda, kuidas nende südametunnistus soovib.

Edasi peab tähendama, et agronoomiline nõuanne viiakse praegu põllutöökoja alla. On loomulik, et põllumehed ise omale agronoomilist nõuannet korraldavad, ja ise agronoomide ja selle üle peremehed on, kuidas nad tahavad oma majanduslikku elu korraldama hakata.

Mis puutub nendesse üksikutesse küsimustesse, mis siin rkl. Kuris ette tõi, muu seas see tshiilisalpeetri tarvitamise küsimus, et see olevat halb, ja olevat kahju saadud, see väide ei püsi paika. Siis peaks ütleva, et kunstväetise tarvitamine kuskile ei kõlba. Kas rkl. Kuris tahab tõendada, et kunstväetise tarvitamine ei tasu ennast ära? Kui ta seda tahab tõendada, siis on raske temaga vaielda, otstarbekohane väetamine on alati ennast ära tasunud, kuigi

praegu põllusaaduste hinnad pööraselt langevad.

Edasi rkl. härra Köstri stenogrammi vaadates selgub muude hulgas, et härra Köster on siit kõnelenud, et Tallinna Eesti põllumeeste seltsi esindaja härra Ploompuu on üldkomisjonis öelnud, et pange aga maksud põllumehele peale, nad maksavad need ära. Olin sedakorda ka üldkomisjonis ja kuulsin, Ploompuu ütles umbes järgmist, — sõnade eest ma ei vastata, aga mõtte eest küll, — et Tallinna Eesti põllumeeste seltsi juhatus ei ole saanud seda küsimust omal koosolekul arutada, kuid tema isiklikult on kindlas veendumuses, et põllutöökoja on põllumeestele hädatarvilik. Ja kui seadus ette näeb, et maksusid põllutöökoja heaks peaks võetama, millest siin ka kõneldud on, ja mida arvatakse, et ei tohi põllumeestele maksusid koja heaks peale panna, siis tema, Ploompuu, on kindlas veendumuses, et põllumehed ei pörka nende maksude eest tagasi, kui põllumajanduse huvid seda nõuavad. Umbes nii ütles härra Ploompuu. Et mitte asjata aega viita, pean ütleva, et kui midagi muud enam ette tuua ei ole, vaid hakatakse ühest ja teisest kohast vanu asju urgitsema, siis ei ole see edukas töö ja see annab kindlad tõendus- ja põllutöökoja läbiviimine on hädatarvilik, et niisugused intriigid agronoomilise abiandmise alal kaoksivad.

R. Kuris (fakt. märk.): Rkl. Tonkman tõi ette väited väetamise kohta. Pean tähendama, et mina ei ole väetamist eitanud, aga väetamise soovitamisega on mindud liiale, ja see tekst, mis ma ette kandsin, oli kirjutatud ajakirjas „Põllumees“. Mis puutub kohapealsete agronoomide töösse, mida siin ette toodi ja öeldi, et olevat agronome, kes tööd teevad ja tahavad teha, aga neil olevat büroo poolt press peal, siis mina hüüdsin vahele, et milline see press on, aga selle peale ei ole vastust antud, ega saadagi anda, sest seda pressi ei ole.

Juhataja: Kõneleja, ma leian, et see ei ole faktiline märkus, vaid harilik vaidlus.

R. Kuris: Talumajandusnõuande büroo agronoomidel on pressina peal kohustus, et ükski agronoomidest ei tohi politikat teha. See on see press, mida kogupõllumeeste poolt kardetakse. Samuti härra Tonkman ütles, et ei ole ette toodud, et keskseltsi agronoomid oleksid politikat teinud. Ma tõin seda ette ja kordan veel, et Harjumaa volikogusse 1927. aastal valiti põllumeeste kogude poolt keskseltsi instruktor Johanson ja karjakasvatuse nõuandja Bretter. Mõlemad võtsid aktiivselt politi-

kast osa sel ajal, kui nad keskseltsi tegevuses olid, saades riigi summadest palka. Pidasin poliitilisi vaidlusi nendega, nii nagu telegagi siin, ja sõitsime kõik valimise eel ringi mööda maad. Milline peaks veel see politikategemine siis olema?

G. Lorenz: Mis see kindral ohkab, kas süda läheb pahaks või? (Naer.) Lugupeetud Riigikogu liikmed! Põllumajanduse edendamine ja põllumajanduse huvide kaitsmine võib sündida mitmel teel. See võib sündida nii talumajandusnõuande büroo kaudu, võib sündida ka mitmel teisel teel. Kuid kõigil neil asutustel on omad head ja halvad küljed, missugune parem neist on — see on vaieldav küsimus. Kuid üks asi on kindel, et agronoomilise nõuande asutus ei tohi praegusel kitsal ajal peale panna põllupidajatele uusi maksukoormaid ja peab haarama kõiki põllupidajaid. Praegune või käesolev seaduseelnõu on aga kokku klopsitud kuskil kantseleis isiku poolt, kellel põllumajandusest aimu ei ole ja kes põllumehe muret on näinud vaid kuskil kuurordis viibides. Igatahes kokkuseadja siht on olnud, näha põllutöökojas kogupõllumeeste erakonna üht osakonda. Sellest ka see küsimus, et väikekohapidajate pere agronoomilise nõuande alla käia ei tohi. Tähendab esiteks pannakse põllupidajatele peale maksukoorem ja kõrvaldatakse siis väikekohapidajad kojast. Lugupeetud Riigikogu liikmed! Meie teame väga hästi, et põllupidajal praegusel silmapilgul kuskilt ühtki senti saada ei ole: sead võetakse jumalaimuidu käest ära, piima eest ei saa peaaegu midagi. Aga maksukoormad! Härra Tonkman ütleb, et põllumehed on valmis seda oma kanda võtma, kui saab see asutus töötama ja saab direktorid ametisse panna! Seda võib härra Tonkman mujal rääkida, aga põllumehele seda tulla ütleva, et nad nõus seda koormat kandma, see ei ole õige.

Teine ja sama valus küsimus on, et osa põllumehe kõrvale jäetakse. Arusaadav on ju, mis mõttes kõrvale jäeti, selle juurde tulen pärast tagasi. Aga see on kindel näide, et igatahes praegune põllutöökoja, kaitstagu teda kuidas tahes, ... (Vahelhüüe.) millest härra rkl. Kärner ütles, et maksu vähem makstakse, kui ainult need maksaksid, kes praeguse põllutöökoja alla käivad, aga pidage mees, et see pole üksi maksukoorem, mis pannakse kinnisvaramaksuna peale, vaid tulevad ka kaudsed maksud. Need on isikumaksud, millest võtab vald oma sissetulekud. Niisugune maks on ebaõige. Ja kas tahate seda soovitada, et isikumaksu suurendatakse? (Vahelhüüe.) Ma ei ole kunagi isikumaksu poolt olnud. Aga sellega tuleb paratamata isikumaksu küsimus, kust val-

lad võtavad oma sissetuleku. Nii et täiesti kindel on, et kõik kodanikud selle maksukoorma alla satuvad. Nii et sellest tükist on praegune seaduseelnõu meile täiesti vastuvõtmatu. Ja ärge mõelge, lugupeetud põllumeeste kogud, et teie sellega, kui selle seaduse vastu võtate, see on, selle seaduse põllumeestele kaela määrite, siis sellega midagi võidate. Selle eest saame muretsema meie ja teised põllupidajad, et teile sellest seadusest üks ilus unenägu järele jääb.

Juhataja: Kõneleja, ma leian, et „kaelamäärimine“ ei ole parlamendis pruugitav sõna.

G. Lorenz: Lepime sellega ka. Aga ühes asjas siiski peab tänulik olema praegusele seaduseelnõule, see on selles asjas. et praegune seaduseelnõu on paljastanud meie kogupõllumeeste õige näo, on rahvale selgeks teinud nende inimeste sihi, kes alati ja igalpool kutsuvad endid põllumeeste huvide kaitsjaks. Need härrad näitavad, et põllumehe hädast väljapäästmine ja põllumehe olukorra kaitsmine, tähendab põllumehe viletsusest päästmine, on see, et uus maksukoorem kaela aetakse. Talud lasete pankrotti, et siis jälle sarnastel meestel, nagu härra Leps, võimalus oleks pankrotti ära kasutada ja omale uut kohta muretseda. (Vahelhüüe.) Seda ma arvan. (Vahelhüüe.) Teie, härra Leps, tulite siia kõnetooli... (Vahelhüüe.) No rääkige Teie, mina kuulan. (Vahelhüüe.) Teie, härra Leps, tulite samasse kõnetooli... (Vahelhüüe.)

Juhataja: Palun kahekõnesid mitte pidada.

G. Lorenz: (Vahelhüüe.) Härra juhataja, vahest Teie lubate teda ennem rääkida, siis ma saan pärast edasi rääkida.

Juhataja: Teil on praegu sõna.

G. Lorenz: Sellelt samalt Riigikogu kõnetoolilt rkl. Leps ütles, et ta ei tea oksjonitest midagi, kuid Väike-Maarjas Saltsi talu juures oli härra Leps esimene pakkuja, aga viimasel minutil suutis siiski peremees oma talu päästa põllumehe huvide kaitsja käest. Nii siin vaidlema ja ütleva tulla, et sellest asjast midagi ei tea, see ei ole aus. (Vahelhüüe.)

Teine küsimus, mis kõige selgemalt kinnitab seda asjaolu, mis pärast põllumeeste kogud õieti ihu ja hingega vastu seisavad väikemajapidamistele juurdelõigete andmisele, ja mis pärast praegune Põllutööminister nullini on viinud sellegi viletsa kava, mis eelmise ministri poolt kokku oli seatud, teinud kava mittemil-

lekski... (V a h e l h ü ü e.) No seda rääkige kuskil mujal. Põhjus oli lihtsalt selge, mispärast tahetakse välja jätta alla 5-tiinulised majapidamised, sest kui 5-tiinulisele majapidamisele veel juurdelõikeid anda, siis ehk satuvad ka nemad põllutöökotta ning keeravad seal kahekorra põllumeeste kogude kaela.

J u h a t a j a: Sõna on rkl. Hünerson'il.

J. Hünerson: Rkl. härra Kuris oli nii lahke ja tuletas meelde, et mina omal ajal olen kirjutanud, kuidas põllumehel tulus on linakasvatamine ja kunstsõnniku tarvitamine. Ta tahtis järeldada, nagu oleks see nõu olnud vildak. Sellele tahaksin vastu vaielda ja öelda, et härra Kuris mäletab vist väga hästi seda, kui riigiasutuste aruandeid kinnitati Riigikogus, et seal muu hulgas tuli esile ka arv, milles väljendus suur kasu, mida riik on linakaubanduse läbi saanud. On selge, et omal ajal võidi Eestis lina läbi kasu saada. Kui agronoomilised nõuandjad oleksid võinud teada, et niipalju kasu võib lina anda — omal ajal ei olnud võimalik täpset informatsiooni selle üle saada —, siis oleks võidud seda mitu aastat varem teha, ja põllumees ning riik oleksid palju varem võinud kasu saada. Nüüd on aga asi nõnda, et propaganda, mis lina heaks tehti, oli hiljaks jäänud. Need ringkonnad, kes pidid tõsist seisukorda teadma ja kes tegid seda, need tegid seda vastutusetundeta.

Mina aga ütlesin, et põllumees peab ettevaatlik olema, põllumees ärgu pangu palju kaalule, ja kui põllumees kõige selle juures riskeerib, ainult siis tehku seda.

Teine asi on kunstsõnniku tarvitamise alal. Ei ole selles asjas mitte igavesti muutmata tõdesid, vaid on alati teatavad konjunktuurid teataval ajal. Sellepärast on ka instruktorid, kes räägivad ja selgitavad põllumehele, kuidas praegune konjunktuur on ja kuidas saab seda ära kasutada. Ja kui härra Kuris väga huvi tunneb selle põllumajandusliku ajakirja vastu, mida mina üle 10 aasta olen juba toimetanud, siis võiks tema uemad numbrid ja ka läinud aastast käsile võtta ja vaadata, siis leiate minu kirjutusi, kus ütlen, et paistab nüüdsel ajal otse andeksandmata olevat see, kui talumajapidamistes kunstsõnniku peale ülemääraselt raha välja antakse. Olen alati toonitanud, et põllumees peab kokku hoidma, ja parem on, kui ta kunstsõnnikut ei osta, vaid et põllumees katsuks kuidagi suurendada laudasõnniku hulka, sood ja rabad ära kasutaks, ja üldse oleks parem, kui põllumees koduste abinõudega püüaks kindla põhja oma majapidamisele alla panna. Ega see aga ka endisel ajal kättesaamatu ei olnud, muudkui see abinõu ei olnud ainult kiiresti

käsitatav, ja ei saa öelda, et sel ajal, kui mina kirjutasin ja soovitasin kunstsõnniku tarvitamist, oleks üleliiga võlgadesse sattumisi olnud, et sel ajal oleks võinud olla ülearuseid veksleid, mis ennast ei tasunud, sest niipea, kui sule kätte võtsin selles asjas, siis ikka ja alati meelde tuletasin põllumeestele, et vaadake, on tarvis kalkuleerida, on tarvis tasuvust tundma õppida, ja sellepärast pole siin midagi etteheiteid teha.

Kui tähelepanu on pööratud sellele, et agronoomilise abiandmise juures peab vastutusega talitama, siis selleks, et vastutus kindlustatud oleks, peab vastutus organiseeritud olema. Kui nõu antakse, siis peab kindlustus olema, et seda nõuannet kontrollitaks. Et see nõuanne kontrollitud oleks, niisuguseks kontrollivaks asutiseks ei saa olla bürokraatlik asutis. Mina ei taha talumajanduse nõuande organisatsiooni jälle uuesti läbi arutama hakata, seda on küll ja küll siin tehtud, aga ometi on sellest organisatsioonist täiesti selge, et otsekohest organiseeritud põllumajanduse ringkonda sellel asutisel seljataka ei ole, kes küsimuste lahendamist kontrolliks ja juhiks. Sellepärast näeme, mis puutub büroosse, eriti majanduspoliitilistesse küsimustesse, siis büroo käest nõu saadud ega tema poolt antud ei ole. Väga tehniliste küsimuste ümber tehakse seal tegemist ja peab ütlema, et tehniliste asjade lahendamine ja see oskus on väga tulus ja otstarbekohane, kuid igakord ei saa seda ära kasutada, sest majanduslike aluste seisukohalt on tehnika ka väga mitmesugune. Kuid majanduslike aluseid ei saa otstarbekohaselt käsitada, kui ei ole asjatundvat põllumeest seal, kes seda juhib, kellel on teatavad tõukepõhjus selleks, et seda asja juhtida, ja siis ei aita siin mingi vaidlemine. Võib-olla tehakse büroos ükskord hästi ja teinekord ei tehta, aga põllumehel ei ole mingit kindlustust, et ta kõike võib uskuda, mis seal tehakse. Ei maksa ka usku kaotada üksikute juhtude pärast ja peaks arusaadav olema, et organisatsioon on oluline. Ja kui see on niivõrt kitsas kui praegu talumajandusnõuande bürool, siis ei saa olla seda usaldust ja vastuvõtlikkust, mis põllutöökoja organisatsioon anda võib.

5. Järgmise koosoleku määramine.

J u h a t a j a: Juhatuselt on ettepanek, pidada Riigikogu 168. koosolek reedel, 10. juulil, kell 5 p. l., sama päevakorraga nagu käesoleval koosolekul.

Kuid Riigikogu juhatus jätab enesele õiguse seaduste lugemisi vastavalt muuta.

E t t e p a n e k v ö e t a k s e v a s t u.

6. Põllutöökoja seadus — II lugemisel. (Punkt 4. järg.)

R. Kuris: Lugupeetud Riigikogu liikmed! Ma ei taha enam pikemalt peatuda, tahan teha ainult paar märkust. Härra minister Hünerson tõi ette, et talud ei olnud raskustesse sattunud sel ajal, kui härra minister kirjutas. See on õige. Kindel on aga see, et talud tegid võlgu sel ajal ja nüüd kannatavad talud selle all, et tasuda neid võlgu, käib üle jõu.

Mis puutub lina vahekordadesse, siis Eesti riigi kaubaagentuuri juures oli tõesti puhaskasu, nagu see riigi majapidamiste aruande komisjonis selgus, aga see ei tõenda, et linakasvatuse äärmise hea konjunktuuri tõttu tõusis, vaid see kasu oli raamatuline ja kunstlik. See summa, mis pärast Abja linavabrikule juurde tasuda tuli, võeti põllumehe kohustuste ja maksude arvelt, oksjoneeriti talusid.

J. Loosalu: Austatud rahvasaadikud! Siin on põllumeeste kogude tegelaste poolt välja tulnud niisuguste etteheidetega, et meie agronoomiline abiandmine ei kõlbavat kuskile. Varemalt olevat ta hea olnud ja edaspidi olevat ka hea. See on eksitus. Ma võin tõendada, et niikaua kui põllumajanduslik nõuanne oli põllumeeste keskseltsi käes, siis oli ta eluvõõras. Seal tegutsesid üksikud asjatundjad, igüks oma alal, mingit tervikulist ülevaadet ei olnud. (V a h e l h ü ü e.) Aga kui siin öeldakse, et see nõuanne enne hea oli, siis pean tähendama, et ta just viimasel ajal tervikulist ülevaadet andis rohkem kui siis, kui ta oli põllumeeste keskseltsi käes. Seal kiitis üks isik taimekasvatust, teine ütles, et see ei ole midagi väärt, me peame rohkem tähelepanu juhtima karjakasvatusele, kolmas kiitis kanakasvatust, neljas ütles, et üldise taimekasvatuse edendamise pole kiiduväärt, vaid võtame erilise tähelepanu alla lina. Siin sattus talupidaja niisugusesse olukorda, et ei teadnud, mida edasi teha. Me teame, et põllumajandus on meil tervik, aga seal katsuti üksikuid eriharusid esile tuua. Samuti ei ole põllumeeste keskseltsi tegevuse ajal... (V a h e l h ü ü d e d.) Kuulge, meie oleme selle tööga mõlemad kokku puutunud ja peaksime katsuma üksteisest aru saada. (V a h e l h ü ü e.) Mina olen sellel alal töötanud ja selle tõttu ei tarvitse ma häbeneda.

Põllumeeste keskseltsi käes agronoomiline töö muutus täiesti raamatuliseks. Sellekohaseid katseid ei tehtud, vaid õpetust anti põllupidajatele ainult raamatutarkusega. (V a h e l h ü ü e.) Vaadake, härra Hünerson, enne sõda oli ka lina üks suur tuluallikas, nüüd aga ei ole. Meil on tarvis uuesti orienteeruda. (V a h e l h ü ü e.) Ärge ärritage ennast asjata, aga

see asi nõnda suur ei olegi, aga ma tahan ainult mõned vastuväited tuua ja näidata, et see õige pole, mis teie kõnelete. Kõigile on selge, et põllumeeste keskseltsi töövõid olid täiesti arust ja ajast maha jäänud. Siin oli paratamata tarvis parandusi ette võtta.

Ja kui siin nüüd öeldakse, et terviklikku ja ülevaatlikku alust ei olevat praegu agronoomilisel nõuande tööl, siis see on täiesti ekslik. Praegu on agronoomiline töö palju täiuslikum, kui ta varem oli. Nüüd on ülevaade kõigist põllumajanduse aladest, aga varem seda ei olnud. Samuti on ka see oluline, et põllumeeste keskselts sel ajal ei osanud põllumehe oma ümber koguda, põllumeestega ei osatud kontakti luua, vaid katsuti võimalikult isoleerida, nagu siin selgeks tehti, et teatud organisatsioonid ei võetud põllumeeste keskseltsi liikmeks. See tõendab veel üleliigne kord, et põllumeeste ringkondadega ei osatud või ei tahetud sidet luua. Ja põllumeeste keskselts tahtis siin niiöelda pigistada kõik oma peosse, ja meie näeme, et kui härra Hünerson hakkas seal pigistama oma ruskasse kõike põllupidajate omaabi korraldust, et siis selle pigistamise tagajärjel tükid lendasid sõrmede vahelt välja, ja nüüd püüdkes neid üle riigi kokku, näete, kui raske see on. Ajasite täiesti valetaktikat ja ei osanud seda asja korraldada. Nüüd tuleb kannatada, ja kõige rohkem kannatavad teie pigistamise juures just talupidajad. (V a h e l h ü ü e.) Vaadake, meil vaieldakse nii: härra Tonkman tuleb ja ütleb, et agronoomid peavad tuhat küsimust vastama. (V a h e l h ü ü d e d.)

Juhataja: Palun kõnelejat mitte segada.

J. Loosalu: Et tuhat küsimust tuleb seal vastata, seda ometi keegi ei usu. Mina arvan, keegi Riigikogu liikmetest ei usu seda rkl. Tonkman'i juttu. Sellepärast mul ei maksa seda ümber lükkama hakata; meie teame, et sealpoolt tulevad ikka niisugused väited, mis on mitukümmend korda suurendatud. Aga selge on see, et kui revolutsioon tekkis põllumeeste keskseltsi tegevuse vastu, siis muidugi selle tagajärjel tekkisid uued agronoomilise nõuande kohad, ja see võistlus ning paremate mooduste leidmine võimaldas niikaugele jõuda, et teised organisatsioonid läksid talupidaja juurde ja andsid otsekohe talupidamise agronoomilist nõuannet. Oleks põllumeeste keskselts niiöelda ainult ainuõiguslik agronoomiline nõuandja ja korraldaja olnud, siis ei oleks agronoomilise töö alal niikaugele jõutud. Nüüd on olukord niisuguseks kujunenud, et talupidajad ja talumajanduse nõuandjad on kõige lähemas ühenduses, on igasugused

usaldusemehed ja tegelased, kes aitavad korraldada kursusi. Mitte ei ole seda, et talumees peab tulema agronoomilist nõuannet otsima Tallinnast. Isegi tervishoiu arstid on rahva hulgas, aga mitte ei ole nii, nagu varem, et talumajanduse nõuandja elas linnas. Siin on üks suurem ja olulisem murrang tehtud. Ei saa salata, et omaaegne põllumeeste keskseltsi ühekülgne talumajanduse nõuanne viis talud suurtesse võlgadesse. Üks nõuandja oma erialal kiitis väga palju väetisainet, teine looma jõutoitu, kolmas masinaid, ja isegi mõned inimesed olid mõnede firmade masinate esindajad, ning soovitasid osta masinaid võlgu pikaajalise tasumisega, et see annab suuri tagajärgi. Aga konjunkturi ei osatud tarvilikult hinnata seepärast, et neil inimestel ei olnud niisugust keskohta, kus oleks neile õigemalt juhatast antud. Kõik rahvas tunnistab, et põllumeeste keskseltsiaegsete nõuandjate tegevuse tagajärjel on väga palju talupidajaid sattunud oksjonite alla. Kuid seda teie ei usu, ei tarvitsegi uskuda, aga rahval on seesugune arvamine. See teadmine on liigagi süvenenud. Kus midagi tehakse, seal tuleb ka vigu ette. Ei maksa salata, et põllumeeste keskseltsis on ka vigu tehtud ja see võib-olla on meie ühiskondliku nooruse tagajärjel tekkinud, aga ega seda nüüd ei maksa teiste kaela ajada. Meie peame katsuma seda nüüd parandada, et kõrvaldada seni tehtud vigu. Aga peame ka tunnistama, et meie põllupidajad on kõik need vead oma turjal pidanud kandma ja peame püüdma, et niisuguseid vigu enam ette ei tuleks.

A. Salum (fakt. märk.): Siit paremalt poolt kogupõllumeeste ridadest väidetakse, et põllumeeste keskselts ei ole poliitiliste küsimustega tegemist teinud...

Juhataja: Kõneleja, ma pean tähendama, et see ei ole faktiline märkus, vaid vaielus.

A. Salum: Terve rida isikuid kogupõllumeeste rühmast, sellest koosseisust, (näitab põllumeeste rühma poole) alates lugupeetud rkl. Hünerson'iga ja põllutöoministriga, on kõik põllumeeste keskseltsis tegevad olnud, ja see annab tunnistuse, et keskseltsi koosseis on poliitilistest isikutest olnud.

Pealkiri võetakse vastu.

(I osa §§ 1—6.)

R. Penno: Ma käesoleva seaduseosa kohta teen paranduse-ettepaneku,

§ 3 p. 8 välja jätta.

Õeldi, et seadus osade kaupa tuleb hääletamisele. Oleks küll soovitatav arutada vähe-

malt peatükkide kaupa, sest igal osal on oma alapeatükid. Oleks vähemalt soovitatav, kui juhataja märgiks, missuguseid paragrahve sisaldavad osad. Siin teen ettepaneku, § 3 p. 8 välja jätta. See tuleks eraldi hääletada.

Selle küsimuse kohta vaieldi I lugemisel üldkomisjonis, esiteks ta jäi variandina seaduse ning uuesti hääletamisel jäi ühe hääle enamusega sisse. Ma saan aru, et kõik põllumajandusse puutuvad krediidikorralduse küsimused, — ja üks krediidiala korraldamine on ka kindlustamise ala korraldamine — puutuvad niikuinii põllutöökoja ülesannetesse. Kui aga välja tõstetakse kindlustamise küsimus, siis tundub, nagu kindlustamise küsimus oleks suurem ülesanne, kui põllumajanduse krediidide korraldamine. Mulle näib, et see kuidagi õigustatud ei ole.

R. Penno ettepanek lükatakse tagasi.

I osa — §§ 1—6 — võetakse vastu.

(II osa §§ 7—33.)

Põllutöominister A. Jürman: Selles osas on ära toodud seletus selle kohta, mida loetakse põllumajanduslikult kasutatavaks maaks, mille hulgast on välja jäetud metsamaa. Neid majapidamisi, kus ainult metsamaa oleks, on väga vähe, neid võiks sõrmede peal ära lugeda. Seaduses on ette nähtud põllumajanduslikult kasutatavaks maaks ainult põld, aia-, karja- ja heinamaa. Kui nüüd võtta ka mets põllumajanduslikult kasutatava maa mõiste juurde, siis saaksid need täiesti rahuldatud, kes arvavad, et metsamajapidamised koja valimistest ilma jäetakse. Ma soovitaksin, et meie selle variandi, kus ka mets on hulka võetud — see oli vist, kui ma ei eksi, teine variant —, hääletaksime seadusse. (V a h e l h ü ü e.) Juhataja vast nimetab, kas ühes metsaga või ilma metsata, siis on arusaadav.

M. Juhkam: Üldkomisjonis nii asutuste ja organisatsioonide esindajad kui ka vastasrind rõhutas, et üheks suuremaks puuduseks eelnõus on see, et valimisi toimetatakse maakondade viisi ja et ei lubata kokku võtta valimiste tulemusi üleriiklikult, mille tõttu väiksemad põllumajanduseharud esindust ei saa. Tähen-dati, et näiteks aednikkudel on täiesti võimata valimistest osa võtta, kuna siis, kui valimised üleriiklikult korraldataks, oleks see võimalik. Neil põhimõttele teen järgmised ettepanekud:

§ 7 lõpp, alates sõnadest „milleks valitavate“ välja jätta.

Edasi

võtta § 18 esimesse lõikesse pärast sõna „valimiste toimetamise“ sõnad: „üleriiklikult koja liikmete kandidaatide nimekirjade liitumise, nimekirjade ühendusele antud hääle kokkuvõtmise“.

Tähendab esimene lõige kujuneb nii: „Valimiste toimetamise, üleriiklikult koja liikmete kandidaatide nimekirjade liitumise, nimekirjade ühendusele antud hääle kokkuvõtmise ja valimiste tagajärgede arvutamise lähem kord määratakse koja juhatuskirjaga, mis kuulub Vabariigi Valitsuse kinnitamisele.“

Edasi samas paragrahvis teen ettepaneku,

teine lõige pärast sõna „korra“ täiendada: „vastavalt käesoleva paragrahvi esimese lõike põhimõtetele“.

R. Penno: Selle seaduseosa kohta teen järgmised parandused.

§ 7 praeguse redaktsiooni asemele võtta uus § 7 järgmiselt:

„§ 7. Kojal on 50 liiget, kes valitakse 4 aastaks.“

Oluline muudatus, võrreldes esitatud paragrahviga, on selles, et 60 asemele võetakse 5 liiget.

Minu ettepanek tuleks enne härra Juhkami ettepanekut hääletamisele. Kui minu ettepanek tagasi lükatakse, siis on oluline vajadus härra Juhkami ettepanekut hääletada.

Koja suurus, 60-liikmeline, kus 10 liiget veel juurde tulevad, nii et kokku 70 liiget, see arv ei ole millegagi põhjendatud, sest koja osakondade moodustamine võiks sündida mitte iga maakonna jaoks, vaid piirkondade jaoks. Seepärast ei pruugi koja liikmete arv nii suur olla.

§ 8 on kõige olulisem paragrahv käesolevas seaduses, ta käsitleb vaidluse all olevat valimisõiguse küsimust. Praeguse redaktsiooni järgi väikemaapidajatel valimisõigust ei ole. Mina kordan sedasama paranduse-ettepanekut, mis on tehtud komisjonis mõlemal lugemisel: § 8 redigeerida järgmiselt:

„§ 8. Valimisõigus on igal Eesti täiskasvanud kodanikul, kes on väljaspool linna ja alevi piire asuva talundi tegelik kasutaja, millel on vähemalt 1 ha põllumajanduslikult kasutatavat või 0,3 ha aiamaajanduslikult kasutatavat maad ehk kes vähemalt poole oma ülalpidamisest saab oma talundist.“

Selles ettepanekus on läbi viidud põhimõte, mis Saksa seadustes ja teistes välismaa kodades omaks võetud, nimelt et põllutöökoja valimistest saaksid osa võtta kõik need, kelle peasissetuleku allikaks on

põllumajandus. Eriti põhjendamist ei vaja 5 ha 1 ha alammäärale allaviimine, sest seda on I lugemisel pikemalt põhjendatud ja korduvalt näidatud, kuidas see vajalik on. Minu parandus teeks selle seaduseelnõu elastilisemaks, et ka alla 1 ha majapidamised, kui need osutuvad elujõulisteks ja kui need seda tõendada suudavad, saaksid koja ümber koonduda. See oleks õiglane printsiip, mis selle seaduse teeks üldiselt vastuvõetavaks.

Aiamajapidamiste kohta peab tähendama, et 1 ha alammääraga väljaspool linna või alevi piire asuvad aiamajapidamised on suured ja palju vähemate pindalade juures võib terve perekond tööd leida ja ennast ära elatada, näiteks lavakultuurid ja teised, mis kaunis suurel määral saadusi võimaldavad produtseerida.

Minu arvates oleks selle paragrahvi vastuvõtmine tarvilik ja teeks selle seaduse õieti vastuvõetavaks kogu põllumajandusele, teeks selle seaduse sellaseks, et need ringkonnad, kes tema puuduste peale on sunnitud tähelepanu juhtima, selle seaduse vastuvõtmist õieti tervitada võiksid. Edasi, kui käsitada valimisküsimust, mida rkl. Juhkam siin puudutas, siis ühinen § 18 juures tehtud parandusega, ja seks puhuks on mul järgmised parandused, mida palun härra juhatajat hääletada:

§ 22 kustutada alates kolmandast reast sõnast: „Maavolikogude“ ja asendada sõnadega: „Riigikogu valimise ja rahvahääletamise ja rahvalgatamise seaduse vastavad eeskirjad eranditega, mis järelduvad käesolevast seadusest“.

Siin on põhimõte see, et valimised oleksid siiski üleriiklikud, ja minu arvates tuleks käsitada seda põhimõtet juhatuskirja maksmapanemisel. Meie oleme maavolikogu valimisseaduse kohta halba arvustust kuulnud.

Näiteks Harjumaal tühistati maavalimistel üksikud nimekirjad sellepärast, et allakirjutajad ära võeti... (V a h e l h ü ü d e d.) Muu seas meie lugupeetud Riigikogu Esimehe nimekirjad pidid valimistest ära jääma. Riigikogu valimisseadus on selles asjas parem ja põhjalikum ja seda eeskirja võiks hästi tarvitada juhatuskirja väljatöötamisel. Teen ettepaneku:

„§ 22¹. Kandidateerida võib ainult ühes nimekirjas ja ainult seal maakonnas, kus kandidaat valimisõiguslike nimekirjas (§ 22) seisab.“

Edasi teen ettepaneku,

§ 28 ja § 29 välja jätta,

see on, välja jätta terve peatükk. Kui see ettepanek ei peaks vastuvõtmist leidma, siis teen ettepaneku,

§ 28 esimese lõike teises reas, võtta pärast sõna „10“ sõna „sõnaõigusega“.

Mina arvan, et need ettepanekud põhjendamist eriliselt ei vaja, need parandused on komisjonis arutamisel olnud, ajakirjanduses sõelutud. Kui tahetakse otsustuseõigusega esitust luua, siis juurdekutsutud liikmed ei ole hääleõiguslikud, vaid nad saaksid sõnaõigusega kutsutud, otsuste hääletamisest ei pruugiks neil osa võtta. Esimesel koosolekul tuleb valimisele koja juhatus. Arvan, et kui edaspidistel koosolekutel valitakse teised organisatsioonid, siis ei tohiks ka otsustamisõigust kasutada liikmed, keda koda hiljem juurde valib. Kui tahetakse demokraatlik põllumeeste esitus luua, siis peaks see valijate poolt otsekohe valitud olema, aga mitte nii, et hiljem juurde koopteeritakse, nagu enamuse heaks kiidab. Minu arvates see õige ei ole. Otsustamisõigus tuleks neilt ära võtta.

Esijoonest teen ettepaneku, peatükk välja jätta, ja kui see ei peaks läbi minema, siis vastavad parandused võtta paragrahvidesse.

A. Laur: Härrad sotsialistid! Ma pööran suure palvega teie poole, et teie viimasel hetkel, veel üks minut enne 12 peatüksite, järele mõtleksite ja oma seisukohad muudaksite. Veel on selleks aeg, veel ei ole hilja! Teil on seda kerge teha, et rühmas seisukohad kaalumisele võtaksite. Selle tagajärjel ei saaks ka teile keegi etteheiteid teha, et oma seisukohti muudate, sest nagu rkl. Ast teatas, on teistsugused seisukohad teie rühmas juba varem kaalumisel olnud, mis on aga kahjuks vähemusse jäänud. Nüüd võiks aga neid uuesti kaaluda üldmajanduslikkudest seisukohtadest lähtudes. Oleks ometi mõtetus, otse meelutus kord võetud seisukohtadest kinni pidada, kui kaine mõistus nende revideerimist nõuab. Ja mina ei taha uskuda, et teie kaine mõistus ja õiglane meel vastolus ei oleks nende seisukohtadega, mis teil praegu on. Teie teate väga hästi, et suur osa väikemaapidajaid on oma huvide kaitsmise teile usaldanud, ja nüüd, sel tähtsal, otsustaval silmapilgul nende huvid maha salata, neid mitte millegiks pidada, on rohkem kui ülekohutune teie poolt. Mina isiklikult olen arvamisel, et põllutöökojal mõju saab olema, ja et koja häält võetakse õieti suurel määral kogu põllupidajate pere häälena. Aga koja hääles saab kostma väikemaapidajate hääle õige nõrgalt, õige mannetult, ja seda seepärast, et õige suur osa väikemaapidajaist on kojast kõrvaldatud. Sarnane olukord võib aga väikemaapidajatele teataval määral hädaohtlikuks saada. Ja kui see nüüd sünnib, siis see sünnib tänu teile,

härrad sotsialistid, sest teie olete need, kelle käes seisab otsustamine. See oleks aga teie poolt, kui teie ei lubaks mitte neile, kellel alla 5 ha maad on, osa võtta, see oleks karuteene neile, kes oma huvide kaitsmise on teie kätte usaldanud. Aga, härrad sotsialistid, ma tahan loota, et teie veel viimsel silmapilgul kavatsetava halbuse ära muudate. See oleks teil seda kergem teha, et teie pole ometi kokkuleppega seotud niivõrt, et ka i tippu selles seaduseelnõus ei saa muuta. Mina arvan, et kokkulepe on olemas selle üle, et põllutöökoda tuleb küll ellu kutsuda, aga missugused ühed ehk teised määrad seal saavad olema, arvatavasti neis üksikasjades kokkulepete poolt põllumeeste kogudega ei võinud olla. Seda enam, et põllumeeste kogude eelmine eelnõu ei nõudnud sarnast kõrget normi valimisõiguse saamiseks. Seal oli normiks 3 ha maad, nii et see norm on kasvanud ja 3 hektaarilt tõusnud 5 ha-le. Edasi on rahvaerakond avaldanud oma häälekandjas, et 3 ha oleks vastuvõetav ka neile. Sellepärast arvan, et on veel aeg, mil seda kavatsetavat halbtust heaks võib teha. On veel, härrad sotsialistid, võimalik näidata, et väikemaapidajate huvid, kel teie vastu võrdlemisi suur usaldus, et selle võrdlemisi suure pere huvid tarvilikku kaitset leiaksid.

K. Ast: Vastuseks rkl. Lauri kõnele tahan lühidalt Riigikogu liikmete tähelepanu juhtida sellele, et ega kõik Eesti Vabariigi kodanikud ei saa kuuluda ühe või teise koja alla. Eriti ka põllumajandajate hulgas kahtlemata leidub selliseid vaheisi elemente, kes igasuguse koja alt välja jäävad, niihästi põllutöökoja alt, kui ka tulevikus mõeldava töölistkoja alt. Kojas ellukutumise mõte ja otstarb eeldab ikka seda, et antud koda ühendaks endasse ühise majanduse ja kutseühisega elanikkonna. Mitte iga kutse iseenesest ei eelda veel erilist avalikõiguslikul alusel organiseerimise tarvidust. Mina oma kõnes juhtisin muu seas tähelepanu sellele, et põllutöökoja tarvidus on tärganud ainult sel tagajärjel, et põllumajandus oma iseloomult on teiseks saanud, kui endisel majanduse ajajärgul, et põllumajandus on ilmaturul kaitstud kõige tugevamini. Need majandused aga, mille side maailma majandusega ja turgedega kuigi tugev ei ole, mis majandavad rohkem enda heaks, need põllumajanduslikud üksused ei ole kojast kaugeltki säärasel määral huvitatud, kui suured põllumajanduslikud üksused, mis tehniliselt halvemad on. See on üks seisukoht. Teine seisukoht on see, et tuleb arvesse võtta seda, et väikesed maavaldajad, alla 5 ha maa omanikud, on rõhukas enamuses proletaarilased. Seda ei tohi unustada. Kõik meie pöpsid väheste eran-

ditega on proletaarlased. Nende peamiseks tuluallikaks ja elu ülalpidamiseks on nende tööjõud. See, et neil on väikene kinnisvara, see ei muuda asja. Meie sooviksime, et proletaarlastel oleksid võimalust mööda igal ühel omad kinnisvarad. Meie peame ütleva, et Inglismaal vabrikutöölised on suurema kinnisvara omanikud, kui 5 ha maa omanikud, nende kinnisvarad on tulutoovamad, kui 5 ha omanikkudel. Ega see ometi ei keela, kuna ta oma ülalpidamise saab tööst, ei keela varanduslik jõukus teda kuulumast proletaarlaste perre, täiemääralise ühistundega. Seda võime tähele panna ka positiivsetest ja oleks imeväär, kui see teistil oleks. Seepärast leiame, et see rahvas peaks kuuluma kõigi oma majanduslike huvidega ja ka kihi poolest töölistkotta. Muidugi on teine asi, kas töölistkoda tuleb. Skeptikud arvavad, et töölistkoda jääb teostamata, nagu seda eile oli kuulda. Ega ma ei saa olla prohvet ega anda pead panti selle eest, et sügisel ei võeta vastu töölistkoda. Force majeure'id võivad ju tulla. Ega aga sellega ei ole öeldud, et töölistkoda ialgi ei tule. Kui ta praegu jääb teostamata, et tulevad ettenägematud takistused, et seda praeguse Riigikogu päevil ei saa ellu kutsuda, siis ei lõpetata sellega ajalugu ja töölistliikumise ajalugu muidugi mitte. Nii suured pessimistid meie ei ole. Aga meie teame, et kui ka peaks äparduma, nagu teie miskipärast ette kujutate, töölistkoja ellukutumine, siis edaspidi meie kutsume ta ikkagi ellu, kuskile see ei jää, ja liidame need proletaarlikud elemendid, kes oma majanduslike huvide ja oma klassitunde pärast peavad kuuluma töölistkotta. Ja ma usun, et see proletaarlik koda suudab selle proletaarliku rahva huvisid kaitsta rohkem, kui seda saaks teha ühine põllutöökoda, mille alla mahuksid suurtootjad, kui ka väikese kinnisvara omanikud, kes elavad oma tööjõu müümisest.

Mis aga puutub agronoomilise abiandmise küsimusse, siis niipalju kui vajalik väiketalunditele agronoomilist abi, seda suudab neile oma koda korraldada paremini, kui näiteks praegusel ajal, kus ainult üks instruktoriaametis on. Igatahes suudab nende ühine koda paremini neile korraldada nõuannet ja korraldada kursusi ja muud vajalikku, kui see teistes tingimustes võimalik oleks olnud.

Nii lükkam kategooriliselt tagasi väite, nagu oleksime meie need väikesed mehed ära unustanud, ja teie olete sunnitud seda meile meelde tuletama. Aga ühtlasi on seal vahepeal mingid väikesed põllumajapidamised, kes proletaarlikku kotta ei sünni ega mahu. Aga see on juba mitmesuguste vahemiste kihtide kurbloolus,

nagu tihti ka vahemiste erakondade kurbloolus, et neil ei ole tarvilikku eksisteesimise baasi. Ja kui ka 10.000 inimest peaks üldse igasuguse koja alt välja jääma, siis ei ole see iseenestest mingi õnnetus, vaid see on ainult tingitud asjaoludest, sellest asjaolust, et ega majanduslikus ja ühiskondlikus elus ei ole terav piiritelu läbi viidud, vaid on ikka sik-sakid, mis ühele või teisele poole otsekoheselt ei mahu. Ma pean ütleva, mõned majapidamised võivad päris rahuliku südamega jääda välja nii ühe kui teise koja alt. (V a h e l h ü ü e.) Haleda südame poolest ei tee meie midagi, vaid peame kõigepealt ikka käima otstarbekohasuse järgi, pisaratega ei saa midagi kätte. (V a h e l h ü ü e.) Mul on põhjust arvata, et need pisarad nii härdad ei olnudki. (V a h e l h ü ü e.) Eile siin üks teie mees nuttis ka pisarakese kõnetoolilt, aga teistsugustel põhjustel ja ka teistsugustel oludel, ning see äratas naeruväärsuse tunnet, kui ta ütles, et teda ei huvita terve see krempel, kuna ometi õiged põhjused teada on, et on tarvis vabastada koht ühele vabanevale pangajuhatuse esimehele ning tuli endale tegutsemisvabadus jätta, et siis võiks kindlamini sammuda valimistele uude Riigikokku.

Aruandja J. Holberg: Ma lisaksin kõigepealt § 9 juurde uue lõike, mis peaks seda küsimust lahendama, mis siin ette toodud, et erandjuhtudel, kus keegi taluomanik oma maa edasi annab mitmele rentnikule, siis nendel rentnikudel on õigus valimisest osa võtta nende poolt valitud esindaja kaudu. Nii et § 9 kõlaks järgmiselt:

„§ 9. Kui kinnisvara üksus kaastari järgi, millel vähemalt 5 ha põllumajanduslikku kõlbulikkude ja metsamaad on jagatud kahe või mitme talundi vahel, millest ükski iseseisvalt ei anna valimiseõigust eelmise paragrahvi (§ 8) põhjal, siis võivad kõikide nende talundite tegevalikud kasutajad, kellelt pole valimiseõigus ära võetud (§ 14), ühiselt kasutada valimiseõigust kõikide talundite järgi, mille vahel nimetatud kinnisvarauksus jagatud, volitades selle õiguse teostamiseks ühe eneste seast.

Kui talundil, mis annab valimiseõiguse eelmise paragrahvi (§ 8) põhjal, on mitu kaaskasutajat, kellelt pole valimiseõigus ära võetud, (§ 14), siis teostab valimiseõigust selle talundi järgi see kaaskasutaja, kelle viimased selleks volitavad.“

Nüüd tuleb § 11 juurde redaktsiooniline parandus. § 11 kõlaks ühes selle parandusega järgmiselt:

„§ 11. Juriidiline isik teostab oma valimisõigust juhatase või muu seadusliku esinduse liikme kaudu, kes selleks juhatase või muu seadusliku esinduse poolt volitatud.“

Siin on juurde võetud sõnad „või muu seadusliku esinduse“.

§ 16 on ka redaktsiooniline parandus:

„§ 16. Valida võidakse füüsilisi isikuid, kes omavad valimisõiguse või teostavad seda § 9 põhjal teiste volitusel ja on kantud valijate nimekirja (§ 21).“

Siin on juurde lisatud sõnad: „või teostavad seda § 9 põhjal teiste volitusel“.

§ 18 tuleks asendada esimeses ja teises lõikes sõna „toimetamise“ sõnadega „ettevalmistuse ja teostamise“. See on kokkukõlas sõnastusega, mis on väljendatud Maavolikogude valimise seaduse vastavates paragrahvides. Ühes redaktsiooniliste parandustega kõlaks § 18 järgmiselt:

„§ 18. Valimiste ettevalmistuse ja teostamise ja valimiste tgaajärgede arutamise lähem kord määratakse koja juhatuskirjaga, mis kuulub Vabariigi Valitsuse kinnitamiselle.“

Esimeste valimiste ettevalmistuse ja teostamise, ja valimiste tagajärgede arutamise korra kohta annab juhatuskirja Põllutööministri ettepanekul Vabariigi Valitsus.“

Minu ettepanek § 20 esimese lõike kohta on:

„Valimisi toimetatakse koja juhatase poolt määratud ajal, kusjuures valimise täpne aeg ja kestus, kui ka valimiseruumi asukoht antakse teada hiljemalt 40 päeva enne esimest valimispäeva.“

Enne oli üks kuu, nüüd tuleks aga võtta 40 päeva vastavalt Maavolikogude valimise seadusele, et mingeid lahkarmamisi ei oleks.

§ 21 kohta on ettepanek:

võtta esimeses lõikes sõna „hääleõiguseliste“ asemele „valimisõiguseliste“ ning viimase lõike lõpp alates sõnast „kusjuures“ võtta järgmiselt: „kusjuures vastavaks administratiivkohtuks nimetatud paragrahvi mõttes on rahukohtunik.“

§ 22 esitan puht redaktsioonilised parandused. § 22 kõlaks järgmiselt:

„§ 22. Valimiseks kandidaatide ülesseadmise korra, kandidaatide väljakuulutamise, kandidatuuride tühistamise ja valimiste toimetamise ja valimiste tagajärgede väljaarvamise aluste ning korra määramisele kohaldatakse Maavolikogude valimise seaduse vastavad eeskirjad

(RT 100 — 1926) lahkuminekutega, mis järelduvad käesolevast seadusest.“

Sisulised parandused on ainult § 20, kus 1 kuu asemele on võetud 40 päeva, ja § 9-das.

J. Vilms: Lugupeetud Riigikogu liikmed! Mina ei oleks tahtnud sõna võtta, sest asjata on rääkida, kui küsimus on otsustatud. Kuid ma pean võtma sõna sellepärast, et härra Põllutööminister ja härra Ast tulevad siia kõnetooli korduvalt ja toonitavad üht ja sedasama, et ei ole 1—5 ha suurustel maapidamistel peasissetulek nimetamisväärne, talude arvu suure kohta 23 tuhandest talust, et nemad võiksid pretendeerida põllutöökoja valimisõigusele. Kõik asjatundjad komisjonis, ülikooli esindajad, agronoomid, need, kes tegelikult tööd tunnevad, põllumeeste seltside esindajad ja komisjoni liikmed, — kõik need näitasid aga vastupidist. Ka kõnelejad siin Riigikogus on näidanud, et peasissetulek saadakse sellest. Kui see talude hulk annab $\frac{1}{10}$ munade ekspordist ja kui see suur hulk välisvaluutat sisse toob, ja kui või ning peekon on 75% ekspordist, siis ei saa öelda, et neil ei ole põllumajanduslikku tootmist. Kui nad peavad 2.000 töolist, siis ei saa öelda, et ainult üksikud neist taludest elavad põllumajandusest. Üle poole neist taludest, tähendab üle 10 tuhande saavad oma maa- pidamisest ära elada. Siin aga räägitakse, et nemad ei ole huvitatud põllumajandusest ja neid on üldse vähe. Ma ei saa sellest aru, et seda julgeb öelda Põllutööminister, et nad ei ole põllupidajad, vaid väikesed käsitöölised j.n.e.

Sellega ei ole need väited, mis ma eriti katsusin järjekorda seada, ümber lükatud statistiliste väidetega, mis oleks öieti majandusteaduslik meetod vaidluse juures. Sest kui tahame põhjalikult majanduslikke probleeme lahendada, nagu see põllutöökoja juures on, siis ei saa teostada sõnadega. Praegusel ajal ei ole maksvad autoriteedid. Meil õpetatakse koolis juba iseseisvat mõtlemist, ja sellepärast ei saa siin härra Põllutööminister ega härra Ast olla autoriteediks. Nii kergelt ei saa asjast üle minna ja lihtsalt öelda, et need väiketalud ei ole huvitatud põllumajandusest.

Teiseks tõendas härra Ast: ei tohi jagada nagu geoloogilisi kihte, vaid sotsiaalselt. Aga põllutöökoja puhul ongi just geoloogiline vahetegemine: kui näiteks on $\frac{1}{2}$ ha vähem, siis jääb talu seaduse alt välja, kuid see ei ole õige, oluline vahetegemine seisab ometi selles, kas ta elatab ennast ära või mitte. Nüüd aga tahetakse käia surnud statistiliste arvude

või kihituste järele — siin alla 5 ha, seal üle 5 ha. See oluline vahetegemine on Saksamaal läbi viidud, seal vaatavad vallavalitsused selle järele, kas valijail põlvutöökotta maast peasissetulekuid on või mitte. Aga niiviisi öelda: ei kõlba, ei saa, mina usun seda, ja sellepärast võtame 5 ha, seda ei võiks. (V a h e l h ü ü e.) Ega Lapi-maa ei ole Saksamaal. (V a h e l h ü ü e.) Härra Vreeman, meie vallavalitsused teavad niikuinii, kas seal mingil Jüril või Mihklil on peasissetulek maast või mitte. See ei tekita mingit raskust.

Kui härra Ast rääkis eksisteerimise baasist ja ütles, et väikesed inimesed, kel pole kaitsjaid, kannatagu — siis on kurb-loolus see, et ei ole teistsuguseid võima-lusi loodud. Tähendab, kui ei ole suuremat parteid kaasas, siis ei ole vähemusel ka mingit kaitset loota. Kas võib rääkida üks sotsialist niiviisi? (V a h e l h ü ü e.) Demokraatia seisukohast ei ole see õige. Meie peame just neile vastu tulema ja sotsialistlikku kaitset pakkuma, kellele seda hädasti vaja. Aga mitte nii, et tuleme jõuga ja paneme vägivallega oma võimu täies ulatuses maksma.

Mis puutub senistesse korraldustesse valimisõiguse suhtes, siis ei saa kahtlust olla, et parteipoliitiliselt suurem rühm enese maksma paneb. On ju täiesti selge, et suuremad rühmad võidavad, kui koja valimine on. See on ju igalpool nii. (V a h e l h ü ü e.) Majoritaarvalimised on üleilma seda näidanud, ja proportsionaal-seuse põhimõtteid teie praegu ei tunnista. (V a h e l h ü ü e.) Meie riigis seda ei ole ja see on täiesti majoritaarasi. (V a h e l h ü ü e.) Nii et kõik on selle peale välja viidud ja siin vastu vaielda ei saa. See räägib vastu igasugusele teadusele, uurimustele, ja sellepärast peame ettepanekuid paranduste poolt olema.

R. Penno: Lugupeetud Riigikogu liikmed! Mina võtsin sõna arutamise korra kohta. Mina ei pea niisugust arutamise korda kuidagi võimalikuks. Aruandja teeb terve rea paranduse-ettepanekuid pärast Riigikogu liikmete poolt tehtud paranduse-ettepanekute, pärast seda, kui kõnelejad sõna võtnud. Nähtavasti siin koalitsioon tahab seda kätte saada, et Riigikogu liikmed ei saaks kodukorras ettenähtud sõnaõigust tarvitada nende aruandja paranduste kohta. Mina olen oma ettepanekud juba ära teinud, ja kui mul nüüd vaidluste korral veel oleks tarvis sõna võtta, siis mul enam seda õigust ei ole. Niiviisi aruandja Riigikogus ei tohiks esineda. Kui aruandjal on parandused, siis peab ta nad kohe ette kandma, siis teavad Riigikogu liikmed, et mõned nende parandused osutuvad ülearusteks. Nüüd tuleb nii välja, nagu komisjonis,

kui meie küsisime aruandjalt, et kas tal paragrahvi kohta on parandusi, siis ta vastas, et ei ole, kui aga võttis keegi komisjoni liige sõna, et parandust teha, siis aruandja leidis, et paragrahvi juures on siiski vajalik parandus. Nüüd aruandja poolt esitatakse parandused, mis ei ole komisjonis arutusel olnud, ja neid esitatakse tagantjärele. Harilikult on aruandja oma parandused teinud oma sõnavõtmise järgi, et Riigikogu liikmed saaksid nende kohta sõna võtta. (V a h e l h ü ü e.) Niisugune kord ei ole Riigikogus lubatav. Minu arvates tuleksid need paranduse-ettepanekud komisjoni anda, ja mina teen ettepaneku,

käesoleva seaduse arutamine katkestada, ja aruandja parandused, mida ta komisjonis ette ei ole kandnud, komisjoni anda kaalumiseks.

Juhataja: Ma teatan Riigikogule järgmist: Aruandja võttis sõna järjekorras, nagu kõik teised kõnelejad, ja mitte väljaspool järjekorda. Lõpusõna aruandja ei ole tarvitanud, ja seepärast ei näe mina, et aruandja ei oleks võinud ettepanekuid teha. Igatahes on juhataja õigustatud kodukorra järgi neid ettepanekuid vastu võtma ja neid hääletama.

R. Penno ettepanek lükatakse tagasi.

Juhataja: Et ära hoida igasugused arusaamatused, avaldan veel kord ettepanekud, missuguseid on kaunis rohkesti. Kas Riigikogu liikmed soovivad, et ma nad ette kannan või nimetan ainult paragrahvid, mille kohta parandused tehtud? (V a h e l h ü ü e.) Aruandja parandused ette kanda, aga teisi ainult nimetada, missuguse paragrahvi kohta tehtud.

§ 7 kohta on ettepanekud rkl. Penno'lt (Lhk. 3080.) ja rkl. Juhkamilt (Lhk. 3079.).

§ 8 kohta on ettepanek rkl. Penno'lt. (Lhk. 3080.)

§ 9 kohta on aruandjalt ettepanek. (V a h e l h ü ü e.) Ma sain nii aru, et aruandja võttis sõna. (V a h e l h ü ü e.) Aruandja rkl. Holberg ütleb, et teeb ettepanekud Riigikogu liikmena. (V a h e l h ü ü e.) Ma avaldan selle ettepaneku. (Lhk. 3082.)

Siis on § 11. (V a h e l h ü ü e.) Ma palun Riigikogu liikmeid mind mitte segada. Selle kohta on rkl. Holberg'ilt ettepanek. (Lhk. 3083.)

§ 16 kohta on rkl. Holberg'ilt ettepanek. (Lhk. 3083.)

§ 18 kohta on rkl. Juhkamilt kaks ettepanekut (Lhk. 3080.) ja ettepanek rkl. Holberg'ilt. (Lhk. 3083.)

Peale selle on rkl. Holberg'ilt ettepanekud §§ 20, 21 ja 22 kohta (Lhk. 3083.) ja rkl. Penno'lt ettepanekud §§ 22, 22¹, 28 ja 29 kohta. (Lhk. 3080—3081.)

Aruandja ettepanekutega ei ühine. Oma ettepanekutega ei saa ta ühineda vormiliselt, ja sellepärast tulevad kõik eraldi hääletamisele. Hääletan paragrahvide järjekorras.

R. Penno ettepanek § 7 kohta lükatakse tagasi.

M. Juhkami ettepanek § 7 kohta lükatakse tagasi.

R. Penno ettepanek § 8 kohta lükatakse tagasi.

J. Holberg'i ettepanek § 9 kohta võetakse vastu.

J. Holberg'i ettepanek § 11 kohta võetakse vastu.

J. Holberg'i ettepanek § 16 kohta võetakse vastu.

M. Juhkami ettepanek § 18 esimese lõike kohta lükatakse tagasi.

M. Juhkami ettepanek § 18 teise lõike kohta lükatakse tagasi.

J. Holberg'i ettepanek § 18 kohta võetakse vastu.

J. Holberg'i ettepanek § 20 kohta võetakse vastu.

J. Holberg'i ettepanek § 21 kohta võetakse vastu.

R. Penno ettepanek § 22 kohta lükatakse tagasi.

J. Holberg'i ettepanek § 22 kohta võetakse vastu.

R. Penno ettepanek, võtta vastu uus § 22¹, lükatakse tagasi.

R. Penno ettepanek, jätta välja § 28, lükatakse tagasi.

R. Penno ettepanek § 28 esimese lõike kohta lükatakse tagasi.

R. Penno ettepanek, jätta välja § 29 lükatakse tagasi.

Variant § 8. kohta — juurde lisada teise lõike lõppu „ning metsamaa“ — võetakse vastu.

II osa — §§ 7—33 — võetakse vastu ühes parandustega.

Vaheaeg kl. 12.51 min.—kl. 13.12 min.

Koosolekut juhatab Esimees K. Einbund.

Sekretäri kohal sekretäri esimene abi A. Tõllassepp.

III ja IV osa — §§ 34—48 — võetakse vastu.

(V osa §§ 49—51.)

Aruandja J. Holberg: § 50. kolmandas lõikes teen redaktsioonilise paranduse: esimeses reas sõna „kinnisvarad“

asemele võtta „kinnisvaraüksused“ ja sama lõike kolmandas reas pärast sõnu „kõlbulikkude maad“ võtta juurde „ja metsamaad“. § 50 ühes parandustega kõlaks järgmiselt:

„§ 50. Kojal on õigus võtta koja heaks lisakinnisvaramaksu väljaspool linnu ja aleveid asuvatelt põllumajanduslikult kasutatavatelt kinnisvaradelt tingimusel, et maksu normid ei tõuseks üle kümne protsendi maal asuvate kinnisvarade kinnisvaramaksu seaduse põhjal võetava maksu (RT. 18/19 — 1920 ja 57 — 1930). Maksu normid kuuluvad Põllutöö- ja Majanduseministri kinnitamisele nende kokkuleppel.

Sellest maksust võib koda nimetatud ministrite loal vabastada üksikuid maksnikkude liike.

Põllutöökoja heaks võetavast maksust on vabastatud kinnisvaraüksused, millel katastri andmete järgi põllumajanduslikult kõlbulikkude maad ja metsamaad alla 5 ha, kui-võrt need maad ei kuulu talunditesse, mis annavad valimise õiguse § 8 põhjal ja aiamaajapidamised alla 1 ha.

Selle maksu määramisele, mak-suotsustele vastulausumise ja kaebamise korrale, maksu tasumisele ja sissenõudmisele kohaldatakse samad eeskirjad, mis maksavad maal asuvate kinnisvarade kinnisvaramaksu kohta.“

R. Penno: Ma teen ettepaneku, § 49. p. 3 ümber redigeerida järgmiselt: „3) riigi eelarves kojale agronoomilise nõu- ja abiandmise korraldamiseks määratud summad;“.

Edasi teen ma ettepaneku, § 49. punktid 4 ja 5 välja jätta, p. 6 jääks sisse, viimane lõige kustutada, mille asemele võtta järgmine uus lõige: „Koda võib kasutada tegevuse juhtimiseks ja sekretariaadi ülalpidamiseks kuni 15% koja eelarves ettenähtud summadest;“.

Edasi teen ma ettepaneku, § 50 välja jätta.

§ 50 käsitab nimelt just kinnisvaraüksuste küsimust, mille juures ma juba I lugemisel pikemalt peatusin ja mille kohta mul nüüd enam midagi öelda ei ole.

T. Kalbus: Juba I lugemisel tähendasin, et see seadus võib-olla muutuks rohkem vastuvõetavaks, kui pannakse seaduse aluseks vabatahtlikkuse printsiip maksma. Kui see vastu võetakse, ega see ei sega koja avalikõiguslikku iseloomu, ja seda saaksime kätte, kui

§ 50 täiendada järgmise lõikega, mahutades seda eelviimaseks: „Maa-kasutajad, kes koja valimistest osa ei ole võtnud, ei lange mingite koja poolt määratavate maksude alla.“

Loomulik, need, kes tahavad kojast õigusi kasutada, valimisõigust ja üldse kojast tegevad olla, need peavad ka kohustusi kandma, mis koja ülevalpidamine kaasa toob. Kes neid õigusi kasutada ei taha, loomulikult ka need ei pea kohustusi kandma. (V a h e l h ü ü d e d.) Kui see põhimõte vastu võetakse, ega koda sellepärast vähem avalikõiguslikuks ei muutu. I luge-misel tähendasin, et meie vabatahtlikud põllumajanduslikud organisatsioonid on meie põllumajandust seniajani edasi viinud, ja võime nende tegevuse peale uhkusega tagasi vaadata. (V a h e l h ü ü d e d.) Mina ei tea, millest härra Loosalu rääkis, aga minu vaated on niisugused, ja mina võitlen enese vaadete eest. Ja kui asi nii on, et põllumajanduslikud organisatsioonid, põllumeeste seltsid, kaaluvad osa meie põllumajanduses on etendanud, siis arvan, et vähe on alust või üldse peaksid puuduma igasugused alused neid põhimõtteid ignoreerida ja neid mitte koja aluseks võtta.

Mina arvan, et need inimesed, talupidajad, põllupidajad, kellel põllumajanduse vastu eriline huvi ja esirinnas tahavad sammuda, need tingimata koja valimistest osa võtavad ja kannavad ka kohustusi, mis seotud kojaga. Inimesed, kes ei ole tahtnudki meie põllumajanduslikkudest organisatsioonidest teada, ega niisugustest kasu meie põllutöökoja juures ka ei ole. Loomulik on, kui ta valimistest välja jääb, sest et ta seda õigust tarvitada ei taha, siis ei peaks teda üldse millegagi tülitama ja ei pruugi temalt makse sisse võtta. Elagu ja olgu, kuidas ta ise tahab, see on tema asi. Kui teie selle seisukoha vastu võtaksite, aitaks see praegust seadust paremaks teha ja ei oleks niipalju vastuvaidlemist, kui teie panete kõik inimesed maksu alla, vaatamata sellele, kuidas nad põllutöökoja peale vaatavad. (V a h e l h ü ü d e d.) Meie vallavalitsused ja omavalitsused on ikkagi poolriiklikud asutused. (V a h e l h ü ü d e d.) Kui teie tahate käesolevat seadust mõnesuguse avalikõigusliku asutusega võrrelda, siis ei saa põllutöökoda kuidagi võrrelda meie omavalitsustega ehk poolriiklikkude asutustega, vaid põllutöökoda võib väga hästi võrrelda kultuur-omavalitsusega. Kultuur-omavalitsusest saab välja astuda, ei pruugi liige olla j.n.e. Aga põllutöökojas peab liige olema ja ei saa välja astuda ning makse tuleb ikka maksta. Kordan veel, põllutöökoda võib ainult kultuur-omavalitsuse asutustega võrrelda, aga mitte vallaomavalitsustega, sest need

on poolriiklikud asutused. See on meie riigi organism.

Seda asjaolu meelde tuletades teen vastava ettepaneku, mida palun mahutada § 50-da eelviimseks lõikeks.

Aruandja J. Holberg (lõpusõna): Mina ei saa nende parandustega ühineda, üldkomisjon lükkas need enamusega tagasi. Kui räägitakse sundusliku osavõtmise vastu, siis peab tähendama, et agroomiline abiandmine on kõigile ühesugune ja tasuta. Vaidlen neile parandustele vastu ja ei saa nendega ühineda.

R. Penno ettepanek § 49 punktide 4 ja 5 ning viimse lõike kohta lükkatakse tagasi.

R. Penno ettepanek § 49 p. 3 kohta lükkatakse tagasi.

R. Penno ettepanek, jätta välja § 50, lükkatakse tagasi.

J. Holberg'i ettepanek võetakse vastu.

T. Kalbus'e ettepanek lükkatakse tagasi.

V o s a — §§ 49—51 — võetakse vastu ühes parandusega.

(VI osa §§ 52—54.)

R. Penno: § 52 kohta teen ettepaneku,

§ 52 kolmas lõige redigeerida järgmiselt: „Põllutööministril on õigus kontrollida ja revideerida § 49 ettenähtud summade tarvitamist.“

§ 49 on loetletud kõik liigid sissetulekuid, milliseid koda saab. Kui üksikute kohta on ainult revideerimise õigus, siis ministriumil ei jää muud üle, kui nõuda summade kohta, mis seaduse mõtte kohaselt käivad ministri kontrollimisele, nende summade ettenäitamist. Kassa mitmekes-jagamine on iseenesest halb. Ka kaitse-liidu summade juures on kaht liiki summe ja kahesugune kontroll. Et see halvaks osutunud, siis on valitsuse seisukoht olnud, et kõik summad ühise kontrolli alla käiksid.

Edasi teen ma sellest seisukohast välja minnes ettepaneku,

§ 53 teine ja kolmas lõige redigeerida järgmiselt: „Põllutöökoja eelarve ja aastaaruande kinnitab Põllutööministri ettepanekul Vabariigi Valitsus.“

Koja aastaaruande esitatakse 1 kuu enne aruande kinnitamist Vabariigi Valitsuse poolt Riigikontrolö-rile läbivaatamiseks.“

Ei peaks see läbi minema, selleks puhuks teen ettepaneku,

§ 53 teises ja kolmandas lõikes juurde võtta „§ 49 p. 5.“

Aruandja J. Holberg (lõpusõna): Vaidlen vastu nendele parandustele.

R. Penno ettepanekud lükataks tagasi.

VI osa — §§ 52—54 — võetakse vastu.

(VII osa §§ 55—58.)

R. Penno: Kõigepealt üks parandus, mida aruandja peab tegema, nimelt numbratsioon on vale, 58 peaks viimane paragrahv olema, mitte 59.

Mina panen ette viimase paragrahvi kohta uue redaktsiooni:

„§ 58. Põllutöökoda saadab oma esindajaid valitsus-, omavalitsus- ja teiste asutuste töödetsa osa võtma, kus on koja esindus ette nähtud.“

Aruandja J. Holberg (lõpusõna): Selle tekstiga ei saa mina ühineda.

R. Penno ettepanek lükataks tagasi.

VII osa — §§ 55—58 — võetakse vastu.

Juhataja: Seaduseelnõu II lugemine on lõpetatud.

7. Käitise tööliskonna asutiste seadus — II lugemisel.

Üldkomisjoni aruandja J. Klesment.

Juhataja: Ma jätan ära selle seaduseelnõu II lugemisel paragrahvide teksti ettekandmise. Hääletan peatükkide viisi.

Aruandja J. Klesment: Ma teatan Riigikogule, et seaduseelnõu on läbi vaadatud redaktsiooni komisjoni poolt.

Pealkiri ja I osa 1—5 peatükk — §§ 1—41 — võetakse vastu ühes redaktsiooniliste parandustega.

(I osa 6 peatükk §§ 42—54.)

Aruandja J. Klesment: Ma teen redaktsioonilise paranduse kokkukõlas redaktsiooni komisjoni sooviavaldusega,

6. peatükk jagada kaheks peatükiks. Võtta 6. peatükki §§ 42—52; §§ 53—54 võtta 7. peatükiks pealkirjaga „Töölaliste erikogud“ ja muuta vastavalt järgnevate peatükkide numbratsioon.

I osa 6. ja 7. (uus) peatükk — §§ 42—54 — võetakse vastu ühes redaktsiooniliste parandustega.

(I osa 8. — komisjoni ettepanekus 7. — peatükk §§ 55—61.)

Aruandja J. Klesment: Siin ma teeksin kaks parandust.

§ 57 juurde võtta uus lõige: „Lepituseasutis koosneb viiest liikmest, neist kaks tööliste ja kaks tööandjate esindajat ning üks erapooletu.“

Lugu on nii, et § 58 selgub, et lepitusasutis koosneb 4 liikmest ja ühest erapooletust, kuid siiski selguse mõttes oleks parem, kui see expressis verbis oleks öeldud.

Teiseks teeksin redaktsioonilise ettepaneku,

võtta 8 peatüki alla §§ 55—60 ja § 61 paigutada järgmise peatüki alla.

Koosolekut asub juhatama teine abiesimees R. Penno.

Juhataja: § 57 kohta on ettepanek, juurde võtta uus lõige. Redaktsioonilised parandused eraldi hääletamisele ei tule.

Ettepanek uue lõike kohta võetakse vastu.

I osa 8. ja 9. peatükk — §§ 55—62 — võetakse vastu ühes parandustega.

II ja III osa võetakse vastu ühes redaktsiooniliste parandustega.

Juhataja: Seaduseelnõu II lugemine on lõpetatud.

A. Jõeäär (kohalt): Teen ettepaneku,

määrata vaheaeg 5 minutiks enne seaduse lõplikku hääletamist, sest mul on kavatsus esitada uus paragrahv.

Juhataja: Ma konstateerisin juba, et II lugemine on lõpetatud, ja ma ei saa oma korraldust tagasi võtta. (Vahele hüüa.) Kas Teie ettepanek korra kohta jääb püsima?

A. Jõeäär (kohalt): Jah.

Ettepanek võetakse vastu.

Vaheaeg kl. 13.47 min.—kl. 14.02 min.

8. Õppe- ja kasvatusetöö ülevälve seadus — II lugemisel.

Haridusekomisjoni aruandja A. Uusai.

Üldkomisjoni kaasaruandja A. Mekart.

Juhataja: Selle seaduseelnõu II lugemisel jääb ära paragrahvide teksti ettekandmine.

Pealkiri võetakse vastu.

(§ 1.)

Kaasaruandja A. Mekkart: Teen ettepaneku, võtta § 1 järgmiselt:

„§ 1. Õppe- ja kasvatusetöö ülevälve korraldajaks on Hariduse- ja sotsiaalministeerium ning maa- ja linnavalitsused ja vähemusrahvuste kultuurivalitsused kui ka teised asutised vastavate seaduste alusel.

Hariduse- ja sotsiaalministeerium määrab, millistel linnavalitsustel on käesolevas seaduses ettenähtud õppe- ja kasvatusetöö ülevälve korraldamise õigus.“

Üldkomisjon asus seisukohale, et omavalitsuste juriidilisteks esindusteks on nende vastavad valitsused, aga mitte koolivalitsused. Seda tõendab Linnaseadus § 102: „Linnaomavalitsuste läbikäimine valitsuse ja muude asutistega ning isikutega sünnib linnavalitsuse kaudu“, koos senati otsusega 9. juul. 1908. a. nr. 8588: „Linnaseaduses ei ole ette nähtud võimalust asutada linnaomavalitsuses erikomisjone või komiteid, mis oleksid linnavalitsusega üheõiguslikud ja viimasest äraripumatud.“

Maakonnakoostöö kodukord § 29 ütleb: „Maakonnakoostöö taidesaatvaks organiks on maakonnaomavalitsus, mille kaudu kõik nõukogu asjaajamine läheb.“ Vähemusrahvuste kultuurimavalitsuse korralduse määrus (RT. 101/102 — 1925) § 42 lausub: „Kultuur-nõukogu taidesaatvaks organiks on kultuurivalitsus (Maakonnakoostöö kodukord § 29).“ Kõike ettetoodut arvesse võttes saavad omavalitsuste juriidilisteks esindusteks olla maa- ja linnavalitsused ning kultuurivalitsused. Sellel kaalulusel ehitangi üldkomisjoni poolt vastu võetud redaktsioonis § 1 Riigikogule vastuvõtmiseks.

Aruandja A. Usai: Haridusekomisjon ei saanud ühineda üldkomisjoni seisukohaga järgnevatel põhjustel. Kuigi koolivalitsused ei ole omavalitsuste juriidilised esindajad, siiski on nende olemasoluks küllalised alused. Koolivalitsused on tegutsenud seni Eestimaa koolivalitsuse ajutise korralduse seaduse alusel, mis Maakonnakoostöö poolt 1917. a. vastu võeti. Selles seaduses on üksikasjalikult ette nähtud koolivalitsuse ülesanded ja õigused, ja selle seaduse alusel on koolivalitsused tegutsenud 14 aastat. Koolivalitsuse nimetus on juriidiliselt täiesti põhjendatud, sest keegi ei ole eitanud Eestimaa koolivalitsuse ajutist korraldust kui seaduslikku akti, seda rohkem, et Riigikohus oma otsustes on korduvalt tugenend sellele seadusele. Peale selle on koolivalitsuse nimetus terves reas tähtsates seadustes läbi viidud, näiteks keskkoolide seaduses, siis Avalikkude algkoolide seaduses, mille Riigikogu hiljuti vastu võttis, samuti Rah-

vamajade seaduses, mis mõni nädal tagasi vastu võetud. Ka on see nimetus läbi viidud Vabariigi Valitsuse ja ministeeriumide korraldamise seaduses. Üldkomisjoni parandus ei anna midagi olulist: ühes seaduses meie selle nimetuse likvideerime, aga mitmes teises seaduses jääks see maksma. Haridusekomisjon asus seisukohale, et kuigi Eestimaa koolivalitsuse ajutine korraldus ongi puudulik seadus ja ta likvideerida tuleks, siis mitte sel teel, nagu seda teeb üldkomisjon, vaid tuleks ümber korraldada maa-omavalitsuse seadus ja selle osana ka koolivalitsuse korraldus, siis oleks võimalik seda vana seadust likvideerida ja asendada teise parema seadusega. Niisugusele teele on juba Riigikogu osalt asunud, likvideerides vallakoolivalitsused 1926. a. vastu võetud seadusega. Vallavolikogude valimiste ja vallavolikogude ning vallavalitsuste korraldamise seadusega likvideeriti vallakoolivalitsus ja tema organid. See tee oleks otstarbekohasem koolivalitsuse nimetuse likvideerimiseks. Peale selle tekitaks seaduseelnõus koolivalitsuste nimetuse likvideerimine teatud raskusi. Näiteks on § 11 ja § 15 kindlasti ette nähtud need isikud, kes maal ja linnades teostavad ülevälvet õppe- ja kasvatuse tegevuse üle. Need isikud on koolinõunikud ja koolivalitsuse juhatajad. Üldkomisjon aga muutis selle redaktsiooni ning võttis ülevälvet teostavateks asutusteks maa- ja linnavalitsuste poolt määratud organid. Sellega asetab üldkomisjon ülevälve korraldamise laiemale alusele, kui see ette nähtud Eestimaa koolivalitsuste ajutise korraldamise seaduses, sest selle parandusega jääb täiesti lahtiseks, kellest koosnevad need organid, kuipalju neid on j.n.e. Omavalitsused võivad oma äranägemise järgi määrata ka teisi organeid peale koolinõuniku ja koolivalitsuse juhataja, — selleks ei ole mingeid takistusi. Üldkomisjoni parandus ei anna mingit paremust, küll aga tekitab raskusi üksikute juhitudel, nagu ma ette tõin §§ 11 ja 15 kohta, kus kindlate isikute asemele määratakse mingid organid omavalitsuse äranägemisel. Neil põhjustel ei saa ma haridusekomisjoni nimel ühineda üldkomisjoni parandusega.

Kaasaruandja A. Mekkart: Haridusekomisjoni seisukoht, nagu tahaks üldkomisjon likvideerida koolivalitsuse kui asutise, pole õige. Seda pole tahatud, vaid on tahatud ainult minna seda rada, mis kõigi kolme seaduse mõttega seotud ja mis seaduseandluse viib õiget rada.

Vallavolikogude valimise ja vallavolikogude ja vallavalitsuste korraldamise seadusega on ka see küsimus juba korraldatud teisiti. Ka selle seaduse alusel ei

saa iseseisvalt näiteks linnakoolivalitsus toimida koolinõuniku valimisel ja koolivõrgu korraldamisel, vaid need küsimused kuuluvad linnaomavalitsustele täies ulatuses niihästi tegeliku käsituse kui ka eelpooltoodud seisukohast lahendamisele.

Kaasaruandja ettepanek lükata kse tagasi 33 häälega 19 hääle pooltolemisel.

§§ 1—5 võetakse vastu.

(§ 6.)

Kaasaruandja A. Mekkart: Teen ettepaneku,

§ 6-as punkt 4. ja 5-as võtta sõnade: „maa- või linnakoolivalitsusele või vähemusrahvuse kultuuroomavalitsusele“ asemel järgmiselt: „maa- või linnavalitsusele või vähemusrahvuse kultuurivalitsusele.“

See ettepanek on kooskõlas üldkomisjoni redaktsiooniga. Kui loogiline olla, siis tuleb Riigikogu enamusel ta tagasi lükata. Üldkomisjoni aruandjana pean aga tegema parandused.

Teine parandus on see, et

§ 6 p. 7 välja jätta.

Nimelt üldkomisjon asus seisukohal selle punkti suhtes, et siin tuleb uus täiendav kontrolliv asutus juurde. Võiks jutt olla inspekteerimisest, mitte revideerimisest. See võib konflikti esile kutsuda, kui üheltpoolt on revideerijaks Hariduse- ja sotsiaalministeerium ja teiselt poolt Kohtu- ja siseministeerium. Peale selle teostab üldkontrolli või revideerimist Riigikontroll.

Komisjon leidis, et see punkt mitte ainult võib välja jääda, vaid peab välja jääma.

Juhataja: Pean teatama, et üldkomisjoni kaasaruandja esimene paranduse-ettepanek: „maa- või linnakoolivalitsusele või vähemusrahvuse kultuuroomavalitsusele“ asemele võtta „maa- või linnavalitsusele või vähemusrahvuse kultuurivalitsusele“ on tagasi lükatud juba § 1 juures esitatud ettepaneku hääletamisega, ja sellepärast see praegu hääletamisele ei tule kodukorra järgi.

Hariduse- ja sotsiaalminister J. Piiskar: Lugupeetud Riigikogu liikmed! Pean tähendama, et sellel punkt 7, mida üldkomisjon paneb ette välja jätta, on rohkem selgitav tähendus, kui et ta uue normi looks. See küsimus on lahendatud selles mõttes, nagu käesolevas seaduses, Vabariigi Valitsuse ja ministeeriumide korraldamise seaduse § 23., kus ministeeriumile on antud maa- ja linna koolivalitsuste tegevuse revideerimiseks õigus. See

punkt toob siin niipalju uut juurde, et määrab ära, kelle ülesanne see revideerimine on, et see on nimelt haridusenõunikude ülesanne. Kui see punkt kustutada, siis muutub olukord niipalju, et igakord, kui ministeerium laseb revideerida koolivalitsusi, peab ta selleks vastavale ametnikule erivolituse välja kirjutama. Kui see punkt aga sisse jääb, siis seda tarvis ei ole. Sisuliselt jääb asi nii nagu ta on. Selles mõttes oleks parem, kui see punkt sisse jääks, ja seega oleks ette nähtud kord, kellel õigus on koolivalitsusi revideerida.

§ 6 p. 7 võetakse vastu.

§ 6 võetakse vastu.

(§ 7.)

Kaasaruandja A. Mekkart: Teen ettepaneku,

§ 7 teises lõikes välja jätta: „kes on töötanud varem haridusenõunikuna või“.

Nagu selgunud, selle lõike alla ei käi rohkem kui üks inimene ja pealegi seadus, kui ta maksma hakkab, ei käi nende kohta, kes ametis on. Sellepärast ei ole mingit mõtet seda lõiget sisse võtta, mis käiks ühe isiku kohta ja võib-olla edaspidi mitte ühegi inimese kohta. Peale selle saab paragrahvi viimse lõike alusel haridusenõunikuks määrata ka vähema ettevalmistusega isikuid, kes on töötanud varem haridusenõunikuna, või kellel on olemas vähemalt 10-aastane haridusetöö praktika ning kes on avaldanud silmapaistvaid võimeid õppe- ja kasvatusetöö edendamises.

Aruandja A. Usai: Haridusekomisjon ei saa ühineda selle ettepanekuga, kuigi sellel sõnastusel ei ole nii suurt tähtsust. Võib vajadus olla kriteeriumina võtta see asjaolu, et endine haridusenõunik on varemalt töötanud hea eduga. See oleks kaaluv asjaolu, mis võimaldaks ilma kõrgema hariduseta koolinõunikku ametisse kutsuda. Sellepärast pidas haridusekomisjon vajalikuks need sõnad paragrahvi võtta.

Kaasaruandja A. Mekkart (lõpusõna): Ega see mingi eesõigus ei tohiks olla, kui keegi on olnud haridusenõunik või Riigikogu liige. Samuti kui keegi on olnud kingsepp või rätsepp, ega see tähenda, et alati kõige paremini peab sellesse ametisse kõlbama.

Aruandja A. Usai (lõpusõna): Samuti võiks konstateerida, et 10-aastane haridusepraktika ei ole mingi eesõigus. Ka see nõue võiks välja jääda. Kuid mõlemad nõuded on tunnused, mille järgi siiski tuleb haridusenõunikku valida.

Kaasaruandja ettepanek lükataks tagasi 26 häälega 19 hääle pooltolemisel.

§§ 7—9 võetakse vastu.

(§ 10.)

Juhataja: Siin on kaasaruandjalt ettepanek,

sõnade: „Maa- ja linnakoolivalitsustele ning vähemusrahvuste kultuur-omavalitsuste koolivalitsustele“ asemele võtta: „Maa- ja linnavalitsustele ning vähemusrahvuste kultuurvalitsustele.“

See ettepanek on ühenduses § 1 juures tagasilükatud ettepanekuga, mispärasit ei tule hääletamisele.

§ 10 võetakse vastu.

(§ 11.)

Kaasaruandja A. Mekkart: Ma teen ettepaneku,

§ 11 võtta järgmiselt: „§ 11. Eelmises (10) paragrahvis tähendatud ülevalvet teostavad koolinõunikud, maa- ja linnavalitsused ning vähemusrahvuste kultuurvalitsused selleks omavalitsuse poolt määratud organite kaudu.“

Juhataja: See parandus on kokkõlas § 1 juures tagasilükatud ettepanekuga ja on seks puhuks tehtud, et tuleks hääletamisele III lugemisel. Ettepanek ei tule praegu hääletamisele.

§§ 11—14 võetakse vastu.

(§ 15.)

Juhataja: Selle paragrahvi kohta on kaasaruandjalt parandus:

võtta § 15-da sõnastus sõnadeni „on õigus“ järgmiselt: „Maa- ja linnavalitsuste ning vähemusrahvuste kultuurvalitsuste poolt määratud organitel...“.

See on juba põhimõttelikult tagasi lükatud ja hääletamisele ei tule.

§ 15 võetakse vastu.

(§ 16.)

Kaasaruandja A. Mekkart: Ma teen ettepaneku,

§ 16 välja jätta teises lõikes: „kes on töötanud varem koolinõunikuna või“.

Aruandja A. Usai (lõpusõna): Ma leian, et ei ole mingit põhjust eriseisukohta koolinõunikude suhtes selles küsimuses võtta, kuna haridusenõunikude kohta see nõue, et ta peaks olema varem töötanud haridusenõunikuna, juba vastu on võetud. Oleks soovitatav, et see

nõue ka koolinõunikude kohta saaks maksma pandud, mis maakoolinõunikudeks võimaldaks rohkemkogenenud tegelesi valida.

Kaasaruandja ettepanek lükataks tagasi.

§§ 16 ja 17 võetakse vastu.

(§ 18.)

Kaasaruandja A. Mekkart: Teen ettepaneku,

võtta § 18 neli esimest lõiget järgmiselt: „Koolinõunikud valitakse vastavalt maa- või linnavalitsuste või vähemusrahvuste kultuurvalitsuste poolt.“

Linnaomavalitsused, kelle koolide klassikomplektide arv ei õigusta iseseisva koolinõuniku ametissepanemist, kuuluvad koolinõuniku suhtes selle maaomavalitsuse külge, kelle piirkonnas asub linn. Sellisel juhul valivad maa- ja linnavalitsus, kellele käesoleva seaduse § 1 põhjal on antud õppe- ja kasvatuse töö ülevalve korraldamise õigus, koolinõuniku kokkuleppel. Kui kokkulepet ei saavutata, siis määrab Hariduse- ja sotsiaalminister koolinõunikuks ühe kumbagi poole kandidaatidest.

Erandjuhtudel ühtlasemaks tööjaotamiseks koolinõunikude vahel Hariduse- ja sotsiaalministril on õigus liita koolinõuniku ringkonna juurde ka osa mõne teise omavalitsuse piirkonnast.

Vähemusrahvuste kultuurvalitsused valivad sel puhul, kui nende kulturomavalitsuste koolide klassikomplektide arv ei õigusta iseseisva koolinõuniku ametissepanemist, koolinõuniku kohustetäitjaks käesoleva seaduse § 16 tähendatud nõuetele vastava mõne kooli õppejõu.“

Juhataja: See ettepanek on kokkõlas § 1 juures esitatud ettepanekuga juba tagasi lükatud.

§ 18 võetakse vastu.

(§ 19.)

Kaasaruandja A. Mekkart: Ma teen ettepaneku,

§ 19 lõpposa alates sõnust „koha vabanemisest“ võtta järgmiselt: „määrata koolinõuniku kohustetäitjaks kuni ühe aastani § 16 nõuetele vastav isik või panna ajutiselt mõnele ametisolevale koolinõunikule või haridusenõunikule selle omavalitsuse õppe- ja kasvatuseasutiste ülevalve teostamine.“

Siin on põhjenduseks ette tuua järgmist. Selle lõikega tahab üldkomisjon jätta need õigused omavalitsustele, mis neil olema peavad. Ei peaks olema mitte nii, nagu Vabariigi Valitsuse poolt esitatud seaduseelnõus on olemas, et Hariduse- ja sotsiaalminister võib kinnitada koolinõunikuks vastava isiku. Üldkomisjon ei pea seda loomulikuks, et omavalitsuselt tema õigus ära võetakse, vaid see õigus peaks jääma omavalitsusele koolinõuniku valimise suhtes.

Aruandja A. U s a i (lõpusõna): Haridusekomisjon ei saanud selle parandusega ühineda järgmistel põhjustel. Omavalitsustele on antud aega kandidaatide esitamiseks koolinõuniku kohale kaks kuud, arvates koolinõuniku koha vabane misest. Kui omavalitsus kaks korda järgimööda käesoleva seaduse § 16 tähendatud nõuetele mittevastava kandidaadi on esitanud ehk üldse kandidaati ei esita, ootab Hariduse- ja sotsiaalminister veel kolm kuud, ja kui omavalitsus niikaua viivitanud tähtsa ülesande täitmisega, siis on täitsa loomulik, et seaduses peab olema kindel lahendamisviis, et saaks määratud kohale koolinõunik, ja selleks anti Hariduse- ja sotsiaalministrile õigus kinnitada koolinõunikuks ministriumi koolivalitsuse direktori poolt esitatud kandidaatide hulgast isik, kes vastab § 16 nõuetele.

Siin üldkomisjon kaitseb omavalitsuse õigusi, aga mulle näib, et koolinõuniku valimisega lõpmata venitada ei või, ja kas on põhjust kaitsta omavalitsuse õigust, lõpmata viivitada. Niisugune viivitamine ei ole asjale kasuks ja niisuguseid õigusi ei peaks olema omavalitsustel, seepärast vaidlen haridusekomisjoni nimel üldkomisjoni seisukoha vastu.

Kaasaruandja ettepanek lüka takse tagasi.

§§ 19—24 võetakse vastu.

Juhataja: Seaduseelnõu II lugemine on lõpetatud.

9. Õppejõudude teenistuse seadus — II lugemisel.

Haridusekomisjoni aruandja A. H e r m a n n.

Juhataja: Selle seaduseelnõu II lugemisel jääb ära paragrahvide teksti ettekandmine, ja kavatsen seaduseelnõu arutamisele võtta osade kaupa, kusjuures osadeks loetakse selle seaduseelnõu peatükid ja teises peatükis 1., 2. ja 3. jagu.

(Pealkiri.)

M. J u h k a m: See, et suurte poliitiliste eelnõude kaasas meil võimalik on

vastu võtta ka õige suurt ja vajalikku apolitilist seaduseelnõu, selle üle võib ainult rõõmustada. Eelnõu paragrahvide hulgas on siiski mõni niisugune, mille vastu võiks vaielda. Aga ma tean, et Riigikogu ruttab oma tööd lõpetama. Sellepärast hoidun ma sellest, ja teen parandusi ainult nelja paragrahvi kohta, mis minu arvates ei taha sel kujul vastuvõetavad olla. Kõigepealt § 33 ja § 49 on üksteisega vastolus. § 33 näeb ette, et suvisel õppetöö vaheajal toimetatakse õppejõu valimine hiljemalt 3 nädalat enne tegelikku õppetöö algust koolis. § 49 kõneleb, et hiljemalt samal tähtajal, 3 nädala jooksul, tuleb see ettepanek esitada ja registreerida. Siin ei ole silmas peetud järgmist asjaolu. Kui kuskil kaugemal vallas valimine sünnib kolmanda nädala lõpupäevil, siis võtab ettepaneku kohale jõudmine mõni päev aega. Ei ole võimalik kuskilt Peipsi lähedalt saata ettepanek ühe või kahe päevaga Rakverre või Tartu. Veidi keerulisem on küsimus § 52 juures. § 52 kõneleb õpetajate teenistusetasust ja paragrahvi viimne lõige kõlab järgmiselt: „Teiste eraõppeasutuste õppejõududele makstakse tasu nende asutuste ülalpidajate poolt normide kohaselt, mis seaduses ette nähtud avalikkude õppeasutuste õppejõudude kohta.“ Täheandab, eraasutused peavad palka maksma täpselt niisama palju, kui vastavad avalikud koolid. Siin on kahe nähtega tegemist. Üksikutel juhtudel võivad erakoolid palka maksta oma õpetajatele rohkem, kui avalikud koolid. (V a h e l h ü ü e.) Jah, vähem võivad ka maksta, selle juurde ma veel tulen. Kui neil raha on, võivad nad rohkem maksta. Oletame, et kohapeal oli vaja head muusikaõpetajat, ja ma arvan, et midagi ei ole katki, kui nad temale rohkem maksavad. (V a h e l h ü ü e.) See paragrahv aga takistab seda. Nüüd tulen teise nähte juurde. See on, kui eraõppeasutus tahab maksta palka vähem, kui seda seadus ette näeb, ja neid juhuseid on kahtlemata rohkem, eriti peale keskkoolide koondamist. Oleme lugenud ajalehtedest, et mõnel pool tehakse suuri jõupingutusi, et osa neist koolidest, mis suleti, katsutakse üleval pidada eraseltside poolt. Oieti on seda tehtud niikaua, kui Eesti avalikust elust juttu on olnud. On korjatud raha pennide viisi ja on toetatud koole. Et riik palka ei maksa, vaid seda teeb seltskond ise, selle nähtusega on tegemist ka veel praegugi. Kui kohapeal inimesed leiavad, et kooli on vaja, ja kui ministriumi on kooli registreerinud, siis näeme, et kohapeal tehakse harilikult suuri jõupingutusi, et kooli ülal pidada. Näiteks Väike-Maarjas seltskond juba 10 aastat peab ülal kooli, kus tegelastel iga sent kallis, mis annetatakse kooli ülalpidamiseks, sagedasti on kooliõpetaja ise sisult selle

kooli ülalpidaja, ta ise katsub raha koguda, et sedagi palka saada, milles ta kokku leppinud. Kooliõpetaja on huvitatud, et kool võiks töötada, kuigi õpetaja vähem palka saab. Ja kui õpetaja näiteks 1.000 senti kuus vähem saab, siis inimesed, kes seda kooli ülal peavad, on vahel mitu korda kehvemad kui kooliõpetaja. Inimesed, kes tahavad oma lastele haridust anda, hoiavad kokku igat penni, et kooli toetada. Nii et ei saa alati juttu olla ka sellest, et kooliõpetajad pannakse halvemasse seisukorda kui nende ümbrus. Sellepärast arvan, et kitsikuses, kus meie praegu elame, selle paragrahvi lõige ei ole omal kohal. Ei ole mingit vajadust küsimust selle seadusega lahendada. Kui ka see paragrahv sel kujul vastu võetakse, siis sisult meie midagi kätte ei saa, sest kui tahame seadusega lahendada küsimust, mida elu nii lahendada ei lase, siis leitakse mingi tee, kuidas seadust mitte täita. See on halb, kui ette teame, et paragrahvist üle hakatakse astuma. Teed selleks ei ole soovitatavad, aga nad on olemas. Üks kõige lihtsam viis on see, et õpetaja saab palgalehe järgi küll täie palga, aga annetab osa sellest kohe kooli ülalpidajale tagasi. Nii hakatakse tegema, aga sellele teele tõugata kooliõpetajaid, minu arvates, ei ole mingit vajadust. (V a h e l h ü ü e.) Ei, meil ei ole mingit vajadust õhutada inimesi koolide asutamisele, ja ma teen seda kõige vähem, aga meil ei ole ka mõtet kägistada neid inimesi, kes on kui sipelgad kandnud kokku oma koolile varandusi ja toonud suuri ohvreid. Näiteks Väike-Maarjas on terve ümbruskond oma kooliga rakkas juba hulk aastaid. Ma teen § 57-da juurde ettepaneku, viimne lõige kustutada.

§ 63 näeb ette, et õpetajad saavad puhkust kuni 3 päevani koolijuhataja loal, koolijuhataja aga registreeriva asutise loal; kui aga üle 3 päeva soovitakse puhkust, siis annab seda Hariduse- ja sotsiaalminister. (V a h e l h ü ü e.) Mulle tundub, et siin peaks olema teine tee ja nimelt järgmine: ajutist puhkust kuni 2 nädalani annab registreeriv asutis. Ma olen juhtinud üht suuremat maavalitsust. Seal oli umbes 200 õpetajat, ja ma võin öelda, et seal igal nädalal oli 1—2 juhust, kus kaaluti, kas puhkusepalve on põhjendatud, keda asemele panna j.n.e. Suurel kirjavahetusel hariduseministeriumiga ei ole siin mingit mõtet. Tein sellepärast selle paragrahvi juurde vastava paranduse.

Viimne paragrahv, mille juures ma peatun, on § 85, mis näeb ette, et „Teenistuse huvides võivad õppejõude registreerivad asutised õppejõu ümber paigutada sama ülalpidaja teise õppeasutisse. Enne üleviimist tuleb kuulata ära õppeasutise

ülalpidaja arvamus ja üleviidava õppejõu seletus.“ Ehk teiste sõnadega: ühes vallas võib paigutada õpetajat ühest koolist teise, ühest vallast teise aga mitte.

On aga ka juhuseid, kus oleks soovitav paigutada õpetajat ühes vallast teise. Selleks on muidugi tarvis mõlema valla ja õpetajate nõusolek. Kui parandus sisse võtta, siis jäävad ära asjata valimised. Teine tee on muidugi — mõlemad õpetajad lahti registreerida ja valimistele viia. See on aga raske, ja ei ole alati soovitatav: terve see kombinatsioon võidakse nurja ajada mõne juhuse või tuju läbi.

Hariduse- ja sotsiaalminister J. P i i s k a r: Vast ehk on kõige otstarbekohasem pealkirja juures selgitada, miks käesolevasse seadusesse ühed või teised normid on võetud.

Kõigepealt § 33, millele rkl. härra Juhkam tähelepanu juhtis, vajab tõepoolest redaktsioonilist parandamist, sest seal on teatav raskus kooskõlastamisel ühe järgmise paragrahviga.

Mis puutub aga teistesse küsimustesse, siis pean enne, kui nende arutamisele ja hääletamisele jõutakse, tähelepanu juhtima järgmistele asjaoludele.

§ 52, mis kõneleb õpetajate tasust, eriti 3. lõige, mis ütleb, et teiste eraõppeasutiste õppejõududele makstakse tasu nende asutiste ülalpidajate poolt normide kohaselt, mis seaduses ette nähtud avalikkude õppeasutiste õppejõudude kohta, on sisse võetud teadlikult ja nimelt sellepärast, et eraõppeasutiste seaduse põhjal on eraõppejõududel pensioni saamiseks samasugused õigused, nagu kõikidel teistel õpetajatel. Seni ei ole nad seda saanud, sest eraõppeasutiste seadus deklareerib küll selle õiguse, kuid ütleb, et pension neile õpetajatele makstakse pensioniseaduses ettenähtud korras. Hariduse- ja sotsiaalministeriumil on väljatöötamisel uus pensionide seaduseelnõu, mis loodetavasti sügiseks Riigikogusse jõuab ja selles on küsimus jaatavalt lahendatud. Tähendatud erakoolide õppejõud hakkaksid pensioni saama ühistel alustel teiste õpetajatega. Aluseks pensioni väljaarvamisel võetakse aga palk, mis õpetaja saab. Teistel õpetajatel on palk seaduses ette nähtud ja see võetakse pensioni väljaarvamisel aluseks. Kui erakoolide ülalpidajad võivad õpetajate palkasid aastast-aastasse muuta, siis teeb see raskusi pensioni arvestamisel, eriti nüüd, kus 2% palgast läheb pensionikapitali heaks. See on üks küsimus. Teisest küljest ei ole võimata niisugused nähted, et lepatakse kokku vanema õppejõuga sääraselt, et ta teenib odava palga eest mitu aastat ja selle vastutasuks määratakse talle kahel viimasel aastal kõrgem palk selleks, et palgale vastavalt kõr-

gemat pensioni saada. Sarnast võimalust ei tahaks aga luua. (V a h e l h ü ü e.) Makstakse kahe viimase aasta palga järele. (V a h e l h ü ü e.) Siis peame erakoolide õppejõud pensioniseaduse alt välja jätma, muidu on raske kontrollida. (V a h e l h ü ü d e d.) Siin on palju kõrvalekaldumisi. (V a h e l h ü ü e.) See normaalpensioni määramine ei ole nii lihtne asi. Igatahes see toob segadust ja raskendab asja.

Mis neisse küsimustesse puutub, millele härra Juhkam tähelepanu juhtis, ja nende raskuste peale, mis on erakoolide ülalpidajail, siis on võimalik neid küsimusi hoopis teisiti lahendada. Härra Juhkam ütleb, et need õpetajad on sagedasti ise kooli ülalpidajad. Seda olen ka ise läbi teinud. Teatud ringkonna kooliõpetaja pidas kooli ülal, täitis teiste vastu kohustused ja enesele jäi see, mis kassasse üle jäi. Kui erakoolide õpetajad koolide ülalpidamisest huvitatud on, siis on nad kooli ülalpidava organisatsiooni liikmed ja võivad sellega endi kaasabi pakkuda koolile. (V a h e l h ü ü d e d.) Kui aga kool on ühe isiku ülal pidada, siis peavad tal selleks huvid olema, ja nende huvide taotlemiseks on ta kohustatud ka teatavaid kulusid kandma. Mulle näib, et uue seadusega ei peaks meie looma sarnast olukorda, kus osa õpetajaist eraldatakse halvemasse seisukorda. Ja sisult peavad erakoolid samal tasapinnal seisma kui teisedki koolid. Meie ei tohiks lubada koole mitmesuguse tasapinnaga, vaid peame nõudma, et ka erakoolide õpetajad vastava ettevalmistusega oleksid. Ja kui meie seda nõuame, siis on loogiline, et need õpetajad peavad väärilise tasu saama. Sellega peavad erakoolide ülalpidajad arvestama.

Mis puutub § 63, mis käsitleb ajutist vabastust ametikohuste täitmisest õppetöö ajal, siis on paragrahvis järgmist öeldud: „Ajutist vabastust ametikohuste täitmisest õppetöö ajal tungiva vajaduse korral annab avalikkudes õppeasutistes ja õigustega erakoolides kuni 3 päevani õpetajaile koolijuhataja, teatades sellest vastavale õppejõude registreerivale asutisele, koolijuhatajale — registreeriv asutis, kuni kolme kuuni teenistusetasuga ja kuni ühe aastani teenistusetasuta — Hariduse- ja sotsiaalminister.“ See kord on võetud sisse päris teadlikult järgmistel motiividel. Käesoleva seaduse paragrahv 76 ütleb: „Teenistusest puudumise, samuti teenistusse hiljaksjäämise mõjuvateks põhjusteks on: 1) haigus, sõjaline tegevus, tulikahi, veepuutus ja raudtee- või laevasõidu seisak või üldse ühenduse katkemine, kui need takistavad teenistusse ilmumist; 2) tõkestamise otstarbel vahiaall olemine; 3) vanemate, abikaasa või laste surm või

raske haigus; 4) kohtusse ilmumine kohtukutsel.“ Siin on terve rida võimalusi loetletud, millal õpetaja teenistuse ajal ilma luba küsimata puududa võib. Neid kordi, kus rohkem kui 3 päevaks koolist ära jäädakse, on minul olevate andmete põhjal võrdlemisi vähe.

Teiseks ei või puudumist liiga kergeks teha. Kui jätta pikemaks ajaks puudumise kord omavalitsuste otsustada, siis võivad tekkida mittesoovitatavad nähted. Õppejõudude palgad maksab suurelt osalt riik, peaaegu tervena, ja omavalitsused ei ole selles mõttes palgaküsimusest kuigi suures ulatuses huvitatud. Kui omavalitsused palgamaksmisest huvitatud ei ole, võivad nad võrdlemisi kergesti võimaldada õpetajatele pikemaks ajaks koolitööst puududa. Selleks ajaks peab aga määratama asetäitja, ja asetäitja palgad maksab ministeerium. Tähendab, kui siin kerge käega vastu tulakse, siis võivad kohalikud omavalitsused oma hõlpsasti väljaantud lubadega tuua riigile uusi kulusid juurde. Seepärast ei või minu arvates kontrolli liiga lõdvendada. Ministeeriumis leiduvatel andmetel, — ja keegi ei ole meile vastupidist näidanud — ei tule pikemaajalisi puudumisi sagedasti ette. Meie arvates ei ole raskust, kui keegi üle kolme päeva puuduma peaks, et ta siis ministeeriumi poole pöörab, ja ministeerium puudumist kontrollida saaks. Meie arvates tuleb koolitööd nii korraldada, et sarnaseid puudumisi võimalikult vähe oleks. Teatud võimalused on juba sellega olemas, et kohalik koolivalitsus võib kolmeks päevaks võimaldada puudumist, ja sinna võib sagedasti kuuluda juurde veel neljas päev, pühapäev. mis pärast minu arvates siin erilisi raskusi ei ole.

Siis edasi, viimane parandus on § 85 kohta, ja nimelt et õppejõude võib ümber paigutada ka mitte ainult ühe kooliülalpidaja ühest õppeasutisest teise, vaid ka mitmele kooliülalpidajale kuuluvate õppeasutiste vahel. See ei ole minu arvates kuigi oluline. Kui seda sisse ei võetud, siis seepärast, et meile tundub, et väga raske on sarnaseid kokkuleppeid saavutada, ja sagedasti ei tule sellest midagi välja. Aga kui seda tarvilikuks peetakse, ega siis lõpude-lõpuks midagi katki ei ole. Kui ei saada kokkulepet, tekib hulk asjata kirjavahetust ja tööd, muud midagi. Ja kui see parandus tahetakse vastu võtta, siis mina ei pea tarvilikuks selle vastu vaielda, aga et see palju paremust tooks, mina seda ei usu, sest ei looda, et sarnaseid kokkuleppeid oleks võimalik kuigipalju saavutada.

J. F u k s: Lugupeetud Riigikogu liikmed! Palju paksu verd kodanikele, samuti ka õpetajaile, on sünnitanud asjaolu, et endises õppejõudude teenistuseseaduses ei

olnud neid kitsendusi sisse võetud, mis on riigiteenijaile teenistuseseaduses. (V a h e l h ü ü e.) Riigiteenistuse seaduses olid kitsendused, et alluvuse vahekorras ei võid teenida, sisse võetud. Mõni aasta tagasi Pärnu maavolikogu üksmeelselt võttis vastu sooviavalduse, et tulevikus ei tule ühe kooli peale õpetajaiks registreerida alluvuse vahekorras perekonnaliikmeid. Juhiti ka tähelepanu sellele ja räägiti, et kui tuleb uus õpetajate teenistuseseadus, siis tingimata see küsimus lahendada. Mina ei ole haridusekomisjoni tööst osa võtnud, aga nii kui aruandja seletas, ei lahenda käesolev seadus seda valusat küsimust. Meie näeme aga, et paljud kutsega õpetajad on teenistusest, selle asemel aga perekondade kätte on kogunud terved koolid. Mõnes maakonnas sooviavalduste põhjal ja silmas pidades õpetajate majanduslikku kaitset, ei ole registreeritud ühe kooli peale õpetajaid alluvuse vahekorras. Aga neile, kes kord juba kooli peale olid registreeritud, neile ei saadud enam midagi teha. Nüüd käesolev uus õpetajate teenistuse seadus ka ei ütle midagi selle kohta. See paistab olema natuke ebaloomulik ajal, kus paljud õpetajad ilma teenistusest, reservis, samal ajal aga mitmed perekonnad kahe-kolmekesi, sagedasti rohkemgi teenivad ühes koolis. Pärnumaal on kool, kus 4 õpetajat kõik kuuluvat ühte perekonda. Ma ei tea ettepanekut teha, võib-olla Hariduse- ja sotsiaalminister tuleb ja seletab, kuidas seda valusat küsimust saab lahendada, kuna juba on kuulda kaalutlusi, kas isegi riigiteenijaile on lubatud töötada ühest perekonnast kaks inimest, kui üks neist elatismiinimumi teenib. Võib-olla see küsimus üldiselt lahendatakse, ja teisel teel. Ehk ütleb Hariduse- ja sotsiaalminister oma seisukoha. Meie seda loomulikult ei pea, kui õpetajate suhtes jääb maksma endine kord. Nad on omavalitsuse teenijad. Riigiteenistuse seaduse alla nad ei käi. Hariduse- ja sotsiaalminister võiks öelda, millal kavatses tema õpetajate teenistusevahekordi lahendada.

Aruandja A. Hermann (lõpusõna): Kuna härra minister on ülestõstetud küsimustele seletuse andnud, siis ma neil enam ei peatu.

Ma juhiksin vaid tähelepanu seaduse kolmele paragrahvile, — nende sisu selgitamiseks. Need on §§ 2, 31, 90.

§ 2, võrreldes maksva korraga, suurendab õppejõudude kohta nõudmisi, püüdes ära hoida, et õppejõu kohale ei pääseks isikud, kes õppejõuks ei kõlba. See ei tähenda aga mitte, et käesoleva seaduse maksimahakkamiseni ametisse võetud õppejõud, kes käesoleva seaduse kõigile nõuetele ei vasta, tulevad ametist tagan-

dada, kui nad oma ülesandeid täitnud korralikult. Käesolev seadus on püüdnud kinni pidada seisukohast, et varem antud õigused jääksid maksma täiel määral. Seega kitsendavad normid, mis käivad õppejõudude ametisse võtmise kohta, ei ole maksavad nende õppejõudude kohta, kes juba amētis. Küll on aga maksavad kõigi õppejõudude kohta need normid, mis käivad õppejõudude ametivahekorra lõppemise kui ka õppejõudude õiguste ja kohuste kohta.

§ 31 võimaldab Hariduse- ja sotsiaalministril õpetajakutse andmise isikuile, kes on töötanud koolides Eesti Vabariigi iseseisvuse ajal õppejõu kohustetäitjatena vähemalt 10 aastat. Sellega on tahetud võimaldada õpetajakutse andmine eeskätt kutseta õppejõududele, kes töötanud koolides enne käesoleva seaduse maksamahakkamist, mis pärast seaduses on tarvitatud nimetust „õppejõudude“ kohustetäitja, mis mahult laiem kui „õpetaja“ kohustetäitja, kuid sisaldab eneses kahtlemata ka viimase.

§ 90 käsitleb lühiajalises teenistusevahekorras olevate õppejõudude vallandamise korda teenistuseaja möödumisel. Õpetaja kohustetäitjad, õpetajaameti kandidaadid, samuti tunniandjad, kes lühiajalises teenistusevahekorras, ei kaota teenistuseaja möödumisel eo ipso veel kohta, vaid koht tuleb neile teenistuseaja möödumise aasta 1. juuliks üles öelda. Kui koht seaduses määratud tähtajaks üles öeldud ei ole, jääb õppejõud järgmiseks kooliaastaks ametisse. Et sama seaduse norm tuleb kohaldada ka iga järgneva aasta kohta, siis võimaldab see lühiajalises teenistusevahekorras olevaid õppejõude, kes on korralikult oma ülesandeid täitnud, jätta kauemaks ajaks teenistusse.

Haridusekomisjoni ülesandel teenestuseelnõus mõned parandused, mis redaktsiooni komisjon võiks sisulisteks pidada, kuid ma kannan need ette vastavate paragrahvide juures.

Teen ettepaneku, seaduseelnõu pealkiri vastu võtta.

Pealkiri võetakse vastu.

(1. peatükk §§ 1—5.)

Juhataja: Selle peatüki kohta on aruandjalt ettepanek,

§ 1 punkt kolmandas sõna „kutseeksami“ ja § 2 punkt viiendas sõnad „kutseeksami kutsekomisjonis“ asendada sõnadega „õpetaja kutseeksami kutsekomisjonis“.

See on aruandja ettepanek ja eraldi hääletamisele ei tule.

1. peatükk — §§ 1—5 — võetakse vastu ühes aruandja parandustega.

(2. peatüki 1. jagu §§ 6—15.)

Juhataja: § 6 kohta on aruandjalt ettepanek,

sõnad „poolt maksmapandud“ asendada sõnaga „sellekohaste“.

See ettepanek ei tule samuti eraldi hääletamisele.

2. peatüki 1. jagu — §§ 6—15 — võetakse vastu ühes aruandja parandusega.

(2. peatüki 2. jagu §§ 16—27.)

L. Raudkepp: See osa määrab kindlaks, kuidas keskkooliõpetajad saavad kutsetunnistused. Siin on ette nähtud, et kõik õpetajad, kes on lõpetanud ülikooli või ülikooliga ühevõrdse asutuse, võivad kutsekomisjoni ees teha vastavad eksamid, mille järele peavad täitma kaheaastase praktikaaja ning siis annab Hariduse- ja sotsiaalminister Hariduse- ja sotsiaalministeeriumi koolivalitsuse ettepanekul välja kutsetunnistused. See on selleks ette nähtud, et kõik keskkooli õppejõud saaksid vastava pedagoogilise erihariduse. Nimetaksin siin kolme liiki õpetajaid, kellelt ei nõuta vahest niipalju pedagoogilist eriharidust kui teistelt; need on tervishoiu, kodanikuteaduse õpetajad ja usuõpetajad-vaimulikud. Tervishoiu õpetajaks on kõige kohasem arst, kel pole pedagoogilist eriharidust.

Mis puutub kodanikuteadusesse, siis võivad seda ainet õpetada tegelikud advokaadid, aga mitte tingimata kutsetega kodanikuteaduse õpetajad, kelleks on peamiselt ajaloolased. (V a h e l h ü ü e.) Kodanikuteaduse õpetajaks võib ka kohtunik olla. Kõigilt neilt ei nõuta pedagoogilist ettevalmistust. Ja missugune advokaat tuleks andma 3—4 tundi kodanikuteadust, kui talt nõutakse teatud hariduslikku tsensusust pedagoogilistes ainetes? Igatahes tervishoiu ja kodanikuteaduse õpetajate juures eelistatakse just ta erikutse tegevust, ja pedagoogiline eriettevalmistus jääb teisele kohale. Umbes samasugune lugu on usuõpetajate-vaimulikudega. Siin on ette nähtud, et vastava eelharidusega keskkooliõpetaja võib usuõpetust anda ja olla usuõpetajaks, kuid ka siin võiks eelistada koguduse vaimulikku. Kui meie tervishoiu õpetajaks eelistame arsti ja kodanikuteaduse õpetajaks juristi, siis on kindel, et siin võime eelistada koguduse õpetajat, kes vaimulikuse ametis, kel elav kontakt koguduse elunähetega, mis elustab usuõpetuse andmist. Kui aga on usuõpetajaks isik, kes on ainult sel alal tegev, siis on vahest rohkem eeldusi, et ta ainult pedagoogiliselt võiks paremini käsitada oma ainet, aga mitte sisuliselt, s. o. ta õpetaks kuivemalt ja teoreetilisemalt. Kuna ma

tervishoiu ja kodanikuteaduse õpetajate kohta ettepanekut ei tee, siiski teeksin vastava ettepaneku § 27 juures usuteadlaste-vaimulikude kohta, — nimelt võtta uus § 27-a järgmise sisuga:

„27-a. Tartu ülikooli lõpetanud usuteadlased, kes on õiendanud usuühingu liidu keskvalitsuse juures (konsistooriumis) vaimuliku ameti kutseeksamid, võivad olla usuõpetajajaks alg- ja keskkoolides ja saada vastava kutsetunnistuse Hariduse- ja sotsiaalministri otsusel ministeeriumi koolivalitsuse ettepanekul, kui need usuteadlased, olles vaimulikus ametis, on õpetanud usuõpetust vähemalt kaks aastat alg- või keskkoolis ja nende praktikaaja töö kohta on haridusnõuniku poolt esitatud § 25 äratähendatud korras rahuldav hinnang.“

Asi seisab selles, et usuteadlased, kes pühenduvad vaimulikule ametile, teevad kutseeksami usuühingute liidu keskvalitsuse, konsistooriumi, juures. Miks peaksime arvama, et need peaksid teist korda katsekomisjoni ees eksami tegema, kuna arstidelt ja advokaatidelt, kes õpetavad tervishoidu või kodanikuteadust, seda mitte ei nõuta. Tingimata on osa usuõpetuse õpetajaid, kes on ühes sellega ka vaimulikud, koguduse usulduse võitnud ja nemad oleksid suuremas ja elavamas kontaktis oma koguduse liikmetega ja nende lastega. Hariduse- ja sotsiaalminister ja ministeerium kontrolliksid usuõpetajate tööd kahe aasta jooksul, ja haridusnõunik annaks oma lõppotsuse selle kohta.

Edasi võiks tekkida küsimus, kas siis sellased usuteadlased-vaimulikud võiksid rahuldada oma tööga ka pedagoogilisest küljest. Tingimata: enne kui teised fakulteedid võtsid pedagoogilisi aineid oma programmi, olid need ained usuteaduskonna fakulteedi programmis, ja konsistooriumi eksamitel pannakse tähele pedagoogilisi nõudmisi.

Tahaksin lõpetada, ilma et pikemalt sõna võtta, olles arvamisel, et küllaldaselt seletasin, miks see vajalik on, et vaimulikud-usuteadlased võiksid lühendatud kujul kätte saada need õigused, mis on usuõpetajal. Vastava ettepaneku mina juba tegin. (V a h e l h ü ü e.) Just ka apostlik-õigeusu kirik on siin ka arvestatud.

Aruandja A. Hermann (lõpusõna): Härra Raudkepi ettepanekuga, asetada Tartu ülikooli usuteaduskonna lõpetajad õpetajakutse saamiseks eriseisukorda, ühineda ei saa. Kui looduseteadlased, keeleteadlased, ajalooteadlased j.n.e. peavad tegema katsekomisjoni eksami, siis ei ole ka põhjust vabastada eksamitegemisest usuteadlasi. Arvamine, et arstiteadlased

ja õiguseteadlased on vabastatud õpetaja kutseksami andmisest, on ekslik. (V a h e l h ü ü e.) Praeguse seaduse järele nõutakse kõikidelt õppejõududelt õpetajakutset, ja ainult sel juhul, kui ei ole kutsest õppejõudu, võib õpetada õppeasutises kutsetu, õppejõu kohustetäitjana. Küll aga võib Hariduse- ja sotsiaalminister, kui usuteadlane on teatud aeg töötanud õppejõuna, tunnustada selle käesoleva seaduse § 18 p. 3 põhjal küllaldaseks pedagoogiliseks ettevalmistuseks õpetaja kutseksamile võtmiseks; kuid see käiks üldise korra järele, mispärast siin erikorda vaja luua ei ole.

L. Raudkepi ettepanek lükata kse tagasi.

2. peatüki 2. ja 3. jagu — §§ 16—32 — võetakse vastu.

(3. peatükk §§ 33—51.)

Juhataja: Siin on aruandja teinud paranduse-ettepanekud, mis eraldi hääletamisele ei tule:

§ 23 lõpul sõna „koolis“ kustutada;

§ 37 esimeses reas sõna „Õppejõud“ asendada sõnaga „Isik“ ja sõna „ametisse“ sõnadega „õppejõu kohale“;

§ 40 kolmandas reas „õppeasutise juhataja“ asemele võtta „õppeasutiste juhatajad“;

§ 44 seitsmendas reas sõna „koolide“ asendada sõnaga „õppeasutiste“;

§ 47 kolmanda lõike esimeses reas sõna „kooli“ asendada sõnaga „õppeasutise“;

§ 48 viimase lõike teises reas sõna „koolile“ kustutada;

§ 49 viiendas reas sõna „registreeriva“ asemele võtta „õppejõude registreeriva“;

§ 50 teises reas sõna „registreeriv“ asemele võtta „õppejõude registreeriv“, kolmandas reas sõna „kooli“ asemele võtta „õppeasutise“ ja viimase lõike esimeses reas „koolijuhataja“ asemele võtta „õppeasutise juhataja“.

Rkl. Juhkamilt on ettepanek, võtta vastu § 33 viimane lause järgmiselt: „Suvisel õppetöö vaheajal peab toimuma õppejõu valimine ja esitamine registreerimiseks hiljemalt kolm nädalat enne tegeliku õppetöö algust.“

Hariduse- ja sotsiaalminister J. Piiskar: Mina tahaksin selle osa kohta teha ühe väikese paranduse, nimelt § 41 teise lõike kohta, mis õpetajate valimisest kõneleb. Seal on meil lugu nii, et

praegumaksev kord on sarnane, et kooli hoolekogudel on õpetajate valimisel ja kandidaatide ülesseadmisel võimalus kaasa kõneleda. Valitsuse poolt esitatud seaduse redaktsioonis oli see osa teisiti redigeeritud. Seal oli võimalus jäetud hoolekogul osa võtta, kuid komisjoni redaktsioonis on hoolekogu täiesti kõrvaldatud. Minule paistab, et see otstarbekohane ei ole ja et peaks andma võimaluse hoolekogu esindajatele samuti osa võtta valimise koosseadusest, kui õppenõukogulgi. Nii et teen ettepaneku,

võtta vastu § 41 teine lõige järgmisel redaktsioonis: „Sõnaõigusega võtab osa õppejõude valiva asutise koosseadusest 1) õpetaja valimisel — vastava õppeasutise juhataja ning juhataja valimisel — õppenõukogu esindaja ja 2) vastava õppeasutise hoolekogu esindaja. Õppeasutise juhatajal ja õppenõukogul kui ka selle esindajal, samuti hoolekogul ja selle esindajal on õigus tutvuda enne valimist kõigi kandideerijate dokumentidega ning avaldada oma arvamust kandidaatide kohta.“

See läheb lahku senisest korrast selles mõttes, et enne pidi hoolekogu mitte ainult seisukoha võtma kandidaadi suhtes, vaid selle ka esitama. Valival asutusel oli võimalus seda kandidaati kõrvale jätta ja omalt poolt teist esitada. Nii et hoolekogu võiks ka sõnaõigusega osa võtta ja, et osavõtt võimalik oleks, tutvuneda tarvilikkude dokumentidega.

Juhataja: Rkl. Juhkami paranduse-ettepanekuga § 33 kohta aruandja ühineb, nii et see eraldi hääletamisele ei tule.

Hariduse- ja sotsiaalministri ettepanek võetakse vastu.

3. peatükk — §§ 33—51 — võetakse vastu ühes parandustega.

(4. peatükk §§ 52—87.)

Juhataja: Siin on kõigepealt aruandjalt rida paranduse-ettepanekuid:

§ 53 kuuendas reas „registreeriva asutise“ asemele võtta „õppejõude registreeriva asutise“;

§ 63 esimese ja kolmanda lõike kolmandas ja neljandas reas sõnade „koolijuhataja“ ja „koolijuhatajale“ asemele võtta sõnad „õppeasutise juhataja“ ja „õppeasutise juhatajale“;

§ 64 teises lõikes sõnade asemele: „koolijuhatajale“, „Koolijuhataja“, „riigikoolides“, „koolides“ võtta sõnad: „õppeasutise juhatajale“, „õppeasutise juhataja“, „riigi poolt ülalpeetavates õppeasutistes“, „õppeasutistes“;

§ 67 neljandas reas sõna „kooli-ettevõtetel“ asendada sõnadega „õppeasutise ettevõtetel“;

§ 69 sõna „koolis“ asemele võtta „õppeasutises“ ja „kooli“ asemele „õppeasutist“;

§ 74 neljandas reas „kooli“ asemele võtta „õppeasutise“;

§ 81 kustutada esimese lõike viiendas ja viimase lõike kolmandas reas sõna „ametisse“;

§ 82 „koolis“ asemele võtta „õppeasutises“;

§ 83 teises punktis „koolis“ asemele võtta „õppeasutises“.

Aruandja parandused eraldi hääletamisele ei tule.

Edasi on rkl. Juhkamilt ettepanek, täiendada § 52 lõppu sõnadega: „kui puudub selleks erikokkulepe“.

Siis on § 63 kohta rkl. Juhkamilt ettepanek:

võtta § 63 viiendas reas sõna järele „asutis“ uus lause: „Kuni 1 nädalani annab õppejõududele ajutist vabastust õppejõude registreeriv asutis...“ ja edasi esimese lõike endine redaktsioon. Vastavalt sellele ettepanekule teen ettepaneku, viimase lõike eelviimane rida, alates sõnast „asutis“, redigeerida järgmiselt: „Kuni 1 nädalani annab õppejõududele ajutist vabastust õppeasutise ülalpidaja nõusolekul õppejõude registreeriv asutis, kuni ühe aastani — Hariduse- ja sotsiaalminister.“

§ 85 kohta on rkl. Juhkamilt ettepanek:

§ 85 neljandas reas sõna järele „seletus“ võtta järgmine uus lause: „Teise ülalpidaja õppeasutisse võib õppejõude ümber paigutada selle õppejõude valiva asutise nõusolekul.“ Edasi paragrahvi endine redaktsioon.

Aruandja A. H e r m a n n (lõpusõna): Härra Juhkami parandusega, mis lubaks eraõppeasutiste õppejõududele tasu maksimise kokkuleppe kohaselt, ühineda ei saa. Haridusekomisjon kaalus seda küsimust ja leidis, et kui eraõppeasutiste õppejõududele palgamaksimine vabaks jääb, siis võiks see õppetöö tasapinna alla viia. Eraõppeasutis oleks õppejõu valimisel huvitatud mitte ainult sellest, et ta hea õppejõu saaks, vaid ka sellest, et õppejõud võimalikult odavasti teeniks. Praegusel raskel majanduslikul ajal aga võtaks kahtlemata majanduslik külg ülekaalu. Eraõppeasutis täidab õpilaste suhtes avaliku õppeasutise ülesannet. Järelikult ei tohi õppetöö selles madalamal seista, kui avalikus õppeasutises. Kui meie jätaksime eraõppeasutiste palga normeerimata, siis aga kahtlemata võiks see nähe esineda.

Ka võiks ette tulla, et õppeasutisi avatakse sarnasel korral mitte selleks, et edendada haridust, vaid selleks, et saada õppeasutises direktori kohta, või muul viisil saada sellest majanduslikku kasu.

Anda nädala kestvusega õppetööst vabastamise õigus õppejõude registreerivale asutisele, näib esimesel vaatlusel põhjendatud olevat. Ometi ei saa sellega ühineda ja seda järgmistel kaalutlustel. Peale § 63 reguleerib õppetööst puudumist veel § 76. Siin on ette toodud juhud, millal õppetööst puudumine loetakse vabandatawaks, mille juures üksikutel juhtudel õppetööst puudumine võib kesta isegi mitu kuud. Siin on loetletud haigus, vanema, abikaasa või laste surm või raske haigus ja mitmed teised juhud, kuid et ükski sarnane loetelu ei saa täielik olla, on antud võimalus Hariduse- ja sotsiaalministeeriumile tunnustada mõjuvateks ka teisi põhjusi. Mõjuvate põhjuste kestuse üle otsustab vastav õppejõude registreeriv asutis. Seega muutub härra Juhkami ettepanek, täiendada § 63, nende juhtude kohta, mis leidnud käsitamist § 76, liigseks. Missuguste juhtude kohta käib aga § 63. Seaduses on öeldud: „Ajutist vabastust... tungiva vajaduse korral“ j.n.e. Seega kuuluvad siia juhud, mida § 76 kohaselt ei saa lugeda mõjuvateks, kuid kus antud juhul teatud õppejõule vabastamine siiski soovitatav. Vaevast aga võib sarnastel juhtudel anda kerge käega vabastust ametikohuste täitmise õppetöö ajal, ja näib ka tavaliselt küllalt olevat sarnastel juhtudel 3-päevalisest tähtajast, välja arvatud üksikud juhud, kus õppejõud tahab vabandada õppetööst pikemaks ajaks, oma hariduse täiendamiseks või mõne muu eesmärgiga. Kui õppejõud puudub üle 3 päeva, osutub see õppetööle takistuseks; ka nõuaks see majanduslikke kulusid, kuna õppejõule tuleks määrata asemik. Et õpetaja palgamaksja peamiselt riik, siis peaks pikemaajalise vabastamise otsustama vastav riigi organ.

Haridusekomisjon luges õppejõudude üleviimise ühelt kohalt teisele määramise korras lubatavaks ainult ühe ja sama ülalpidaja koolides, välja arvatud juhul, kus see üleviimine oleneb koolide või klasside sulgemisest või õppekavade muutmisest. Õppejõudude üleviimise laiendamine määramise korras, kuigi õppeasutise ülalpidaja nõusolekul, viiks tegelikult õppejõude valiva asutise võimupiiride kitsendamisele, mis ei ole käesoleva seaduse põhimõttega kooskõlas. Ühtlasi teeks sarnane talituseviisi kohasaamise raskemaks õppejõududele, kes kohata, mis samuti soovitatav ei ole.

Haridusekomisjoni nimel teen ettepaneku, need parandused tagasi lükata.

M. Juhkami ettepanekud lüka-
takse tagasi.

4. peatükk — §§ 52—87 — võe-
takse vastu ühes aruandja paran-
dustega.

(5. peatükk §§ 88—91.)

Juhataja: § 88 kohta on aruand-
jalt ettepanek,

§ 88 teise punkti teises reas ja kol-
manda punkti esimeses reas sõna
„kooli“ asemele võtta sõna „õppe-
asutise“ ja sõna „koolide“ asemele
„õppeasutiste“.

Aruandja parandus eraldi hääletami-
sele ei tule.

5. peatükk — §§ 88—91 — võe-
takse vastu ühes aruandja parandu-
sega.

6. ja 7. peatükk — §§ 92—95 —
võetakse vastu.

Juhataja: Seaduseelnõu II luge-
mine on lõpetatud.

10. Tööstuslike käitiste tööaja seadus — II lugemisel.

Sotsiaalkomisjoni aruandja B. Eil-
man.

Juhataja: Selle seaduseelnõu II
lugemisel jääb ära paragrahvide teksti
ettekandmine.

Pealkiri võetakse vastu.

(I osa § 1.)

A. Schulbach: Ma teen ettepaneku,
§ 1 viimane lõige redigeerida järg-
miselt: „Käesoleva seaduse alla ei
kuulu meiereid, kartuliühingute tärk-
lisevabrikud ja väljaspool linnade ja
alevite administratiivpiire asuvad
väiketööstuslikud käitised, samuti ka
nende käitiste ja meiereide, kui ka
muude majapidamiste eneste vaja-
duseks ettevõetavad p. 3 loetletud
ehituse, ülesehitamise, korrashoiu, pa-
randamise, ümberehitamise, lammu-
tamise või mullatööd, kuivõrt viima-
seid ei teostata iseseisva tööstusliku
käitise poolt või käesolevas lõikes
mittenimetatud tööstuslike käi-
tiste vajaduseks.“

See parandus sisaldab eneses ühe re-
daksioonilise paranduse ja kaks sisulist
parandust. Redaksiooniline parandus sei-
sab selles, et viimeses lõikes erandid on
kokkukõlla viidud p. 3 loetlusega, sest vas-
tasel korral võib suuri arusaamatusi tek-
kida seaduses. Sisulisi muudatusi on kaks.
Üheltpoolt on „ühismeiereide“ asemele
võetud „meiereid“ ja „kartuliühingute
tärklisevabrikud“, mis olid variandina, ma

võtsin ka sisse. Teiseltpoolt paranduse
lõpuosa ütleb, et selle seaduse alt jääksid
välja kõik need majapidamiste eneste
jaoks ettevõetavad ehituse- ja mullatööd,
mitte üksinda põllumajanduses. Teiste
sõnadega, selle paranduse vastuvõtmisega
arvatakse ka linnamajade juures tehtavad
tööd selle seaduse alt välja.

J. Klement: Selle paragrahvi
kohta oleks mul teha paar parandust.

Sotsiaalkomisjon on võtnud sõna „käi-
tise“ asemele § 1 kahes punktis sõna „töö-
stus“. Minu arvates ei ole see kuidagi põh-
jendatud. Komisjon ei ole teinud seda re-
daksioonilistel, vaid sisulistel kaalutlus-
tel, soovides väljendada sõnaga „tööstus“
midagi muud, kui seda mõeldud sõnaga
„käitis“.

Sotsiaalkomisjon on siin asjata eksi-
teele sattunud ja nimelt sellepärast, et
sotsiaalkomisjon on olnud arvamisel, et
punktides 1, 2 ja järgmistes ülesloetud
käitised kuuluvad kõik selle seaduse alla,
s. t. kõik ehitusetööd, mullatööd j.n.e., ka
siis, kui tegemist põllumajanduslike
töödega. See on põhjalik eksitus. § 1 sisse-
juhatav osa ütleb, et käesoleva seaduse
juures on tegemist ainult tööstuslike
käitistega. Käitised võivad olla tööstus-
likud, kaubanduslikud, põllumajanduslikud
j.n.e., võivad olla ka mittemajanduslike
sihte taotlevad käitised, näiteks kunsti-
sed asutised, teatrid, muuseumid j.n.e.
Kuid käesolev seaduseelnõu teeb tegemist
ainult tööstuslike käitistega, seega ain-
ult ühe osa käitistega. Mida lugeda töös-
tuslikuks käitiseks, see on täiel määral
selge, sest et suur-, kesk- ja väiketöös-
tuste seaduse juures nähakse ette, mis
loetakse tööstuseks, sellega ka tööstusli-
kuse käitiseks. Selle ja otsekoheste mak-
sude seaduse järgi loetakse tööstuslikuks
käitiseks niisugused käitised, mis maksa-
vad tööstusemaksu otsekoheste maksude
seaduse korras ja mille avamiseks on tar-
vis luba, nagu seaduses ette nähtud, ni-
melt kesk- ja suurtööstused vajavad luba,
väiketööstusi, mille tööliste arv on 3—5,
on vaja registreerida.

Kui need kaks tunnusmärki on olemas,
nimelt et käitis kuulub registreerimisele,
ja kui ta käib tööstusemaksu alla, või kui
tema omab vastava tööstuse tunnistuse
— patendi —, siis on tegemist tööstusliku
käitise. Sellepärast sõna „tööstuse“ võt-
mine „käitise“ asemele ei ole põhjendatud.

Samadel motiividel on ilmaaegne pa-
ragrahi teise lõike lõpp. Seal on öeldud,
et käesoleva seaduse alla ei kuulu ühis-
meiereide, kui ka põllumajapidamise va-
jadusel ettevõetavad ehituse- ja mullatööd.
Minu arvamise järgi on küsimus ilma selle
lisalausega täiesti selge. Põllumajandus-
likud käitised selle seaduse alla üldse ei

kuulu, sest põllumajanduslikud käitised ei ole ju tööstuslikud käitised. Kui komisjon oleks tahtnud ja öelnud, et mullatööd j.n.e. üldse ei käi selle seaduse alla, siis oleks see eriseadus, kui komisjon teeb erandi ja ütleb, et nad ei käi selle alla niivõrt, kuivõrt viimaseid, see on ehituse- ja mullatööd ei teostata iseseisva tööstusliku käitise poolt. See on täiesti iseenesest mõistetav ilma selle lisalauseta, need käitised, mida tahetakse välja jätta, milgil tingimusel selle seaduse alla ei käi, vaid käivad ainult tööstuslikud käitised, nii selle seaduse pealkirja kui § 1 alguse kohaselt. Sellepärast tuleks kõrvallause sellest paragrahvist kustutada sellepärast, et see, mida ta öelda tahab, iseenesest mõistetav ja selge on. Edasi on vaja § 1 p. 2 täiendada sõnadega „sisseseadeid või abinõusid lammutatakse“, et redaktsiooni kooskõlastada tööstuslike käitiste tööliskonna asutiste seaduse redaktsiooniga. Sellepärast teen mina ettepaneku,

võtta: 1) § 1 p. 1 teine rida sõnade „teised tööstused“ asemele „teised käitised“;

2) § 1 p. 2 esimese sõna „tööstused“ asemele „käitised“;

3) § 1 p. 2 kolmandas reas võtta sõna „hävitatakse“ järele „sisseseadeid või abinõusid lammutatakse“;

4) kustutada teises lõikes sõnad: „kui ka põllumajapidamise“ j.n.e. kuni lõpuni.

Hariduse- ja sotsiaalminister J. Piiskar: Kui vastu võtta rkl. Schulbach'i parandus, siis laieneb selle märkuse ulatus õige tuntavalt, sest § 1 märkuses kõneldakse põllumajapidamisest ja põllumajapidamise vajadusest igasuguse ettevalmistava töö jaoks. Härra Schulbach'i ettepanekus on nimetatud lihtsalt majapidamine. Kui hakata otsima definitsiooni sõna „majapidamine“ jaoks, siis kardan, et võime samuti kõnelda, nagu härra Schulbach kõneles I lugemisel, kuidas selle seaduse mõistete juures pead murti ja vaieldi. Mis on õieti majapidamine? Kui näiteks kinnitushisus EKA omale majanduslikul teel pilvelõhkujat ehitab, kas ei või siis öelda, et EKA on majapidamine, mis omale maja ehitab? Seepärast ei ole soovitav seda sõna sisse võtta.

Samuti arvan mina, et redaktsiooni ühtluse mõttes peaks võtma p. 1 ja 2, — kuna teises seaduses on vastu võetud sõna „käitis“, — sõna „tööstused“ asemel „käitised“. Sest ma arvan, kui seadus on ühes või teises redaktsioonis, teist mõtet see seadusele ei anna, olgu tarvitusel sõna „tööstus“ või „käitis“. Redaktsiooniliselt oleks aga imelik, kui kahes seaduses oleksid samal lootelul mitmesugused täriminid.

Mis puutub kartuliühingutesse ja tärklisevabrikutesse siis minule näib, et seda parandust ei ole vaja. On suur vahe meiereide ja tärklisevabrikute vahel. Kui meiereide kohta võib öelda, et sinna tulevad piimatoojad, kes täpselt ei saa tulla ja selle tõttu tööaja pikemaks venitavad, siis tärklisevabrik on teistsugune ettevõtte ja seal võib tööpäeva korraldada, ilma et see ettevõtte tegevust halvaks. Kui selle juurde asuda, et siin tahetakse kõigepealt silmas pidada põllupidajate huviseid tärklisevabrikute suhtes, siis võib öelda, et põllupidajad on seal ainult tooresmaterjali müüjad, ja see materjal võib seista kauemat aega vabrikus ilma rikki minemata. Nii et siduda neid kaht täiesti isesugusel alusel töötavat ettevõtet ei ole mingit vajadust.

A. Schulbach: Lugupeetud Riigikogu liikmed! Mina pean oma kohuseks niihästi rkl. Klesment'i kui ka Hariduse- ja sotsiaalministri esinemise puhul tähendada järgmist. Kui siin tähendati § 1 p. 3 kohta, et komisjon selle redaktsiooni olevat muutnud, siis siin rkl. Klesment eksib. Komisjon ei ole seal mingit parandust ette võtnud, vaid on jäänud sama redaktsioon, mis valitsuse poolt esitatud. Mispärast valitsus niisuguse redaktsiooni esitas, seda mina ei tea.

Mis puutub sellesse, kas peaks võtma punktides 1 ja 2 käitis või tööstus, siis on siin järgmised kaalutlused. Ei ole kahtlust, et kui tööstusliku töö mõiste on iseenesest selge, siis peaks ka tööstusliku käitise mõiste olema selge, ja käesolev seadus ei peaks hakkama üldse seda selgitama. Kuid käesoleva seaduse § 1 katsub siiski kindlaks määrata, mis on tööstuslik käitis. Ta ütleb: tööstuslikuks käitiseks käesoleva seaduse mõttes loetakse kõik käitised, kus valmistatakse aineid, lammutatakse, ümber ehitatakse, parandatakse j.n.e. Tähendab, ka põllumajanduslik käitis ja kaubanduslik käitis, kui nendes punkt 1 loetletud tegevust toimetatakse, käib selle seaduse mõttes tööstusliku käitise mõiste alla. Seepärast komisjonis arvati, et asi oleks selge, kui öelda, et tööstuslikuks käitiseks loetakse tööstuslik käitis, kus seda ja seda tehakse. Aga siis oleks tulnud üht ja sama mõistet tema enese varal defineerida, ja seepärast leiti, et õigem on tarvitada sõna „tööstus“, sest arvati, et sõna „tööstus“ Washingtoni konverentsi tõlgitsemisel vastab täpsemalt sõnale „Industrie“, kui „käitis“. (V a h e l h ü ü e.) Konventsioonis on tarvitatud „Industrie“, ja seepärast meie peaksime tarvitama ka sõna „tööstus“; see oli põhjuseks, miks komisjon siin võttis siiski teise tärimini sisse.

Edasi, mis puutub sellesse, nagu rkl.

Klesment ütles, et põllumajandus ei käi niikuinii selle seaduse alla, ja seepärast on see abi-lõpulause ülearune, siis pole see täiesti õige, sest põllumajapidamine ei käi küll selle seaduse alla, viljakülvamine j.n.e. ei käi selle alla, aga põllumajanduse piirides võib tekkida tööstuslik töö. Ja niihästi meie tööstusliku tööseaduse kui ka käesoleva seaduse mõiste järgi ehitustöö, kraavide kaevamine, hoonete korrashoiu töö loetakse tööstuslikuks tööks, ja ei saa seletada, et tööstuslik töö põllumajanduse piirides ei käiks selle seaduse alla. Kui seda nii saaks seletada, siis oleks asi lihtne. Aga nagu ma varem tähendasin, on § 1 p. 3 öeldud, et käitised, millel ülesandeks eluhoonete korrashoidmine, loetakse tööstuslikuks käitiseks, tähendab, ka põllumajanduses need hoonete korrashoiu tööd käivad selle seaduse alla. Ja seepärast oleks tarvilik ka see abilause. Aga mina arvan, et see abilause on selles mõttes halb, et kui põllumajanduses ehituse- ja mullatööd välja arvatakse, siis tuleksid välja arvata samasugused tööd ka kaubanduses ja linnamajapidamistes.

Mis puutub sellesse, nagu võiks minu poolt tehtud parandus ehk mõned arusaamatused sünnitada, et võiks pilvelõhkujate ehitus sattuda selle alla, siis pean ütleva, et see küllalt põhjendatud ei ole, sest § 1 on ära öeldud, et selle seaduse alla ei käi need tööd, mida tehakse iseseisvate tööstusettevõtete poolt. Ja pilvelõhkujate ehitamine vähemalt suuremalt jaolt pannakse toime lahusseisvate ettevõtete poolt, tähendab need tööd selle paranduse alla ei käiks. Mina arvan, et niisugused juhtumised, kus suuri ehitusi majanduslikul teel ette võetakse, on nii haruldased, et nende pärast hakata arvama kõiki neid kümneid tuhandeid väikesi majaperemehi selle seaduse alla, kui nad oma maja juures krohvimise- või parandustöid teevad, et sellel ei ole mingit mõtet. (V a h e l h ü ü e.) Kahjuks ma ei saa sellest loogikast aru, mis on rkl-tel härradel Klesment'il ja Gustavson'il, sest selle paragrahvi punkt 3 ütleb, et tööstusliku käitise mõiste alla selle seaduse mõttes käib igasugune hoonete ehitamine, parandamistöö j.n.e. (V a h e l h ü ü e.) Ei ole seal kuskil öeldud, et käiks ainult siis, kui tormal on tööstusliku töö ilme. On -huvitav tähelepanu juhtida, et vahe on definitsioonis käitisvanemate ja selle seaduse vahel. Käitisvanemate seaduses olete tarvilikuks pidanud tõmmata mingi ajamäära, millise kestvuse juures see seadus maksma hakkab. Teie ütlete seal, et seadus maksab nende käitiste kohta, mis asutatud vähemalt 3 kuuks. Aga käesoleva seaduse juures ei ole mingisugust määra üles seadud. Igasugune juhuslik töö käib selle seaduse alla.

J. Klesment: Siin on minu arvates tegemist arusaamatusega, mis ei ole mitte 50%-line, vaid täiel määral 100%-line arusaamatus. Võib-olla on see sellepärast, et loetluses on tarvitatud konventsiooni alusel sõna „käitis“. Meie oma senistes seadustes, kus samasugune loetelu on olnud, ei ole seda sõna tarvitanud, vaid oleme tarvitanud tööstus, ettevõtte j.n.e. Käitis on uus mõiste ja tähendab seda, mis Saksa „Betrieb“. Mina ei taha käitise mõistet seletama hakata, aga Riigikogu liikmed, kes selle vastu huvi tunnevad, võivad seda vastavast kirjandusest leida; ka olen püüdnud seda mõistet selgitada pikemalt Tööstuslike käitiste tööliskonna asutiste seaduse seletuskirjas. Käitised võivad üldiselt olla mitmesugused, niivõrt kui ühiskondlik elu neid esile kutsub. Majanduslikud käitised ei ole muud, kui üks osa käitistest üldse. Kõik see, mis loetletud on tööstuslike käitiste all, on seda niivõrt, kui tegemist on tööstusega. Kui on olemas mullakaevamise tööd, siis käivad need tööstuslike käitiste alla niivõrt, kui niivõrt kannavad tööstuse iseloomu. Mis on tööstus, seda see seadus ära ei määra, kuid seda määravad ära teised seadused, nagu tööstusseadused, maksuseadused ja teised. Kui näiteks kaevatakse kraavi põllumajanduse otstarbel, siis ei saa ometi öelda, et siin on tööstusega tegemist. Tööd niivõrt, kui nad ei anta välja iseseisvalt, tööstuse iseloomuga, lepingute alusel, langevad selle seaduse alt iseenesest välja. Kui jääme selle lisalause juurde, mille sotsiaalkomisjon esitanud, ja mille vastu ma vaidlesin, siis sisult ei muuda see ju asja, kuid ta teeb paragrahvi inetuks ja kuidagiviisi mitte selgemaks. Üks kartus võib aga sel lisalausel küll olla, et ta esile kutsub a contrario tõlgitsemise ning kõigil muudel aladel, peale lisalause nimetatute, põllumajanduslike tööd selle seaduse alla arvamise. Seda aga seaduseandja nähtavasti ei taha. Sellepärast arvan ma, et siin küsimus peaks selles ulatuses täiesti selge olema. Kaubanduslikud käitised ei või selle seaduse alla käia sellepärast, et kaubanduslike käitiste küsimuse määravad vastavad seadused. Samuti määravad ära vastavad seadused tööstuslikud käitised, põllumajanduslikud käitised j.n.e. Sellepärast on selle lause juurdelisamine täiesti ülearune.

A. Sch ul b a c h (fakt. märk.) Lugupeetud härra Klesment on aruandjaks käitiste tööliskonna asutiste seadusele, ja selle seaduse seletuskirjas ta on pidanud tarvilikuks defineerida, mis on „käitis“. Ja seal ta ütleb järgmist: „Tugenedes tööõiguse teooriale, kui ka meil maksvale positiivsele õigusele, koosneb käesoleva seaduse, kui ka meil maksvate töökaitseseaduste

suhtes üldse, käitise mõiste järgmistest elementidest: a) tööandja, b) töövõtjad, c) ainelised ja mitteainelised vahendid, d) siht, mille kestvaks saavutamiseks eel-pool nimetatud elemendid rakendatud tööle.“

Ja nüüd küsin seda definitsiooni ar-verse võttes, mispoolest need tööd, mis majaanikud teevad oma maja korraldamiseks, ei kuulu käitiste mõiste alla? Seal on tööandja, töövõtjad, on ainelised ja mitteainelised vahendid, ja siht on olemas — maja korrashoid. Ja selle § 1 p. 3 öeldakse, et igasugused hoonete ehitised ja nende ehitiste korrashoiutööd käivad tööstusliku käitise mõiste alla. (V a h e l h ü ü d e d.)

Aruandja B. E i l m a n (lõpusõna): Härra Schulbach'i poolt ettekantud... (V a h e l h ü ü d e d.) löikega komisjoni nimel ühineda ei saa nimelt sellepärast, et kui selle löike nii vastu võtame, siis võiksime peaaegu kogu tööstuse käesoleva seaduse alt välja jätta.

Mis puutub härra Klesment'i poolt tehtud paranduse-ettepanekusse sõna „tööstus“ asemele võtta sõna „käitis“, see on, nagu enne valitsuse poolt oli esitatud, siis minu arusaamise järgi sellega võib ühineda. Samuti loetelu täiendusega võin ma ühineda.

Mis puutub aga rkl. Klesment'i ettepanekusse, § 1 viimse löike lõpp alates sõnadest „kui ka põllumajapidamise“ kuni lõpuni kustutada, siis ei saa ma sellega ühineda.

J u h a t a j a: Aruandja on teatanud, et ta ühineb rkl. Klesment'i kolme esimese paranduse-ettepanekuga. (V a h e l h ü ü d e d.) Nõutakse rkl. Klesment'i ettepanekute hääletamist.

J. Klesment'i esimene ettepanek võetakse vastu 33 häälega 14 hääle vastu.

J. Klesment'i teine ja kolmas ettepanek võetakse vastu.

J. Klesment'i neljas ettepanek lükatakse tagasi.

A. Schulbach'i ettepanek lükatakse tagasi.

V a r i a n t — § 1 viimises lõikes võtta juurde sõnad „kartuliühingute tärklisvabrikud“ — lükatakse tagasi 41 häälega 10 hääle pooltolemisel.

§ 1 võetakse vastu ühes parandustega.

11. Järgmise koosoleku edasilükkamine.

Juhatuse ettepanekul otsustatakse katkestada käesolev koosolek kuni kella 5-ni ja Riigikogu poolt kella 5-ks määratud

tud 168. koosolek edasi lükata käesoleva koosoleku lõpuni.

Vaheaeg kl. 16.20 min. — kl. 17.20 min.

12. Tööstuslike käitiste tööaja seadus — II lugemisel.

(Punkt 10. järg.)

(§ 2.)

J. Lill: § 2 p. 5 kohta on mul järgmine ettepanek:

§ 2 p. 5 redigeerida järgmiselt: „5) vahid, tuletõrjujad ja uksehoidjad, kes kogu aja ei pea töötama, vaid ainult olema tööks valmis, ja võivad viibida tööks valmisolemise ajal oma korteris ehk selleks eraldi määratud ruumes“.

Nimetatud inimeste jaoks ei ole vastavaid kortereid olemas, vaid on selleks ruumid. See on ükskõik, kas neil on oma korterid, või ruumid, kus nad võivad viibida töö ajal, sellepärast teen selle ettepaneku.

Aruandja B. E i l m a n (lõpusõna): Minu arusaamise järgi tuleks siin ettepanekus sõna „ehk“ asemele võtta „või“.

J u h a t a j a: Ettepanekutegija ühineb sõnaga „või“.

J. Lille ettepanek võetakse vastu.

§ 2 võetakse vastu ühes parandusega.

§ 3 võetakse vastu.

(§ 4.)

J. Lill: Teen § 4 neljanda löike kohta järgmise ettepaneku:

kustutada sõnad „ja vastava jaoskonna tööinspektori loal“, võttes asemele: „sellest vastava jaoskonna tööinspektorile teatades.“

Selle ettepaneku peamõte on see, et valitsusel oleks võimalus kontrollida ületunnitoid. Kui see ettepanek saaks vastu võetud, siis oleks see mõte vastu võetud. On üksikuid juhtumisi ka praegu, kus ei saa igakord luba küsida, aga need on erakorralised juhud, nagu jõujaama rikkimine j.n.e., kui need ette tulevad ja parandatud saavad, siis peale selle jaoskonna tööinspektorile sellest teatatud.

A. S c h u l b a c h: Ma teen ettepaneku, võtta § 4 kolmandaks löikeks uus lõige: „Hariduse- ja sotsiaalministril on õigus hooaja tööde jaoks, kui ka kesk- ja väiketööstusele üksikute tööharude järele korraldada tööaega nii, et ministeeriumi poolt määratud ajajärgu jooksul töölise keskmine normaaltööaeg nädalas ei ületaks 48 tundi“.

Juba seaduseelnõu I lugemisel juhtisin ma tähelepanu sellele, et see seaduseelnõu selles mõttes väga paindumata on, et tema sugugi ennast ümber korraldada ei lase. Et nüüd mingil võimalusel oleks tarviduse korral neid ümberkorraldusi ette võtta, selleks oleks paranduse vastuvõtmine tarvilik. Juhin tähelepanu sellele, et see parandus vastab umbes Washingtoni konventsiooni neljandale artiklile, sealt on tema mõte võetud.

Hariduse- ja sotsiaalminister J. Piiskar: Selleks juhuks, kui § 4 juures rkl. härra Lille ettepanek peaks vastuvõetav olema Riigikogu enamusele, esitan ma teise redaktsiooni. Meil on samas seaduses § 9 juures, kus kõneldakse ületundidest, milleks ei ole tarvis luba nõutada, teadaandmise korra kohta võetud vastu järgmine lause: neist ületundidest peab tööandja otsekohe teatama vastava jaoskonna tööinspektorile.

Härra Lill pani ette, et peab teatama vastavale tööinspektorile. Millal see peab sündima, see on lahtiseks jäänud. Kui tahetakse siin loa nõutamise korra asemel teadaandmise kord vastu võtta, siis võib see nii sündida, et siit kustutada sõnad „ja vastava jaoskonna tööinspektori loal“ ja selle asemele

võtta neljanda lõike lõppu järgmine lause: „Sarnasest tööpäeva pikendamiseks peab tööandja teatama vastava jaoskonna tööinspektorile otsekohe tööpäeva pikendamise tarviduse ilmsikstulekul.“

Mõte on seesama, aga ta on täpsemalt ja selgemalt redigeeritud. (Vahelihüüe.) Küll redaktsiooni inimesed teevad „sarnase“ „säärase“. Nii et sarnasel korral oleks siis õieti parandus sarnane, kui teist korda sisse seada, tuleks lõikest „ja vastava jaoskonna tööinspektori loal“ kustutada ja lõpulause võtta nii, nagu ma soovitasin.

J. Vilms: Lugupeetud Riigikogu liikmed! Ma täiendaksin rkl. Schulbach'i ettepanekut ühe lõikega, nimelt selles mõttes, et mitte üksi õigus ei ole sotsiaalministeeriumil oma äranägemise järgi tööaega ümber korraldada väiketööstustes, vaid et see oleks seaduses ette nähtud, et see tööpooldest kohustav on, muidu võib ministeerium oma õigust mitte tarvitada. Ma teen ettepaneku,

§ 4 juurde pärast teist lõiget võtta uus lõige: „Linnade ja alevite administratiivpiires asuvates väiketööstuslikes käitistes on lubatud töö hooaegadel töötada mitte üle 10 tunni normaal tööaega päevas. Vastavalt sellele peab olema tööaeg teistel ae-

gadel lühem, nii et keskmiselt läbi aasta mitte üle 8 tunni päevas normaal tööaega ei tule.“

See on umbes sama sisult, mis rkl. Schulbach'i ettepanekus oli. Põhjenduseks olgu järgmist öeldud. Siin on juba selle peale tähelepanu juhitud, et seadus peab olema painduv. Sellest seadusest on näiteks väiketööstused maal hoopis välja jäetud, ei ole mingit järelevalvet olemas nende kohta. Ja oleks sellepärast loomulik, kui väiketööstused linnade ja alevite piires mõnedki soodustused saaksid.

Peale selle. Ületunnitöid võib teha põlevkivitööstuses 225, harilik norm on 75 tundi ühe tööliste kohta aastas. Nii on ka siin teatav paindumus teatavate tööde kohta ette nähtud. Peale selle teame, et põllutööliste tööaega on maksvate seaduste juures võimalik 11—13 tundi päevas pikendada teatavatel kuudel, mida segakomisjon peab otsustama. Samuti on ka seda Prantsuse ja Saksa seadustes näha, ja Washingtoni konventsioon ei takista nendes piirides tööaja ümberkorraldamist. See on tähtis seepärast, et väiketööstuse seisukord on hoopis teine ja hooajalise iseloomuga nagu põllutöögi. Hooajatöö on näiteks maalritel, kus tuleb majade ja korterite remonte ette võtta suvel, siis lähevad inimesed suvitama ja on korterite vahetamise hooaeg. Siis töötavad nad intensiivsemalt, niipalju, et sellest jätkuks ka talvekuudeks, sest siis on tööd vähem. Samuti on lugu ka metallivabrikutes. Metallitööstuse esitaja härra Kolts ütleb ka, et nad elavad juhuslikust tööst, nii on ka nende töö hooajalise iseloomuga. Niisamuti on ka põllumajanduses juhusliku iseloomuga tööd. Nii et hooaja mõttes peavad inimesed hooajal rohkem töötama, et endid võiksid ära elatada talvel, kui tööd vähem on. Hooaegadel peaks seepärast rohkem võimaldatama öötunde. Kui vaatame teisi väiketööstuse olukorra tingimusi, siis näeme, et väiketööstused kannatavad turutingimuste all, ja see tingib ka hooaega. Töötingimused on halvad. Tööruumid on halvad ja viletsad, ei saa nii tööd organiseerida, kui vaja oleks. Paistab välja, et need on peidetud keldritesse, kus nad peavad võistlust kesk- ja suurtööstusega. Niisamuti on vähe headust krediitküsimusel. Seda on raske lahendada. Tööliste palk on umbes 2/3 suurtööstuse palkadest. Kui suurtööstuses sai keskmiselt mineval aastal 1 mees 38 senti tunnis, siis maksis väiketööstus samal ajal 26,4 senti tunnis. See teeb aga kuu kohta väiketööstuses umbes 6.000, suurtööstuses aga üle 9.000 senti. Kui teie tahate ära võtta võimaluse töötada hooaegadel rohkem tunde, kus nad võiksid teenida nende aegade jaoks, kus tööd vähem, siis ei saaks nad aasta läbi sedagi

sissetulekut, mis praegu. Ja kuidas kujutate endile nende ülalpidamist halvadel aegadel? Kui teie tahate, et nad peavad 8 tundi tööd tegema ja rohkem mitte, siis on paratamatu uute tööliste juurdevõtmine. Tööd tehakse rohkem ära, ja uued, kes juurde tulevad, nälgivad ka. Parem siis juba las üks kiht saab korralikult elada, aga juhuslikud töölisel peaksid omale teist tööd otsima. (V a h e l h ü e.) Kas see on siis sotsialistlik teooria, kui teie töövõimalused ära võtate? Kui väiketööstuses tahetakse ilmtingimata 8-tunniline tööpäev maksma panna, siis paljud väiketöösturid annavad töö koju teha, näiteks kehakattetööstuses, kus ligi 300 väikeettevõtet on. Seega ei saa üldse järelevalvet teostada. See on kõige suurem kurnamine, kui meie võtame eluvõõra seaduse vastu ja raskendame seega tööliste olukorda. Kui meie tahaksime jääda 8-tunnilise normaaltööpäeva juurde ja ütleksime, et tehku ületunde, siis ei oleks see võimalik väiketööstuse seisukohalt, sest ületunnid teeksid töö kallimaks ja tõstaksid tööstusesaaduste produktsiooni hinda ning vähendaksid väiketööstuse võimet ja vähendaksid ka palka, mida väiketööstuses tööline tööd tehes saab. Mispärast oleks 10 tundi see ülemmäär, mis minu ettepanekus ette nähtud? Sellepärast, et juba § 4 on öeldud, et normaaltööpäeva ei või pikendada üle 9 tunni. Peale selle on võimalus 1 tund ületundi teha, nii et on tegelikult 10 tundi. Ei ole arvata, et ületunde hakataks väiketööstustes pärastpoole rohkem tarvitama, sest väiketööstus ei kannata ületundide juurde-maksu ja katsub sellepärast normaaltöökajaga läbi ajada. Sellepärast ei ole see mingi eduvastane või taguline ettepanek, kui öeldakse, et töötunde saame korraldada tööhooaegade järgi. Kui meie selle ettepaneku vastu võtame, siis oleks väiketööstustel õigus nõuda tööaja ümberkorraldamist, ja ministeerium ettepaneku järgi korraldab nii, kuidas tarvilikuks peab.

L. J o h a n s o n: Ma juhin tähelepanu sellele, et härra Vilms'i ettepaneku järgi seatakse väiketööstuses sisse 12-tunniline tööpäev. Neil on võimalik ületunde teha. On antud 75 pluss 100 ületundi. Teie kõnele teie tööhooajast, kuid tööhooajal võib neil tööpäev tõusta 10 tunnini. (V a h e l h ü e.) Teie kõnele teie hooajast tööstusest ja toote näiteks ette maalritööd, aga sealjuures tahate teie ka niisugused väiketööstused, mis üldse hooajatöö hulka ei kuulu, siia hulka võtta ja neile erandi teha sel puhul, kui tööhooaeg on. Sellejuures on teil arvamine, et tööline on kui Vene karu, kes kogub teatud ajal rasva ja võib siis teatud ajal rasvast elada. Nii see meie töölisele ei ole ja seda on arsti-

teadus kindlaks teinud. Teie arvates võib inimene ühelajal teha 10 tundi tööd ja teiselajal 4—5 tundi ja tervislikult on see täiesti ükskõik, kui ta aga teeb 8—9 tundi aasta läbi. Et arstiteaduse doktor sarnast väidet avaldab, siis ei ole siin midagi imestada. Sellel alal ei ole meie radikaalide juht härra Vilms pioneer. Kui ühe Inglise arsti käest küsiti, kui palju tööline võiks teha järgimööda tööd, siis vastas ta, et 24 tundi ei ole sugugi palju. Aga temal on oma tagamõte, mispärast ta nii kõneleb, sest tarvis püüda väiketöösturite hingi. See peab olema Luxemburgi juust, mida panete söödaks välja, mille ümber tulevad väiketöösturid. Kui vaadata väiketööstureid, siis tegelikult on suuremalt jaolt igalpool maksev 8-tunniline tööpäev, teevad ka 9 tundi. Terves reas väiketööstusliikluses ettevõtetes tehakse 8 tundi päevas tööd, ja kui tööd on rohkem, siis on võimalik selle seaduse alusel ka isegi 10 tundi teha. Peale selle on siin väiketöösturitele tehtud terve rida mitmesuguseid väljavõtteid. (V a h e l h ü e.) Kuidas nii, ainult maal? § 2, mis sisaldab väljavõtteid, ei käi ainult maa kohta, vaid kõigi kohta. Siin on veel § 8, milles lubatakse ületunde teha. Niikaugele meie minna ei või, nagu härra Vilms on soovitanud, sest selle järele ei ole mingit tarvidust.

Mis puutub nüüd sellesse teoriasse, nagu tööliste tööpalkade seisukohalt oleks soovitatav tööpäeva pikendamine, siis tõendab statistika selle vastu, et tööaja lühendamise ei mõju palkasid vähendavalt.

J. L i l l: Mina teatan, et ma ühinen härra ministriga, ja võtan oma endise ettepaneku tagasi ning teen uue ettepaneku,

§ 4 neljandas lõikes kustutada sõnad "ja vastava jaoskonna tööinspektori loal".

J. V i l m s: Täheleksin härra Johanson'ile, et praegune seadus ei anna selget pilti väiketööstuse kohta linnade ja alevite administratiivpiirides. Mis puutub § 2 siis on see väga ebamäärane, ei tea kas käib see suurtööstuse, väiketööstuse või kesktööstuse kohta.

Siin ei ole selgust, missugustele tööstustele on antud soodustused. On ainult selge, et maalasuvad väiketööstused seaduse alla ei käi. (V a h e l h ü e.)

Mis puutub sellesse, et suurtööstuses inimene või tööline võib rasva koguda, nagu seda härra Johanson ütles, siis arvan, et võib-olla härra Johanson töölise olukorda paremini teab, aga mina kui arst tean, et rasvakogumine vahel võimalik on. Kas härra Johanson arvab seda paremaks, et mitte pingutada ja siis nälgida, või vahel

pingutada ja siis puhata? Kas nälginine on siis kasulikum suur- või väiketööstusele? Kui keelate ära rohkem töötamise, kui 8 tundi, siis tulevad juhuslikud tööliised, kes teevad suure rutuga selle töö ära, ja teised jäävad siis tööta ja peavad nälgima. Seda tahab härra Johanson. Ühesõnaga, teie tahate suurtööstuse ideoloogia alla viia ka väiketööstused. See statistika töövõrdluse kohta suurtööstuses on küll õige, et kui tööpäeva pikendada, siis see ei mõju hästi. Selle vastu ei vaidle keegi. Aga kui teie tahate sedasama statistikat väiketööstuse kohta viia, siis ei ole see õige. Peab teatud taip olema, kuidas statistikat tarvitada. Ega teie ei saa vit-saga lüüa väiketööstust. Suurtööstuse seisukorda, olukorda ja statistikat ei saa teie tarvitada väiketööstuse kohta. Kui tahate tööliste kasusid kaitsta, siis peab ometi ka tööstuseolusid tundma, härra Johanson!

Aruandja B. Eilman (lõpusõna): Komisjoni nimel teatan, et härra Schulbach'i ja härra Vilms'i poolt tehtud parandustega ühineda ei saa. Kõigepealt ei olnud komisjonis nende paranduste üle absoluutselt mingit juttu, ja neid parandusi kuulen mina kui aruandja esimest korda.

Teiseks, kui härra Schulbach ja härra Vilms ütlevad, et see on redaktsiooniline parandus, mis nad ette panevad, siis see ei ole õige. Et maatöölise kohta on samasugused normid maksivad, siis pean alla kriipsutama, et maatöölise tööaja seadus ja tööaeg, võrreldes nende paranduse-ettepanekutega, mis ette nähtud tööstustöölise kohta, mille tegi härra Vilms, lähevad väga kaugelt lahku neist ettepanekuist. Kõigepealt peab silmas pidama seda, et maatöölised saavad töötada aasta läbi, siin on aga niisugused juhud, kus aasta läbi mitte töötada ei saa. Pealegi on see küsimus lahendatud seaduse teiste paragrahvidega, nagu näiteks §§ 2, 8, 9 ja 10. Nende paragrahvide kohaselt on võimalik teatavatel hooaegadel, kui selleks tarvidus, isegi 10 tundi päevas tööd teha.

Mis puutub lisatundide tasusse, nagu härra Vilms ütles, siis on see õige, aga sellejuures tuleb ära märkida, et kui on mingi kiire iseloomuga töö, mida tahetakse kiiresti kätte saada, siis peab selle töö eest ka rohkem tööliste maksma. Võiksin tuua näiteid kingsepa- või rätsepatöö alalt. Ülikonna valmistamiseks on ette nähtud kindel aeg, ja kui keegi tellija tahab ülikonna poole lühema ajaga kätte saada, siis ei tule imestada, kui ta selle eest peab vastavalt juurde maksma. Meie ei saa sundida töölisi mõne isiku fantaasia pärast töötama ööd ja päevad ja pärast 1 või paar kuud nälgima. Meie vähemalt ei pea seda õigeks.

Mis puutub sellesse, nagu rkl. Vilms tähendas, et kodus töötajaid ei saa kontrollida, siis see on väga kurb. Meie peaksime igatahes püüdma sellepoole, et kodust tööd üle viiakse töökodadesse. Mina selle ettepanekuga ühineda ei saa.

Mis puutub Hariduse- ja sotsiaalministri ettepanekusse, siis sellega ühinen.

Juhataja: Aruandja on ühinenud kahe ettepanekuga — rkl. Lille ja Hariduse- ja sotsiaalministri ettepanekuga, nii et need eraldi hääletamisele ei tule, kui ei nõuta.

J. Vilms'i ettepanek lükatakse tagasi.

A. Schulbach'i ettepanek lükatakse tagasi.

§ 4 võetakse vastu ühes parandustega.

§ 5 võetakse vastu.

(§ 6.)

A. Schulbach: Lugupeetud Riigikogu liikmed! Teen ettepaneku,

§ 6 viimane lõige redigeerida järgmiselt: „Hariduse- ja sotsiaalministril on õigus anda määrusi käesolevas paragrahvis tähendatud vaheaja pikendamiseks, lühendamiseks, teisiti korraldamiseks või täiesti ärajätmiseks üksikutes tööharudes.“

Vahe seisab selles, et komisjoni poolt esitatud redaktsiooni järele Hariduse- ja sotsiaalministril on õigus anda määrusi ainult vaheaja lühendamiseks või täiesti ärajätmiseks. Minu arvates peaks olema õigus määrusi anda ka vaheaja pikendamiseks või teisiti korraldamiseks.

Lugu on selles, et üksikutes tööstuseharudes tekivad loomulikud vaheajad. Nii näiteks pagaritööstuses, kui tainas on sisse segatud, siis tekib vaheaeg, ja sellepärast oleks otstarbekohane, kui loomulik vaheaeg ja lõunavaheaeg ühte langeksid.

Samuti tuleb vahel vajadus seda vaheaja ümber korraldada, võib tulla ka vajadus, et ühe päeva jooksul mitte üks poole-tunniline vahe ei oleks, vaid on tarvis kaks vaheaja teha, üks poole-tunniline ja teine tunniline. Seda käesolev tekst ei võimalda.

Ühtlasi pean oma kohuseks juhtida tähelepanu, ilma et ma paranduse-ettepanekut teeksin, et § 6 neljas lõige päris ekslikult sellesse seadusesse on sattunud. See ütleb nii: „Käitisesse jäävatele tööliste peab tööandja suurtööstuses maksuta andma toiduvõtmiseks puhta ruumi, mis varustatud tarvilikul määral laudade ja istmetega.“

Ma ei ole kuskil väljamaa seaduses näinud, et toiduvõtmise ruumi küsimus tööajaseadusega oleks lahendatud. Teiselt-poolt võib see lõige mõnesuguseid arusaa-

matusi tekitada sellepärast, et suur hulk on sarnaseid tööstusi, kus ei ole niisuguseid toiduvõtmise ruumid tarvis ega pole neid olnud, nagu tramm, kivimurrud j.n.e. (V a h e l h ü ü e.) Ma esitasin komisjonis küsimuse mäeameti esindajale, kas meil on murdudes ja kaevandustes einevõtmise ruumid olemas. Direktor Kargu teadete järgi on need ainult Kukrusel, kuid neid ei kasutata sellepärast, et kaevandusetöö nihkub edasi ja einevõtmise ruumidesse minna on kauge, sellepärast võtavad tööliised einet kuskil lähemal. (V a h e l h ü ü e.) Teatud juhtumistel võib ju seda vaja olla, teatud juhtumistel aga mitte. Sellepärast on küsitav, kas on otstarbekohane seadusesse võtta imperatiivne nõue, et kõigis meie suurtööstuse ettevõtetes — ka tramm kuulub nende hulka — peaksid tingimata olema einevõtmise ruumid.

Mina ei hakka vastavat ettepanekut tegema, see on koalitsiooni asi, ma pidasin ainult oma kohuseks sellele tähelepanu juhtida.

Aruandja B. Eilman (lõpusõna): Pean tähendama, et härra Schulbach'i paranduse-ettepanek võib ennem arusaamatusi tekitada, kui asjale kasuks on. See paragrahv käsitleb ainuüksi lõunavaheaja küsimust, sellepärast olen komisjoni nimel selle paranduse vastu.

A. Schulbach'i ettepanek lükatakse tagasi.

§§ 6 ja 7 võetakse vastu.

(§ 8.)

J. Lill: Ma teen ettepaneku, § 8 p. 2 võtta järgmiselt: „masinate ja teiste seadeldiste parandamise ja kordaseadmise töodel, millela käitis, mille töid tehakse, kas tervena või osaliselt on seisma jäänud või võiks seisma jääda;“.

See on tähtis selles mõttes, et meil on jõujaamad ja jõumasinaid, mille töö juures igatahes rohkem aega ära läheb, ja seepärast on see parandus tarvilik.

Siis teen ma veel ettepaneku,

§ 8-le p. 9 juurde lisada: „parandatud või uute masinate ja seadeldiste proovimisel.“

See on mõnikord tehnilistel põhjustel nõutav, kui teatud masinaid, turbiinid, saavad vastu võetud, ja nende juures on proovimised, mis rohkem aega kestab, kui seadused ette nähtud. Seal ei saa nii korraldada, et üks tööline tuleb ja teine läheb, seal on teatud järelevalve ja järjekindel töö, mida ainult üks isik teha saab.

Hariduse- ja sotsiaalminister J. Piiskar: On selgunud, et selle seaduse käsi-

tamisel eriti laevade parandamisel võib tekkida mõningaid raskusi. Need küsimused ei ole komisjonis lahendamist leidnud, ja seepärast ma teen ettepaneku,

selle paragrahvi p. 4, kus kõneldakse laevade ja vagunite laadimisel ja tühjendamisel tehtavatest ületundidest, redigeerida järgmiselt: „4) laevade tõstmisel ja allalaskmisel dokkides; samuti ka laevade ja vagunite laadimisel ja tühjendamisel ning laevade parandamisel, kui ületunnitööd tehakse liikumistakistuse või erakordsete kahjude ärahoidmiseks;“.

Juurde tuleks sellele, mis Riigikogu liikmetele kättesaadetud eksemplaris on: laevade tõstmine ja allalaskmine dokkides ja laevade parandamine. Muu on endine.

J. Lille ettepanek § 8 p. 2 kohta võetakse vastu.

Hariduse- ja sotsiaalministri ettepanek § 8 p. 4 kohta võetakse vastu.

J. Lille ettepanek § 8 p. 9 kohta võetakse vastu.

§ 8 võetakse vastu ühes parandustega.

(§ 9.)

A. Schulbach: Teen ettepaneku, § 9 lõppu lisada sõnad: „välja arvatud § 8 ettenähtud juhtumised“.

§ 9 teine lõige kõneleb sellest, et Vabariigi Valitsus võib tööpuuduse vastu võitlemise otstarbel keelata ületunnitöö tegemise käitistes teatud hooajal või lühema aja jooksul üldse või teatud tööstuseharudes. See keeld ei tohiks käia nende juhtumiste kohta, mis üles loetud § 8. Mina vaatan oma paranduse kui reaktatsioonilist laadi kandva peale.

Aruandja B. Eilman (lõpusõna): See, mida härra Schulbach ette paneb, on iseendast mõistetav, sest ma ei usu, et ükski Hariduse- ja sotsiaalminister sõnaks § 8 määratud ületundide õigust rikkuma minna. Selguse mõttes võiks seda sisse võtta, aga kui seda vastu ei võeta, ei ole ka midagi katki.

Juhataja: Panen hääletamisele rkl. Schulbach'i ettepaneku. (Hääletatakse.) Poolt on 22 häält, vastu 24 häält, seega tagasi lükatud. (Hüüded: Sedelitega!) Nõutakse sedelitega hääletamist. (Hääletatakse.) Poolt on 32 häält, vastu 34 häält, erapooletuid 1, seega on ettepanek tagasi lükatud.

Hääletamisele tuleb § 9. (Hääletatakse.) § 9 on vastu võetud.

(§ 10.)

Hariduse- ja sotsiaalminister J. Piiskar: Selles paragrahvis on tarvis ette võtta redaktsiooniline parandus ühenduses teise seadusega, mis II lugemisel vastu võeti. Mõlemates seadustes oli enne vastu võetud tehnilise nimetusena „käitise nõukogu“. Teises seaduses on see muudetud ja võetud „käitisenõukogu“ ja „käitise vanema“ asemele „töölisnõukogu“ ja „töölisvanem“. Sellele vastavalt peaks ka § 10 „käitise nõukogu“ asemele võtma „töölisnõukogu“ ja „käitise vanema“ asemele „töölisvanema“. Vastavalt teisele seadusele, et redaktsioon ühtlane oleks, panen ette,

võtta vastu § 10 neljas lõige järgmiselt: „Ületunnitöödeks peab olema vastavate tööliste nõusolek. Nõusoleku tõenduseks peab tööandja esitada töölisnõukogu liikmete või töölisvanema või vastavate tööliste allkirjad.“

Muus osas on paragrahv muutmata, ainult „käitise nõukogu“ asemele on võetud „töölisnõukogu“ ja „käitise vanema“ asemele „töölisvanem“.

Juhataja: Aruandja ühineb parandusega, nii et see eraldi hääletamisele ei tule.

§ 10 võetakse vastu ühes parandusega.

§§ 11 ja 12 võetakse vastu.

(§ 13.)

B. Eilman: Teen ettepaneku, § 13 kolmas lõige redigeerida järgmiselt: „Tükitööliste arvatakse normaalseks tunnitasuks palgamaksu perioodi jooksul normaal tööajaga teenitud summa jagatud tehtud normaal töötundidele.“

See oleks selgem redaktsioon kui komisjoni poolt praegu esitatud, sisuliselt aga midagi ei muuda.

§ 13 võetakse vastu ühes parandusega.

§§ 14 ja 15 võetakse vastu.

(§ 16.)

J. Lill: Paragrahvis on öeldud, et käesolev seadus hakkab maksma 1. juulist. Kuna see tähtaeg juba möödas, teen ettepaneku,

§ 16 võtta „1. juulist“ asemele „1. septembrist“.

Juhataja: Aruandja on ettepanekuga ühinenud, nii et see eraldi hääletamisele ei tule.

§ 16 võetakse vastu ühes parandusega.

II osa võetakse vastu.

Juhataja: Seaduseelnõu II lugemine on lõpetatud.

Sekretäri kohale asub sekretär A. Schulbach.

13. Pärandusmaksu muutmise seadus — II lugemisel.

Rahaasjanduse komisjoni aruandja O. Suursööt.

Juhataja: Seaduseelnõu II lugemisel jääb ära paragrahvide teksti ettekandmine. Hääletan osade viisi.

Pealkiri võetakse vastu.

(I osa.)

R. Kuris: Lugupeetud Riigikogu liikmed! Ma juba esimesel lugemisel põhjendasin põllumajandusliku inventari vabastamist pärandusemaksu alt kuni 2.000 kroonini, niisama nagu on kodune sisse-seade vabastatud § 2¹ järele. Seepärast teen ettepaneku,

§ 2 täiendada punktiga: „e) põllumajanduslik inventar väärtuses kuni 2.000 krooni.“

Aruandja O. Suursööt (lõpusõna): Komisjoni nimel ei saa ma ettepanekuga ühineda.

R. Kuris'e ettepanek lükkatakse tagasi.

I—III osa võetakse vastu.

(IV osa.)

R. Vreeman: Mina teen ettepaneku, IV osas võtta teine lõige vastu järgmises redaktsioonis: „Samuti on sellel seadusel tagasiulatav jõud ka päranduste kohta, milliste maksustamise toimetused juba algatud, kuid lõpetamata.“

Sedasama peaaegu tabab ka 4. osa praegune 2. lõige, kus öeldakse: „Samuti on sellel seadusel tagasiulatav jõud ka päranduste kohta, milliste maksustamise toimetused juba algatud, kuid päranduse maks esimese instantsi poolt veel määrata.“ See redaktsioon aga looks mitmesuguseid juriidilisi vahekordi, mis sekeldusi võib tuua, näiteks edasikaebuste puhul, kus järgmine kohus tühistab eelmise kohtu otsuse. Asi on seni lõpetamata, kui ta järgmise instantsi poolt pole otsustatud, ja seepärast olgu siin ühtlus. Rahaliselt see parandus suuri muudatusi ei too.

R. Vreeman'i ettepanek võetakse vastu.

IV osa võetakse vastu ühes parandusega.

Juhataja: Seaduseelnõu II lugemine on lõpetatud.

14. Maal asuvate kinnisvarade kinnisvaramaksu seaduse muutmise seaduse täiendamise seadus — I lugemisel.

Rahaasjanduse komisjoni aruandja O. Suursõöt: Lugupeetud Riigikogu liikmed! Kui käesoleva aasta kevadel esmakordselt maal asuvate kinnisvarade maksulehed välja anti, siis selgus mõnelegi üllatus selles mõttes, et uue hindamise alusel määratud maks oli tunduvalt tõusnud ja siis hakkasid selle kohta protestid sisse tulema kohtadelt, kuid veel enam võeti see küsimus kaalumisele kohe Vabariigi Valitsuses ja siin Riigikogus. Iseenesest oli maks muidu välja arvestatud õiglaselt, ja maksu alused olid ka õiged. Kuid selle suure töö juures, mis toimetati 7 aasta jooksul ja mis iseenesest oli äärmiselt kulukas riigile ja raske töö, on arusaadav, et seal mõnesugused eksitused võisid sisse tulla. Arvesse võttes seda, et üldse sai hinnatud 70 tuhat talu, on nende 70 tuhande talu kohta tulnud sisse ainult 3 tuhat protesti. Nii et see protestide protsent on väike. Ja seepärast on loota, et kontrollhindamised võidakse juba lühema aja kestel ehk läbi viia. Kuid küsitav on, kas tänavu jõutakse neid läbi viia, kuid osa tuleb tuleval aastal teha j.n.e., sest vahepeal on hindajate staati vabastatud ja tööjõudusid ei saa riiki mitte niipalju panna, kui enne. Et maksumaksjatele teada oleks, et igal juhul, kui osutub nende maade hindamine ebaõiglaseks, ehk osutub, et maksusid on ülemäära võetud, et nad selle maksu tagasi saavad, selleks on Vabariigi Valitsus käesoleva seaduseelnõu esitanud, sest igal maksumaksjal on selle maksu määra vastu õigus protesti tõsta ja võib kontrollhindamist nõuda. Kui kontrollhindamisel selgub, et viga oli sees, siis saab see kohe arvatud järgmise aasta maksu arvele, ehk kui vahepeal maksumaksja on kinnisvara üle andnud, nii et tema arvele ei saa järgmiseks aastaks seda üle kanda, siis makstakse temale see maks tagasi. See seaduseelnõu oli arutamisel rahaasjanduse komisjonis, ja rahaasjanduse komisjon ühines heameelele temaga, sest et ükskord on sinnamaani jõutud ja see küsimus Riigikogu istungjärgu lõpul veel saab lahendatud. Selle maksu arvestamise alal oleks mitu viisi ja muid võimalusi, kuid ükski neist ei anna õigluse seisukohast neid tagajärgi, mis see viis anda võib. Rahaasjanduse komisjoni nimel teen ettepaneku,

seaduseelnõu I lugemisel vastu võtta.

A. K ä r n e r: Väga austatud Riigikogu liikmed! Mina ei taha kõnelda esitatud

seaduse vastu. See seadus on tarvilik, sest muud väljapääseteed ei ole kui see, mis valitsus on astunud, et üle saada seisukorrast, kus kinnisvaramaksuga on sekdusi ette tulnud. Ma tahaksin niipalju öelda, et valitsus peaks kiiremalt välja arvama õiged andmed. Ma pean just Saaremaa kohta tähendama, et tervel Saaremaal viiakse ajutiselt kinnisvaramaks lihtsalt hektaaride peale, — 50 senti hektaar ja asi korras. Võib loota, et pärast andmete läbitöötamise lähemal ajal õiglane maks määratakse. Näiteks läänepoolsel Saaremaal on suured talud viletsa maaga, liivase karjamaaga ja nõmmega, talu suurus on ligemale 100 ha, millelt võetakse maksu 5.000 senti. Idapoolsel Saaremaal on aga väiksemad talud, 30—40 ha suured, aga palju parema maaga, neil tuleb maksta 1.500—2.000 senti. See on käegakatsutav ülekohus. Peale selle on Saaremaal käimas lapitalude kruntimine. Maa hinnati ära, muist talusid kujunesid kaunis suurteks, näiteks 60 ha, ja teised 30 ha suurusteks, väärtus on muidugi ühesugune, kuid viletsa maa pealt on poole kallim maks kui parema maa pealt. Valitsus ei ole suutnud ametnikkude vähesuse tõttu välja arvata lapimaade väärtust puhtakasurublade pealt. Lapisüsteemi juures seisab talu põllu- ja heinamaa koos 100—150 lapist, kuid karjamaa on ühine, sellepärast on ka raske andmeid välja arvata, pealegi, kui arveametnikke vähendati möödunud aastal. Sellepärast oleks soovitatav, et andmed kiiremini välja arvatakse ja maahindamine Saaremaal õigele alusele viiakse. Meil Saaremaal on 2—3 hindamise süsteemi. Sellest saab ka väga hästi maapidaja aru, et ühtlane hind on õiglasem, oodatakse uue hindamise tagajärgi, ja kui nüüd järsku tõuseb kinnisvaramaks poole suuremaks, siis võib see suurt nurinat tekitada. Kui aga maahindajate uue hindamise andmed välja arvatud, võib see olla õiglane. Maapidajad saavad sellest väga hästi aru, et aptegimöötu ei saa siin tarvitada. Seepärast juhin veel tähelepanu sellele asjaolule, nagu kinnisvarade hindamise peakomitees selgus, et Kihelkonna vallal tõuseb kinnisvaramaks võrreldes endisega 120%, Lümadal 110%, Mustjalal samapalju, Ruhno saarel tõuseb see 207%, Laimjalas 19% ja Uuemõisa vallal 22—23%. Juhin veel tähelepanu sellele, et võib-olla, kui andmed jõutakse läbi töötada, siis Saaremaa kohta tuleb puhtakasurublade maks vähemaks teha kui mandril. Olen kõnelenud Saaremaa maahindajatega, kes on töötanud ka Järva- ja Viljandimaal. Nemad kinnitavad, et Saaremaa kolmanda või neljanda klassi maa ei vääri seda mis seal. Saartel on maamuld teistsugune, savi kuivab rutem ära kui mandril. See tõsiasi tuleb kaalumisele

võtta siis, kui andmed käes. Siis tuleb puhtakasurubla väärtus Saaremaal teist-sugune määrata kui mujal. Vene ajal võeti see asjaolu arvesse, siis oli Saaremaal odavam kinnisvaramaks kui mujal. Samuti peab ka arvesse võtma seda, et Saaremaa talumehel on saaduste turule saatmine raskendatud, saadusi tuleb sadamasse viia ja laevaga ära saata ja nii ei saa kunagi värsket kaupa turule saata. Samuti on lugu ka sissetoodava kaubaga. See on kallim kui mujal, sest seda tuuakse kaugelt, raudteid ei ole, ja sadamad asuvad kaugel. Seepärast tuleks selles mõttes vastav parandus sisse viia kinnisvaramaksu seadusesse, mis on tuleviku küsimus. Juhin sellele tähelepanu, mida tõsiselt tuleb arvesse võtta.

R. Kuris: Lugupeetud Riigikogu liikmed! Läänud aastal pandi maksma Maal asuvate kinnisvarade kinnisvaramaksu seaduse muutmise seadus, millega eeldati, et maksukoorem põllupidajatele kinnisvarade pealt ei tohiks tõusta. Seda tõendab ka seaduse seletuskiri. Samuti eelmise valitsuse poolt esitatud 1931./1932. a. eelarve näitas, et kinnisvaramaks ei tohiks tõusta, kuna oli eelarve ettepanekuna võetud eelmisest aastast vähem summa. Nüüd on aga selgunud, et kinnisvaramaks on tõusnud üldiselt Põhja-Eestis 20%. Kui kinnisvaramaks tõuseb, siis toob see kaasa maksukoormatuse suurendamise maal. Maksukoormatuse suurendamine ei ole aga praegu võimalik, kus põllumajandus raske kriisi all kannatab. Põlusaaduste hinnad on 30—35% langenud, ja sellepärast peaksid ka maksud langema. Maal aga maksud ei lange, vaid tõusevad, mis lubamata.

Et seda ebaõiget seisukorda tasandada, siis on põllumeeste, asunikude ja väikemaapidajate koonduse Riigikogu rühm esitanud sellekohase seaduseelnõu Maal asuvate kinnisvarade kinnisvaramaksu seaduse muutmise asjas, kuid seaduseelnõu, mille vastu vaidlesid Põllutööminister Jürman ja põllumeeste kogud, lükati valitsuse poolt tagasi. Selles küsimuses pööras meie rühma liige Jakob Saar Vabariigi Valitsuse poole küsimisega. Kuid sellele ei ole vastust seni järgnenud. (V a h e l h ü ü e.) Härra Põllutööminister, käesolev seadus ja tähendatud küsimine on kaks iseasja. Minu arusaamise järele on härra Põllutööminister kohustatud ka sisuliselt küsimise peale vastama. See seadus küsimise peale vastust ei anna, ka kaudselt mitte. Käesolev eelnõu ei anna põllumeestele ja asunikudele kindlustust maksu kõrgendamise ärajätmiseks. Samuti see eelnõu omas viimases lõikes ei võimalda põllupidajale igal juhul seda raha tagasi maksta, mis temalt sisse kasseeritud, vaid

see summa jäetakse terveks aastaks riigikassase ja arvatakse järgneva aasta maksude katteks. Nii kindlat raha tagasisaamise keeldu ei tohi panna seal, kus oleks tarvis põllupidajatele vastu tulla, pealegi kui teada on, et hinne on ebaõiglane olnud, siis tuleks see summa maksumaksja käsutusse tagasi anda järgmise aastani, — millal nad oma maksu ära on kohustatud maksma. Et riik oma käes peab selle summa, mille ebaõigelt sisse kasseerinud, järgmise aastani, see toob põllupidajatele mitte kergendusi, vaid raskusi.

J. Saar: Väga austatud Riigikogu liikmed! Kui praegune Vabariigi Valitsus ametisse astus, siis Riigivanem härra Päts oma deklaratsioonis muu seas ütles, et valitsusel ei olevat kavatsust uusi makse tõsta. Läks aga mõni kuu mööda, ja maal põllupidajad said oma kinnisvara maksulehed kätte, kus maksu oli tõstetud mõnel üksikul mitmekordselt. Kui umbes kuu aega tagasi esitati meie rühma poolt vastav seaduseelnõu, mille järgi oleks tulnud kinnisvaramaksu vähendada lihtsalt sel teel, et kasvataja 21 alandada 15 peale... (V a h e l h ü ü e.) See, mida nüüd räägib härra Teemant, et maa väärtus olevat tõusnud, on sama, mille kohta ta ütleb, et see rumalus on. Maksu oli tõstetud mitme võrra, kuid ei saa öelda, et maa väärtus tõusnud on. Maa väärtus ei ole tõusnud, vaid kasvataja on kõrge. Praegusel ajal, kus maainimestel kuskilt raha saada ei ole, pandi praeguse valitsuse poolt kõrged maksud peale. Kui ma eelmine kord rääkisin Riigikogu kõnetoolilt samas asjas, siis olid minul andmed ainult Nõmmküla valla kohta Järvamaalt. Praegu on mul andmeid terve Järvamaa 20 valla kohta, kus maksud on tõusnud ligi 28%. Kuid see ei ole veel kõige kõrgem protsent. Üksikutes valdades on maksud tõusnud ligi 60%. Üksikud juhud kandsin omal ajal rahaasjanduse komisjonis ja Riigikogus ette. (V a h e l h ü ü e.) Seletame meie sellega, kui teie ära muudaksite selle kõrge kasvataja, siis need maksud võiksid vähemaks minna. Kui teie kasvatajat ära ei muuda, vaid seaduses fikseerite ainult, et need, kellelt maks ebaõiglaselt sisse kasseeritud, võivad selle kunagi tagasi saada, aga siiski nõuate selle raha praegu sisse, siis need talupidajad peavad kas või oma inventari laskma maha müüa, et seda raha saada. Mina tõin näite, kus endise 724 sendi asemel 3—5 ha maa pealt on määratud umbes 4.000 senti praeguse valitsuse ajal kinnisvaramaksu. Ma toon ametlikud andmed ette, kui kõrgele see maks on tõusnud praeguse valitsuse ajal Järvamaal: Albu vallas — 12,6%, Alliku vallas — 14,5%, Ambla vallas — 26,6%, Anna vallas — 6,4%, Einmanni — 36,6%,

Esna — 51,3%. See tähendab, üle poole on kinnisvaramaks mõnes kohas tõusnud. Võtame kas või Esna valla, üks osa põldudest on seal paekröbestik. Siis Kapu vallas — 7,0%, Kirna vallas — 13,1%, Koigi vallas — 28,5%, Kuksema vallas — 35,4%, Käru vallas — 26,4%, Lehtse vallas — 25,7%, Liigvalla vallas — 4,7%, Mäo vallas — 47% ja Nõmmküla vallas — 53%. Selle Nõmmküla valla kohta olgu öeldud, et tema on üks halvematest maa-dest Järvamaal, aga 53% olete seal tõstnud kinnisvaramaksu. Ja kust need inimesed seda raha võtavad, see on küsitav. See on täiesti arusaadav, nagu seletuskirjas öeldakse, et riigikassal tekkivat puudujääk, sest teie olete seadusi, millele meie oleme vastu vaelnud, ikka vastu võtnud, ja nüüd on teil arusaadavalt nende katteks raha tarvis, ja teie püüate seda rahva käest sisse nõuda. Aga kust rahvas võtab, kui munapaar maksab paar senti, ja kui teie sead võtsite Venemaale saatmiseks, sealt panite 75% oma tasku, kuna põllupidajad said ainult 25%!

Siis võtame Säreve valla, seal on tõstetud 49,4%, Vahastu vallas, see on pisike soonurk, seal teie ei ole palju saanud juurde panna, aga siiski olete peale pannud 1,7%. Väinjärve — 10,9%, Väätša — 19,2%, Võhmata — 38,9%. Keskmiselt 27,3%, vaat niisuguse olete teie Järvamaal maksukoorma peale pannud. Omal ajal esitasin mina küsimise Vabariigi Valitsusele, et mis ta mõtleb teha, et need maksud saaksid viidud õiglasele alusele, kiires korras, siis härra Põllutööminister ütles, et tema katsub teed leida. Neid teid aga siiani leitud ei ole. Mulle jääb arusaamatuks, mispärast Järvamaal kõige suurema protsendi olete juurde lisanud. Härra minister Jürman on ka Järvamaalt pärit ja nähtavasti tahab kingitusena Järvamaale kõige suurema maksukoorma peale veeretada.

Kui vaatame teisi Põhja-Eesti maakondi, siis näeme, et Harjumaal on see protsent tõusnud 13. Tähendab, härra Põllutööminister ei ole Harjumaal mees ja ei taha Harjumaale kingitust teha. Virumaal on see protsent 11, Läänemaal — 9. Ma pean veel kord alla kriipsutama, et Järvamaal on see kõige rohkem tõusnud, nimelt 27%. Minu arvates käesolev seadus, mille Vabariigi Valitsus esitas, ei too mingit kasu põllupidajaile. Arvatakse, et see on niisugune abinõu, nagu „Kaja“ kirjutab, et sellega on kõik hädad pühitud. Põllutööminister on seaduse esitanud, ja nüüd esitab valitsus seaduse Riigikogule, aga õiglast lahendamist esitatud seadus ei too. Kui kasvataja 21 asemel saaks võetud vähemalt 15 või veel vähem, siis võib-olla talupidajal läheks see koorem kergemaks. Nagu näha, on valitsusel see

raha teatud aukudele ära määratud, nagu arstiabi peale j.n.e. (V a h e l h ü ü e.) Teie saate sellest, härra Riigivanem, ka teatud summa. Kui valdadel seda tarvis, siis vallad määravad ise seda omale. Aga kui teie ebaõiglaselt maksud peale panete, seega teete surmaotsuse meie põllupidajale.

Koosolekut asub juhatama esimene abiesimees **M. Martna**.

Majanduseminister M. P u n g: Austatud Riigikogu liikmed! 1923. a. anti seadus välja, mille järgi maa pidi ümber hinnatud saama... (V a h e l h ü ü d e d.)

J u h a t a j a: Palun rahu!

Majanduseminister M. P u n g: 1901. a. väljaantud Liivi kubermangu kinnisvara hindamise seaduse põhjal nendel samadel alustel, mis selles seaduses ette oli nähtud. Kui uus maahindamine ette võeti, said normid, mis selles seaduses ette nähtud, uue hindamise ajal kasutatud. Selle hindamise peale on suur summa riigi raha ära kulutatud, üle 300.000.000 marga, ja kui nüüd kuuleme siin seda kahtlustust, et see hindamine õiglaselt ei ole toimetatud, siis on küll väga kahju sellest suurest riigi rahast, mis selle peale ära tarvitati. (V a h e l h ü ü e.) Aga õnneks selgub, et siiski see raha ei ole nii kasuta ja nii otstarbekohatult ära tarvitatud, nagu siin katsutakse seda asja seletada. Kui siin see küsimus kinnisvaramaksu seaduse puhul üles soendati, siis muidugi selle ärevuse tõttu hakkas proteste hindamise vastu tulema suurel hulgal. Vahepeal on neid proteste hakatud kontrollima, ja on ilmsiks tulnud, et kaugelt suur osa neist protestidest on ilma aluseta. Protestide avaldamine oli iseenesest loomulik tagajärg, sellepärast, et endine hindamine, mis oli Põhja-Eestis adrasajandikkude alusel, ei vastanud tõsisetele asjaoludele. Adrasajandikkude hindamise aluseks oli mõisale maksetav rent, ja kuidas mõisnik, nii oli ka rent. Sellepärast adrasajandikud ei võinud olla ühtlaseks hindamise aluseks. Ja kui nüüd uue hindamise tagajärjel selgus, et maade väärtus oli hoopis suurem, kui endised adrasajandikud näitasid, siis loomulikult uue hindamise tagajärjel pidi maks tõusma vastavate maaüksuste pealt. Ja kui siin eriti rõhutatakse seda, et Järvamaal olevat iseäranis see maks tõusnud, siis on see loomulik ja arusaadav, sest Järvamaa põllupind on üks parem põllupind meil Eestis. (V a h e l h ü ü e.) Kui siin öeldi, et üldiselt olevat tõusnud maks Põhja-Eestis 20% võrra, siis ei ole see mitte täpne. See maks on tõusnud ainult 16% võrra. Ja kuigi üldiselt on tõusu märgata, siis on palju valdu, kus see maks

on langenud, ja langenud on muu seas ka Lõuna-Eestis, nii et hindamise keskmine, mis siit selgub, on umbes sama, mis oleks olnud endise hindamise järele.

Kui tähendati seda, et mineval aastal kinnisvara hindamise seaduse muutmise seaduse vastuvõtmise ajal oli selle seaduse eelduseks see, et kinnisvaramaks ei tohiks tõusta, siis võib öelda, et see eeldus on täide läinud, kui mitte võtta arvesse hoopis väikest tõusu. Riigi eelarves oli kalkuleeritud kinnisvaramaks üldse riigi heaks 460.000 krooni, nüüd aga on juba selgunud, — sest et $\frac{1}{2}$ maksu on kindlaks määratud, — et sellest maksust ei või rohkem sisse tulla kui ainult 427.000 krooni. Mineval aastal tuli faktiliselt sisse... (V a h e l h ü ü e.) Palju, mis kalkuleeritud! (V a h e l h ü ü e.) Ei ole. Faktiliselt tuli mineval aastal sisse 407.000 krooni. Tähendab, meil tuleb riigi heaks seda maksu sisse — kui tõesti korda läheb kõike maksu kätte saada — 20.000 krooni rohkem, kui läinud aastal. Peab tähendama, et see on riigi osa, see on $\frac{1}{4}$ tervest summast, mis kinnisvaramaksust sisse tuleb, $\frac{2}{3}$ läheb valdade heaks, $\frac{1}{3}$ omavalitsustele. Tähendab, üldse kokku kõik maksud valdade, omavalitsuste ja riigi heaks oleksid suurenenud 80.000 krooni võrra. Kui siin tahetakse rõhutada sellele, et maksud ei tõuseks, siis seda põhimõtet mina pooldan. Aga kui õiglase ümberhindamise põhjal teataval määral maksusummad tõusevad, siis selle vastu ei võiks ju kellelgi põhjust olla vaielda. Meie teame ka seda, et tänava aasta on tulumaks tõusnud 100.000 krooni võrra. See on loomulik hindamise tagajärg, täpsem tuluallikate kindlakstegemine. See on ka loomulik maksutehnika täiendamise tagajärgel, ja siin ei peaks kellelgi midagi selle vastu olema, et maksusumma on tõusnud. Sellepärast ei ole võimalik tagasi minna sellele teele, mis oli enne, möödunud aasta, seaduse maksmapanemist. Kui oleksime valinud teise tee, siis oleksime meie maksude sissetulemise suhtes niisugusesse seisukorda asetatud, et meie riigikassa ja maaomavalitsuste kassad oleksid raskustesse sattunud, mille tagajärgi meie endile ette kujutada kergesti ei suuda. Kui praegu on mitmesugused alused maksustamisel kinnisvarade suhtes maal, siis on valdade kaupa need alused jaotatud. Kui tahaksime uue hindamise korra maksma panna, siis oleks ühes ja samas vallas mitmesuguse alusega maksustamise viise, ja need vallad ei oskaks maksusid sisse kasseerida. (V a h e l h ü ü d e d.) Praegu, kus on ühtlane maksustamise viis valdades, tuleb tagasi 400 valla kohta õiglasi maksustamisi 10 vallalt. Tähendab, meil on 400 valda ja nendest 400 vallast oskavad ainult 10 valda õieti maksu välja ar-

vata ja need arvestused tagasi saata. Kui aga maksustamise alused muudaksime, siis tähendaks see seda, et vallad üldse maksu kätte ei saaks. Kui nüüd seda arvesse võtta, et 70 tuhande üksuse hindamise kohta on tulnud 2.700 protesti, see tähendab vähem kui 4%, siis näitab see, et protestide protsent on minimaalne. Ja arvata on, et palju proteste on selle läbi tekitud, et lihtsalt arvatakse, et maks on tõusnud ja tarvis on protestida, võib-olla et midagi sest välja tuleb. Meie peame ükskord ikkagi uuele maksustamise süsteemile lõplikult üle minema, kas tänavu, aasta või paari pärast, aga ükskord tuleb seda teha. Majanduseministeeriumil on kavatsus puhtakasurublade alusel uusi maksustamisi korraldada. Ja sellega ühenduses oleks väga segane ja ebamäärane seisukord, kui meie endise maksustamise süsteemi juurde tagasi pöörame, ja selle süsteemi, mis puhtakasurublade peal põhjeneb, maksma panemata jätame. Maksustamise reformi seaduse eelkava on välja töötatud ja sügisel esitatakse see Riigikogule, ning selle aluseks on võetud puhtakasurublade. Sellega on siis tulevikus ka kinnisvaramaksu aluseks võetud puhtakasurublade. Ka teised maksud, nagu tulumaks ja muud, on sellega ühtlased. See alus oleks ühtlane kõikidele maksudele, ja oleks kindel süsteem, mille peal võiksid baseeruda kõik maksud. Mida varem sellele uuele süsteemile üle läheme, seda parem. Et üksikud vead hindamises on ilmsiks tulnud, on arusaadav, sest selle suure töö juures võis eksitusi juhtuda. Need vead ja eksitused saavad parandatud. (V a h e l h ü ü e.) Üksikud vead on ette tulnud, kuid maksuameti poolt on nende peale tähelepanu juhitud ja need osalt juba korrigeeritud. Mitte faktiline hindamine ei ole palju vigu andnud, vaid need on tekkinud suuremalt jaolt kantseleilisel ja aritmeetilisel arvutamisel. Mitte ainult hindamist ennast ei tule kontrollida, vaid hindamise andmed tulevad lihtsalt kantseleilikus ja aritmeetilises korras läbi kontrollida. See ei ole nii laiaulatuslik töö, nagu see esialgu paistab olema. Kõiki neid kaalutlusi arvesse võttes ei ole küll kuidagi põhjendatud, kui tahetakse mingit muudatust siin selles asjas ette võtta. Oleks ainuke õiglase lahenduseviisi olema see, mis käesolevas seaduses on ette nähtud. Hindamise alus on õige ja see tuleks maksma jätta. Sellel alusel tuleks edasi töötada teiste maksude reformi teostamisel.

R. Penno: Lugupeetud Riigikogu liikmed! Kui meie rühm esitas seaduseelnõu kinnisvaramaksu korraldamise kohta, siis minul oli au selle seaduse aruandjana kodukorras ettenähtud korras neid küsi-

musi käsitada, mida härra Majanduseminister praegu siin tagantjärele tõendab. Sel ajal minule oponeerisid põllumeeste kogude ridades inimesed ja ütlesid, vaa-dake, see viis, kuidas meie soovitaksime asja korraldada, et jääksid uued hindamise alused maksma, et siin ainult kasvataja küsimus võiks reguleerijaks olla, et mitte maksu tõsta, ei ole otstarbekohane. Sellele vaieldi ägedalt vastu, ja minu suuremaks oponendiks oli härra Põllutöominister. Nüüd oleme siis valitsuse eelnõu kaitsjana siin näinud teise ministri, kes on neid väiteid, mida mina sel ajal kait-sesin, tõendanud. Ja nüüd härra Riigivanem ja härra Välisminister oma vahelhüüetes püüavad meile seletada, nagu oleksime meie tahtnud vanu aluseid siin kinnisvaramaksu alusel maksma panna. Lugupeetud Riigikogu liikmed, härra Majanduseministri seletus oli sarnane, et tema oponeeris olematute väidetega, nagu oleks opositsioon tulnud ja nõudnud, pandagu vana adrasajandik maksma. (V a h e l h ü ü d e d.) Härrad ministrid, teil on seaduseelnõu käes. Ma ütlesin sel puhul juba härra Põllutööministrile, et valitsus peaks vähemalt seaduseelnõud enne läbi lugema, kui nad päevakorda tulevad ja vastuvaid-lused tekivad. Vähemalt niipalju peak-sime Riigikogu kodukorda austama. Nüüd aga tullakse ja võetakse see põhimõte üldiselt omaks. (V a h e l h ü ü e.) Nii ikkagi ei saa. Härrad ministrid keeravad nüüd selle meie vastu, mis õieti teie ridadest ja teie ministrite poolt on tulnud, ja teevad nii, nagu oleksime meie niisugused küsi-mused esitanud. Meie oleme küll ühe küsimuse esitanud, mida siiaaani ka kaits-nud oleme, see oli seaduse põhimõte. et maksukoorem ei tohiks kõrgeneda. Mak-sev seadus näeb ette, et kui puudused tu-levad, siis esitavad vallad omad kaebused, ja siis tulevad protestikorras ümberhinda-misele. Meie võime ainult tervitada, et valitsus on need meie seisukohad omaks võtnud.

Ka nende andmete järgi, mis härra minister ette kandnud, on üle maa tõesti üle 8 miljoni sendi põlluharijail kinnisva-ramaksu rohkem maksta. (V a h e l h ü ü e.) Selle tagajärjel tõuseb üldiselt maksukoorem, ja sellele oleme meie vastu vaielnud. Kui teie seda põhimõtet tahate eitada... (V a h e l h ü ü d e d.) Minu arva-tes oleks maksualandamine vajalik. On mõeldav alandatud maks uue hindamise alusel määrata. Seda teed valitsus ei ole soovinud käia. Ja kui meie parandused esitame, siis muidugi lükatakse need ta-gasi. Teie olete ka sellele põhimõttele tul-nud, et vanu hindamisi ei saa enam välja kaevata.

J. Loosalu: Austatud rahvasaadi-

kud! Praeguse küsimuse juures peame veel natukene peatuma sellepärast, et siin just täna on juhused antud, kus nagu soo-vitakse neid läbirääkimisi.

Kõigepealt peab ütlema, et esitatud seaduseelnõu on lihtsalt suitsukate, ja kat-sutakse tähelepanu juhtida pearaskuselt mujale. Esitatud seaduseelnõu annab väga vähe, aga ta on siiski samm edasi. Sea-duseelnõus on öeldud, et kui on rohkem maksu tasutud, kui ümberhinde alusel 1931. a. ja järgnevate aastate eest tasu-misele kuulus, siis tuleb ülemäära tasu-tud maks üle kanda järgnevate aastate maksukohuslase maksu arvele.

Aga sellest ei ole sõnagi räägitud, et seda maksu alust alandada. Kui öeldakse, et 21 senti on omalajal nähtud puhtakasu-rubla hinnaks, siis saab igatüks ometi aru, missugused hinnad olid tol ajal. Nüüd oleks tarvilik määrata poole vähem puhta-kasurubla maksu. Rahulolematuse laine on üle maa läinud. Igalpool maal ja val-dades on palju arusaamatusi. Kui esita-sime seaduseelnõu puhtakasurubla maksu vähendamiseks, siis ütles Põllutööminis-ter, et meie pidavat tegema Hiina mate-maatikat, ja et ei saa sellega kuidagiviisi nõus olla ja lubas teha palju parema pa-randuse-ettepaneku. Kutsuti kokku hin-damise peakomitee, millest muu seas võt-sid osa ka maavalitsuste esindajad. Üks väga omapärane koosseis. Ja nähtavasti nagu kokkuräägitult ühest suust kõik maa-valitsuste esindajad kui ka keskkohast üks osa esindajaid ütlesid, et lükkame kaks aastat edasi uute hindamisandmete maks-mapanemise. See ettepanek tehti ministri enda poolt. Hindamise peakomisjonis juh-tisin ma tähelepanu sellele, et oleks tar-vis maksu puhtakasurublalt vähendada. Küsimuse kohta on korduvalt eriti põllu-meeste kogude ajalehes katsutud suitsu-katet teha ja juhitud tähelepanu mujale. Ka teistes ajalehtedes on kirjutatud, et on midagi suurt ja tähtsat tulemas, aga selle suure jutu asemel, selle elevandi ase-mel on tulnud ainult väike hiirepojuke. See seadus puudutab umbes 100 talu. Kui härra minister ütles, et on suurel arvil tulnud proteste ümberhindamise andmete kohta... (V a h e l h ü ü e.) Igatahes tea-tati, et kaunis palju on protestisid selle kohta sisse tulnud. Aga umbes 3.000 ha võetakse ümberhindamise alla. Mis on siis 3.000 ha, see on umbes üks või kaks küla. Ja kui nende hulgas veel mõned suured talud on, siis tuleks umbes sada talu üm-berhindamisele. Nende ümberhindamisele tulevate talude hulgas leitakse, et neil on mõned hinded ebaõiged, võib-olla leitakse ehk 10 protsendil vigu olema. Tähen-dab, 3.000 ha oleks siis, mida see seadus puu-dutab tänapäev, edaspidi võiks temast ka

kasu olla. Loomulik, et selle seaduseelnõu vastu ei või midagi olla, sest ta toob ikkagi paremust, kuid temaga tahetakse kahtlemata tähelepanu kõrvale juhtida peasjast. Paneme aga tähele, austatud rahvasaadikud, seda väga iseloomulikkude kirjutust, mis homses põllumeeste kogude ajalehes ilmunud. Seal kirjutatakse muu seas järgmist: „Kinnisvaramaksu seadused lahendamisele. Valitsus esitas Riigikogule seaduseelnõu. Nagu teada, selgus tänavu kevadel, kui kuus aastat kestnud maahindamise tööd olid lõppenud, et kinnisvaramaks mitmel pool ebamääraselt oli suurenenud. See tekitas maal suurt meelepaha tormi eelmiste valitsuste vastu, kelle ajal kinnisvarade hindamisi väga puudulikult ja korratult oli toimetatud.“ Vaadake, otsitakse süüdi eelmistele valitsustele, et nende ajal olevat hindamisi puudulikult toimetatud. Aga meie teame, et eelmised valitsused selle 1923. aasta seaduse põhjal ja sama seaduse seletuskirja põhjal on toimetanud neid kinnisvarade hindamisi. Ja sellele määrusele, mille põhjal hindamist toimetatakse, on kirjutatud alla just 4 põllumeeste kogudesse kuuluvat meest. Need on selleaegne Riigivanem Päts, siis rahaminister Vestel, põllutööminister Rostfeldt ja siseminister Einbund. Need kõik on asjaosalised selle määruse ja seaduse juures.

Edasi kirjutab see põllumeeste kogudele järgmist: „Et ära hoida tekkivat ülekohut, teatas Põllutööminister Jürman juba kevadel Riigikogus, et kinnisvaramaksu alal tekkinud seisukord võetakse valitsuse poolt lahendamisele. Tema esitaski kohe valitsusele vastava eelnõu.“ Meie nüüd seda eelnõu ei ole näinud. Kui meie seda Põllutööministri eelnõuks peame, mis täna esitatud, siis see tõesti on väga nõrk eelnõu.

Edasi kirjutatakse: „Mitmekordse kaalumise järele esitas valitsus oma seaduse, nüüd 9. juulil Riigikogule. Selle seaduse järele jäävad uued hindamised esialgu maksma.“ Vaadake mitu seisukohta on tänavu kevade jooksul tulnud Põllutööministrilt, kus kord tehakse nõnda, kord teisiti, ja lõpuks ei tea, mis meie veel enne homme hommikut kuuleme selle seaduse alal. Kogu aeg materdatakse põllumeeste kogude ajalehes teisi, et teised on süüdi. Et põllumeeste, asunikude ja väikemaa-pidajate koondus olevat süüdi, aga vaadake, kuidas ise kannavad, nagu kass oma poegi, ühest kohast teise seda ülekohut. Meie loeme ajalehtedest, kuidas Põllutööministeeriumist saadeti märgukiri siseministeeriumile. Mõlemas ministeeriumis on ühe ja sama erakonna ministrid, istuvad kõrvuti. Rahvale puru silmaaajamiseks lanseeritakse ajalehtede kaudu niisuguseid teateid. Käskjalg viib märgukirja Vis-

mari tänavalt Toompeale. Niiviisi mängitakse rahvaga, aga kõik aeg aetakse süü teiste inimeste kaela. Meie loeme edasi põllumeeste kogude ajalehest: „Seega on sellele puudusele lahendus leitud. mis koon-dusemehed omal ajal keetsid.“ Nüüd räägitakse, et nuudus on lahendatud, missugune puudus lahendatud? Omavalitsused on teinud kalkulatsioonid selle järele, et jäävad maksma vanad normid, teises kohas aga jällegi uute normide alusel, nii et nüüd on suur segadus. (V a h e l h ü ü e.) Omavalitsused on paisatud suurde segadusse. Ka mulle tuleb iga päev talupidajailt massiliselt kirju, milles küsitakse, kuidas tuleks tegutseda kinnisvaramaksu suhtes, kas maksta või mitte j.n.e., sest et mitmed kavatsesid viivitada, lootes jääda endise maksu juurde. Teatavasti on nüüd see maks suurenenud. Uute hindamisandmete maksmapanek on täiesti normaalne ja peab edasi minema, aga mis ebaloomulikuna ja raskena tundub, on see, et maks ühelt puhtakasurublalt, 21 senti, on liiga kõrge, ja et süü tahetakse ajada teiste kaela, kuna just praegune valitsus ise on süüdi. Kokkuvõttes peaks märkima, et see seaduseelnõu, mida praegu arutame, ei lahenda kinnisvarade maksu alal tekkinud segadust. See seaduseelnõu on ainult suitsukatteks tehtud, et juhtida tähelepanu kõrvale ja rahulolematust edasi lükata. Teame, et kui Põllutööminister tahtis edasi lükata uute maksualuste maksmapanemist, siis see oli ka ainult pea liiva alla peitmine, lootes et kahe aasta pärast ei tea kes valitseb, las siis panevad maksma uued maksunormid. Aga ministeerium pidi nägema edasilükkamise raskusi ja sellepärast on valitsus jäänud seisukohale lõpuks, et siin tuleb minna edasi kord käidud teed.

Uued hindamise alused on kahtlemata tabavamad ja kohasemad kui senised, tähendab puhtakasurublade vahekorra kohta ei vaille kuigi palju põllupidajaid, aga vaieldakse selle üle, kas peab olema kinnisvaramaks puhtakasurublalt nii kõrge, nagu see varem võis olla. Põllusaaduste tulud on poole võrra langenud, ja sellepärast siis on loomulik, et valitsus peab seda nägema ja alandama kinnisvaramaksu iga puhtakasurubla pealt. See oleks kokkukõlas praeguse majandusliku olukorraga.

Majanduseminister M. P u n g: Seal oli tööpoolest teatava ringkonna Riigikogu liikmete poolt esitatud ettepanek, seda koefitsienti, mille järgi võetakse kinnisvaramaksu, alandada 21 pealt 15 peale. Missuguseid tagajärgi see annaks, kui seda tõesti tehtaks. Kui koefitsient on 21, siis maksu selle koefitsiendi järgi tuleb ümmarguselt võtta 420 tuhat krooni. See

tähendab, iga koefitsiendi üksus on väärt 20 tuhat krooni. Tähendab, kui meie tahaksime maksu mitte tõsta, siis ei oleks tarvis koefitsiendi alandada 15 peale, vaid alandada tuleks seda koefitsiendi ainult 20 peale, see tähendab ühe punkti võrra. Kui meie nüüd ütleme, et võtame maksud maha, siis... (V a h e l h ü ü e.) on täiesti selge, et nii ei saa mingit majapidamist juhtida. Kui hindamise aluste tõttu, mis on kindlaks määratud ja mida saab kontrollitud andmete põhjal kindlaks teha, ühe väikese summa võrra, 20.000 krooni võrra, on maks tõusnud, see on ühe punkti võrra koefitsiendist, siis ei ole siin ülekohut olnud. Iga maks võib ju tema aluste muutusel tõusta. (V a h e l h ü ü e.) Seda on kümme korda räägitud, et see on $\frac{1}{4}$. (V a h e l h ü ü d e d.)

J u h a t a j a: Ma palun rahu!

Majanduseminister M. P u n g: Mis puutub sellesse maksusse, siis $\frac{1}{3}$ peab juba nüüd sisse tulema. Ja ma pean tähendama, et seda maksu makstakse väga korralikult, proteste ei ole, ja need maksud laekuvad, vaatamata sellele, et niisugune agitatsioon on, palju korralikumalt kui teised maksud. Nii ei ole laialdast protestitunnet selle uue korra vastu märgata.

J. F u k s: Minu vahelhüüdest saadi nii aru, nagu ei mõistaks ma $\frac{1}{3}$ või $\frac{1}{4}$ rehkendada. Ma ütlesin, et praegu, kevadel, maksavad talupidajad $\frac{1}{4}$ liikumata varanduse maksust, kui see aga 2 miljonit senti on tõusnud... (V a h e l h ü ü e.) Tervet liikumata varanduse maksu ei ole teie veel kätte saanud. (V a h e l h ü ü e.) Riigi eelarves kinnisvaramaksu on suurendatud

praeguse valitsuse poolt 6 miljoni senti võrra. (V a h e l h ü ü e.) Jah, aga ma sain nii aru, et $\frac{1}{3}$ maksu on suurenenud 2 miljoni senti võrra.

Aruandja O. S u u r s ö ö t (lõpusõna): Õieti härra Majanduseminister tõi siin juba oma vastuses andmed kõik ette, mis rahaasjanduse komisjonis olid. Mina tahaksin ainult niipalju tähendada, et siin korduvalt toonitatakse, et tuleks vähendada maksu kasvataja. Lugu on nii, et kasvataja vähendamisega ei paranda seda ebaõiglust, mis öeldakse sellel maksul olevat. (V a h e l h ü ü d e d.) Meie võiksime maksu kaotada, see oleks soovitav, kuid kasvataja vähendamisega ei vähenda meie seda ebaõiglust, vaid vähendame riigi eelarvet. Härra Loosalu tõi ette, et seadus on õieti suitsukate, kuid siiski tunduv samm edasi. Nendest Armeenia mõistatus-test mina küll aru ei saa, et suitsukate, mis üheltpoolt poliitilistel põhjustel tehtud, on samm edasi. Rahaasjanduse komisjonis seletati üksikasjalikult maksu aluste ebaõigluse, mis sellest seadusest tingitud on, kõrvaldamisest ja missugused välja-vaated ja kavatsused on seaduse maksmapanemise järel, see tooks kaasa õiglasema olukorra jaluleseadmise maade uuel hindamisel tehtud vigade suhtes. Jään oma ettepaneku juurde, seaduseelnõu I lugemisel vastu võtta.

Seaduseelnõu võetakse vastu I l u g e m i s e l kolmepäevalise vaheajata I ja II lugemise vahel.

J u h a t a j a: Päevakord on läbi. Järgmine Riigikogu koosolek on 10 minuti pärast. Lõpetan Riigikogu koosoleku.

Koosolek lõpeb kell 19.36 min.

Õige.

Kinnitan.

Koosoleku sekretärid (allkirjad).

Koosoleku juhatajad (allkirjad).

